

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Θεοδόσης Πυλαρινός, *Λέκτορας του Ιονίου*

Πανεπιστημίου

Σοφία Χατζηδημητρίου, *Σχολική Σύμβουλος*

Λάμπρος Βαρελάς, *Ερευνητής του Κέντρου Ελληνικής*

Γλώσσας

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Γρηγόριος Πασχαλίδης, *Επίκουρος Καθηγητής*

του Παν/μίου Θεσ/νίκης

Ελευθέριος Καριότογλου, *Σχολικός Σύμβουλος*

Χρυσούλα Δελή, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας*

Εκπ/σης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλειος Βουβονίκος, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού*

Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ηλίας Γιούρης, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας*

Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης, *Ζωγράφος*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θεοδόσης Πυλαρινός Σοφία Χατζηδημητρίου
Λάμπρος Βαρελάς

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος του
Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

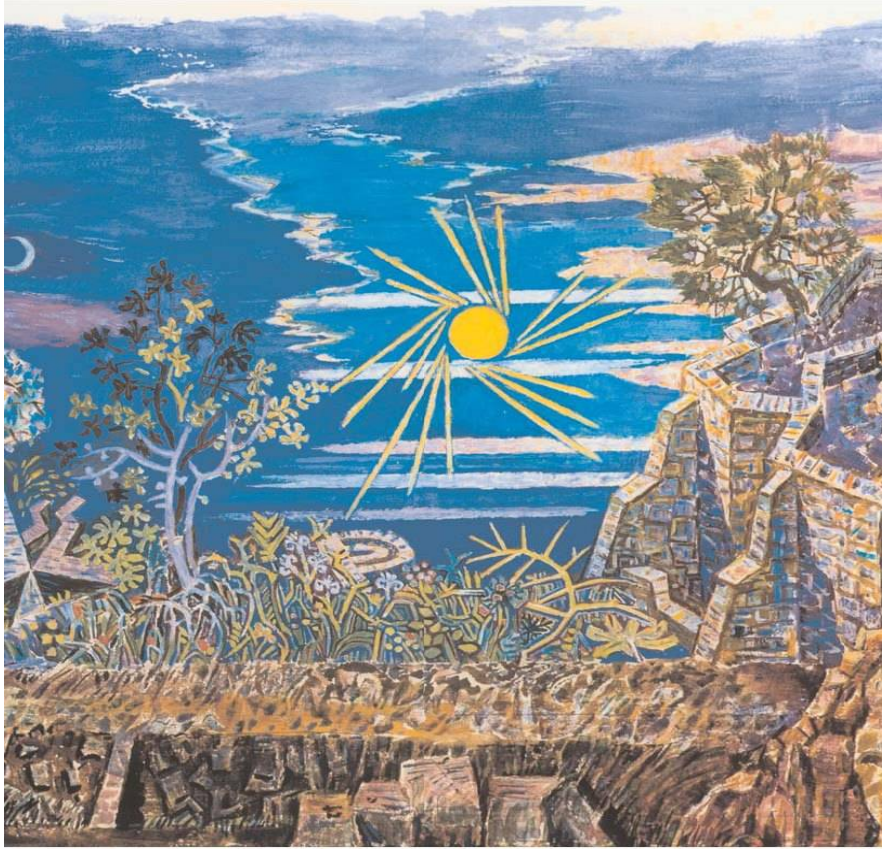
**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ • ΠΟΛΗ – ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας,
Το πρώτο πρωί του κόσμου (λεπτομέρεια)

Η ΦΥΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΡΦΙΑ της γίνεται πηγή απόλαυσης και αρμονίας για τον άνθρωπο, με τα αρώματα και τους χυμούς της γεννά επιθυμίες για τη ζωή και τον έρωτα, με τα χρώματα και τους ήχους της γίνεται τόπος παιχνιδιού και χαράς για τα παιδιά. Όμως, στην επαφή του με το περιβάλλον ο άνθρωπος πολλές φορές ενεργεί καταστροφικά, διαταράσσει τις ισορροπίες που διέπουν το οικοσύστημα, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει η ίδια η ύπαρξή του. Η λογοτεχνία έχει υμνήσει με πολλούς τρόπους την ομορφιά που υπάρχει γύρω μας – στην ύπαιθρο, στην πόλη, στη θάλασσα – και με άμεσο ή έμμεσο τρόπο μάς δείχνει ότι η φύση αποτελεί πηγή ζωής και πως η προστασία της είναι απαραίτητη για την επιβίωσή μας.

Γεώργιος Δροσίνης

Θαλασσινά τραγούδια

Το ποίημα που ακολουθεί προέρχεται από τη συλλογή Ειδύλλια, η οποία εκδόθηκε το 1884 και άσκησε σημαντική επίδραση στην ποίηση της εποχής με τις νέες εικόνες που έφερε από την ελληνική φύση, από τον αγροτικό και το νησιωτικό χώρο. Στις εικόνες του συγκεκριμένου ποιήματος κυριαρχεί η ειδυλλιακή διάσταση και η αρμονική συνύπαρξη όλων των μερών του θαλασσινού τοπίου.

Γλυκά φυσά ο μπάτης,*
η θάλασσα δροσίζεται,
στα γαλανά νερά της
ο ήλιος καθρεφτίζεται·
και λες πως παίζουν μ' έρωτα
πετώντας δίχως έννοια
ψαράκια χρυσοφτέρωτα
σε κύματ' ασημένια.

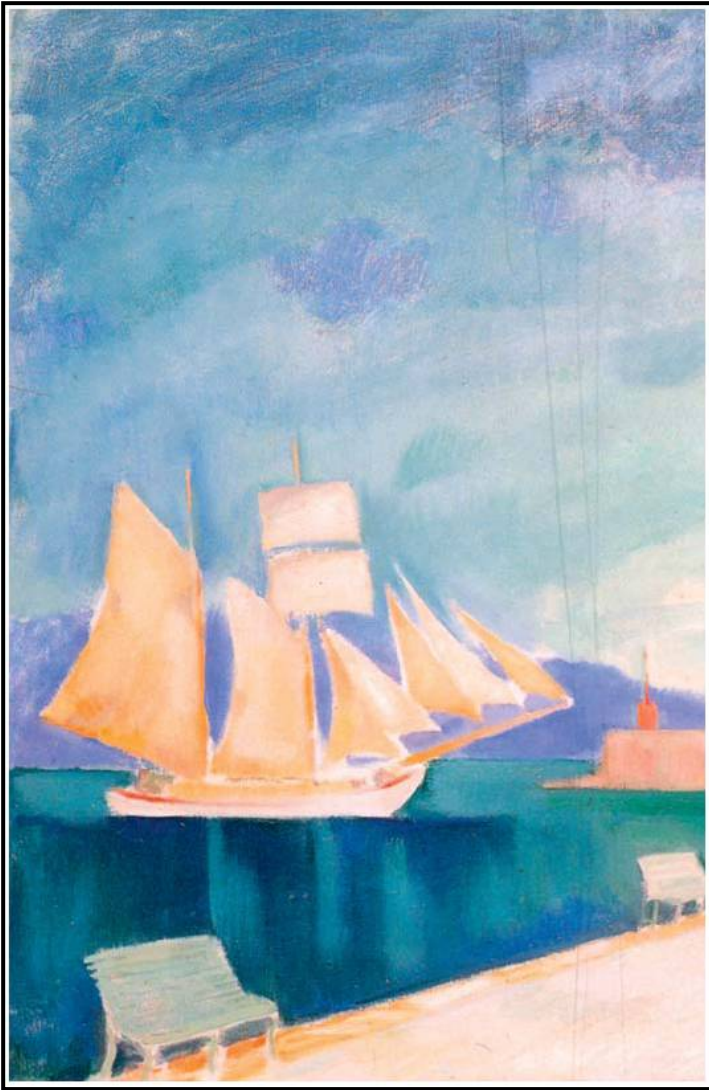
Στου караβιού το πλάι
ένα τρελό δελφίνι
γοργόφτερο πετάει
και πίσω μάς αφήνει·
και σαν να καμαρώνεται
της θάλασσας το άτι*
με τους αφρούς του ζώνεται*
και μας γυρνά την πλάτη.

Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν* φτερούγια ατίμητα*
και για κανένα ψάρι
τα μάτια τους ακοίμητα,
στα ξάρτια* τριγυρίζοντας
ακούραστοι πετούνε
ή με χαρά σφυρίζοντας
στο πέλαγος βουτούνε.

Και γύρω караβάκια
στη θάλασσ' αρμενίζουν
σαν άσπρα προβατάκια
που βόσκοντας γυρίζουν
με χαρωπά πηδήματα
στους κάμπους όλη μέρα,
κι έχουν βοσκή τα κύματα,
βοσκό τους τον αέρα.

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*, τόμ. 6, Δωδώνη

*μπάτης: ελαφρό θαλασσινό αεράκι, αύρα *άτι: άλογο
*ζώνεται: τυλίγεται *πόχουν: που έχουν *ατίμητα:
ανεκτίμητα *ξάρτια: τα σκοινιά των πλοίων που
στηρίζουν τα πανιά

Κωνσταντίνος
Παρθένης,
*Το λιμάνι
της Καλαμάτας*
(λεπτομέρεια)

Ερωτήσεις

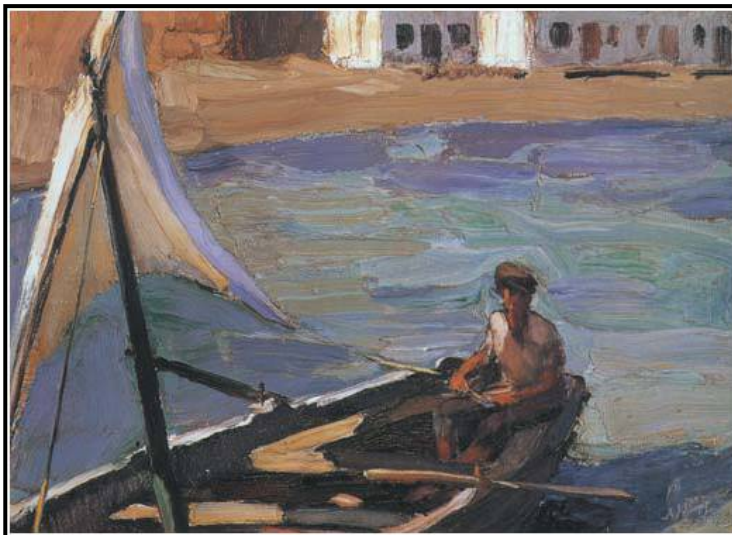
- 1** Σε κάθε στροφή κυριαρχεί μια μορφή του θαλασσινού κόσμου. Βρείτε ποια είναι αυτή σε κάθε περίπτωση και περιγράψτε τη συμπεριφορά της.
- 2** Στην τελευταία στροφή συμπλέκονται δύο διαφορετικοί κόσμοι. Εντοπίστε τους και περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής συσχετίζει αυτούς τους δύο κόσμους.

3 Τα εκφραστικά μέσα που κυριαρχούν στο ποίημα είναι τα επίθετα, τα υποκοριστικά, οι μεταφορές. Βρείτε μερικά από αυτά. Συζητήστε επίσης τη στιχουργική και την ομοιοκαταληξία του.

Διαθεματικές Εργασίες

1 Αναζητήστε στην αρχαία ελληνική μυθολογία μύθους που να αναφέρονται στα δελφίνια και στη σχέση τους με τους ανθρώπους. Ζητήστε και από τον καθηγητή της Βιολογίας να σας μιλήσει για τα γνωρίσματα και τη συμπεριφορά των δελφινιών.

2 Ζωγραφίστε μια εικόνα από αυτές που περιγράφονται στο ποίημα. Μπορείτε στη συνέχεια να φτιάξετε με τις εικόνες σας έναν πίνακα-κολάζ και να στολίσετε την τάξη σας.

Νικόλαος Λύτρας, *Βάρκα με πανί*

Γιάννης Ρίτσος και Οδυσσέας Ελύτης

Τα παρακάτω αποσπάσματα από το έργο των δύο μεγάλων ποιητών μας αναφέρονται στη σχέση που αναπτύσσουν τα παιδιά με το φυσικό περιβάλλον. Η ομορφιά, η απλότητα, η παιγνιώδης διάθεση που τα χαρακτηρίζουν, ταιριάζουν στη φύση των παιδιών και αναδίδουν χαρά και αισιοδοξία. Στο πρώτο απόσπασμα – από τη συλλογή Παιχνίδια τ' ουρανού και του νερού του Γιάννη Ρίτσου – η φύση γίνεται τόπος ανεμελιάς για τα παιδιά που παίζουν, και τόπος πίκρας για το «γέρο κόσμο» που μοχθεί και αγωνίζεται. Στο απόσπασμα από τη συλλογή Ήλιος ο πρώτος, ο Οδυσσέας Ελύτης αναδύει χρώματα και αρώματα της φύσης, για να αποδώσει ποιητικά το εφηβικό ερωτικό ξύπνημα.

Γιάννης Ρίτσος

Τζιτζίκια στήσαν το χορό

Τζιτζίκια στήσαν το χορό
στο ντάλα μεσημέρι
και στέκουν γύρω τα παιδιά
και παίζουν παλαμάκια.

Μια πεταλούδα διάφανη,
πορτοκαλιά και μαύρη,
στου γέρου κόσμου στάθηκε
τα φρύδια επάνω, αντήλιο,
κι έπαιζε και κρυφόνεφε
της πίκρας μαντιλάκι.

Γ. Ρίτσος, *Παιχνίδια τ' ουρανού και του νερού*, Κέδρος

Νικόλαος Γύζης, *Εαρινή συμφωνία*

Οδυσσέας Ελύτης

Κάτω στης μαργαρίτας το αλωνάκι

Κάτω στης μαργαρίτας το αλωνάκι
Στήσαν χορό τρελό τα μελισσόπουλα
Ιδρώνει ο ήλιος τρέμει το νερό

Φωτιάς σουσάμια σιγοπέφτουνε
Στάχια ψηλά λυγίζουνε το μελαψό ουρανό.
[...]

Πέρα μέσ' στα χρυσά νταριά* κοιμούνται αγοροκόριτσα
Ο ύπνος τους μυρίζει πυρκαγιά
Στα δόντια τους ο ήλιος σπαρταράει
Απ' τη μασχάλη τους γλυκά στάζει το μοσχοκάρυδο.

Ο. Ελύτης, *Ποίηση*, Ίκαρος

***νταριά** (το νταρί): κοινή ονομασία του κεχριού, ο καρπός του οποίου χρησιμοποιείται ως τροφή ωδικών πτηνών

Ερωτήσεις

- 1 Πώς συνδέονται στα δύο ποιήματα τα παιδιά και η φύση;
- 2 Ποια κοινά στοιχεία στο περιεχόμενο και στη μορφή έχουν τα ποιήματα του Γ. Ρίτσου και του Οδ. Ελύτη;
- 3 Ποιες αισθήσεις μας κινητοποιούνται, προκειμένου να προσλάβουμε και να απολαύσουμε τις ποιητικές εικόνες;
- 4 Σε ποια σημεία φαίνεται η αισιόδοξη διάθεση των ποιητών;
- 5 Πώς συνυπάρχουν μέσα στο ποίημα του Γ. Ρίτσου η χαρούμενη και η πικρή διάσταση της ζωής;
- 6 Πώς παρουσιάζει ο Οδ. Ελύτης στο ποίημα του την ηλικία της εφηβείας;
- 7 Βρείτε τις μεταφορές και τις προσωποποιήσεις που υπάρχουν στα ποιήματα.

Διαθεματική Εργασία

1 Ζωγραφίστε από τις εικόνες των ποιημάτων αυτήν που σας αρέσει περισσότερο. Δημιουργήστε ένα μεγάλο πίνακα-κολάζ με τις εικόνες αυτές.

Συμεών Σαββίδης, *Γύρω-γύρω όλοι*

Μανιτάρια στην πόλη

Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το μυθιστόρημα Μαρκοβάλντο ή Οι εποχές στην πόλη, που εκδόθηκε το 1963 στο Τορίνο της Ιταλίας. Το βιβλίο αποτελείται από είκοσι ιστορίες με κοινό πρωταγωνιστή το Μαρκοβάλντο. Κάθε ιστορία ασχολείται με μια εποχή και έτσι σε κάθε εποχή αναλογούν πέντε ιστορίες.

Μια μέρα, στη στενή πρασιά ενός δρόμου της πόλης, έπεσε, ποιος ξέρει από πού, μια ριπή σπορίων και φύτεψαν μανιτάρια. Κανείς δεν τα πρόσεξε, εκτός από τον αχθοφόρο* Μαρκοβάλντο που κάθε πρωί έπαιρνε αποκεί το τραμ.

Τα μάτια αυτού του Μαρκοβάλντο ήταν άμαθα στη ζωή της πόλης: πινακίδες, σηματοδότες, βιτρίνες, φωτεινές επιγραφές, αφίσες, όσο κι αν ήταν μελετημένες να τραβήξουν την προσοχή, ποτέ δεν προσείλκυαν το βλέμμα του που γλιστρούσε πάνω τους, όπως στην άμμο της ερήμου. Κι από την άλλη, ένα φύλλο που κιτρίνιζε σ' ένα κλαδί, ένα φτερό που είχε μπλεχτεί στα κεραμίδια δεν του ξέφευγαν ποτέ: δεν υπήρχε αλογόμυγα σε άλογο, τρύπα από σαράκι σε τραπέζι, φλούδα σύκου πατημένη στο πεζοδρόμιο, που να μην τραβήξει την προσοχή του Μαρκοβάλντο και να μη γίνει αντικείμενο στοχασμών, καθώς του αποκάλυπτε τις αλλαγές των εποχών, τους πόθους της ψυχής και τις αθλιότητες της ύπαρξής του.

*αχθοφόρος: αυτός που μεταφέρει φορτία

Έτσι, ένα πρωί, ενώ περίμενε το τραμ που θα τον πήγαινε στην εταιρεία Svan, όπου εργαζόταν σαν αχθοφόρος, παρατήρησε κάτι ασυνήθιστο κοντά στη στάση, στο κομμάτι της άγονης και σκασμένης γης που περιέβαλλε τα δέντρα του δρόμου: σε μερικά σημεία, στα πόδια των δέντρων, ξεπρόβαλλαν καρούμπαλα που εδώ κι εκεί ανοίγονταν κι άφηναν να φαίνονται στρογγυλά υπόγεια σώματα.

Έσκυψε να δέσει τα κορδόνια του και κοίταξε καλύτερα: ήταν μανιτάρια, πραγματικά μανιτάρια που ξεμύτιζαν μες στην καρδιά της πόλης! Ο Μαρκοβάλντο ένιωσε λες και ο γκρίζος και άχαρος κόσμος που τον περιέβαλλε είχε μονομιάς γεμίσει κρυμμένους θησαυρούς, οπότε θα μπορούσε να περιμένει κάτι περισσότερο πέρα από την ωριαία αποζημίωση της συλλογικής σύμβασης,* το επίδομα ακρίβειας, το οικογενειακό επίδομα και την αποζημίωση του ψωμιού.

Στη δουλειά του ήταν πιο αφηρημένος απ' ό,τι συνήθως· σκεφτόταν ότι όσο εκείνος καθόταν και ξεφόρτωνε δέματα και κιβώτια, τα μανιτάρια, που μόνο αυτός γνώριζε την ύπαρξη τους, μεγάλωναν αργά και σιωπηλά, η πορώδης σάρκα τους ωρίμαζε, απομυζούσαν* τους υπόγειους χυμούς, έσπαζαν το φλοιό της γης. «Μια νύχτα να βρέξει», έλεγε μέσα του, «και θα είναι έτοιμα». Και δεν έβλεπε την ώρα ν' ανακοινώσει την ανακάλυψη του στη γυναίκα και στα παιδιά του.

– Ακούστε τι θα σας πω, είπε, καθώς έτρωγαν το φτωχικό τους γεύμα. Μες στη βδομάδα θα φάμε μανιτάρια! Μια ωραία τηγανιά! Όπως σας βλέπω και με βλέπετε!

* συλλογική σύμβαση: σύμβαση εργασίας

* απομυζούσαν: ρουφούσαν

Και περιέγραψε με θέρμη στα μικρότερα παιδιά, που δεν ήξεραν τι ήταν ταμανιτάρια, την ομορφιά των διαφόρων ειδών, τη λεπτή τους γεύση και το πώς έπρεπε να μαγειρευτούν έτσι παρέσυρε στη συζήτηση και τη γυναίκα του, την Ντομιτίλα, που ως εκείνη τη στιγμή ήταν μάλλον δύσπιστη και αμέτοχη.

– Και πού είναι αυτά ταμανιτάρια;, ρώτησαν τα παιδιά. Πες μας πού φυτρώνουν!

Στην απορία αυτή μια καχύποπτη σκέψη συγκράτησε τον ενθουσιασμό του Μαρκοβάλντο: «Αν τους πω το μέρος, θα μαζέψουν μια συμμορία αλητάκια, θα παν να τα βρουν, θα μαθευτεί στη γειτονιά και ταμανιτάρια θα καταλήξουν σε ξένες κατσαρόλες!». Έτσι η ανακάλυψη εκείνη, που του είχε γεμίσει την καρδιά με αγάπη για όλο τον κόσμο, τώρα του δημιουργούσε τη μανία της ιδιοκτησίας, τον τύλιγε μέσα σ' ένα ζηλότυπο και δύσπιστο φόβο.

– Το μέρος τωνμανιταριών το ξέρω εγώ και μόνο εγώ, είπε στα παιδιά του, κι αλίμονό σας αν σας ξεφύγει κουβέντα.

Το άλλο πρωί ο Μαρκοβάλντο, καθώς πλησίαζε στη στάση του τραμ, ήταν γεμάτος ανησυχία. Έσκυψε στην πρασιά και με ανακούφιση είδε ότι ταμανιτάρια είχαν μεγαλώσει λίγο, μια σταλίτσα μόνο, το χώμα συνέχιζε να τα κρύβει σχεδόν ολότελα.

Εκεί που ήταν γονατισμένος, ένιωσε κάποιον πίσω του. Μονομιάς σηκώθηκε και προσπάθησε να παραστήσει τον αδιάφορο. Ένας οδοκαθαριστής τον κοίταζε στηριγμένος στη σκούπα του.

Αυτός ο οδοκαθαριστής, στου οποίου την επικράτεια βρίσκονταν ταμανιτάρια, ήταν ένας διοπτροφόρος* και κρεμανταλάς νεαρός. Λεγόταν Αμάντιτζι και

*Διοπτροφόρος: αυτός που φορά γυαλιά

ο Μαρκοβάλντο τον αντιπαθούσε από καιρό, ίσως για εκείνα τα γυαλιά του που ξεψάχνιζαν την ασφαλτο των δρόμων, για να βρουν ίχνη της φύσης και να τα σβήσουν με τη σκούπα.

Ήταν Σάββατο ο Μαρκοβάλντο πέρασε την ημιαργία του τριγουρίζοντας δήθεν άσκοπα κοντά στην πρασιά, παρακολουθώντας από μακριά τον οδοκαθαριστή και τα μανιτάρια και υπολογίζοντας πόσο καιρό ήθελαν να μεγαλώσουν.

Τη νύχτα έβρεξε: όπως οι αγρότες, που έπειτα από μήνες ξηρασίας ξυπνούν και χορεύουν από χαρά στον ήχο των πρώτων σταγόνων, έτσι κι ο Μαρκοβάλντο ήταν ο μόνος στην πόλη που ξύπνησε, ανακάθισε στο κρεβάτι και φώναξε τους δικούς του: <<Βρέχει, βρέχει>> και ανέπνευσε τη μυρωδιά της βρεγμένης σκόνης και της δροσερής υγρασίας που ερχόταν απέξω.

Τα χαράματα – ήταν Κυριακή – έτρεξε γρήγορα στην πρασιά μαζί με τα παιδιά του και ένα δανεικό καλάθι. Και να τα μανιτάρια, στητά στους κορμούς τους, με τις κουκούλες τους να ξεπροβάλλουν από το μουσκεμένο ακόμα χώμα.

– Ζήτω!, και όρμησαν να τα μαζέψουν.

– Μπαμπά, κοίτα εκείνο τον κύριο πόσα έχει μαζέψει!, είπε ο Μικελίνο, και ο πατέρας του, σηκώνοντας το κεφάλι, είδε τον Αμάντιτζι να στέκεται δίπλα τους μ' ένα καλάθι γεμάτο μανιτάρια στο χέρι.

– Α, κι εσείς μαζεύετε;, είπε ο οδο-καθαριστής. Ωστε τρώγονται, ε; Μάζεψα λίγα, αλλά δεν ήξερα αν μπορούν να φαγωθούν... Πιο κάτω, στο δρόμο, έχει κι άλλα μεγαλύτερα... Εντάξει, τώρα που ξέρω, πάω να ειδοποιήσω τους δικούς μου που κάθονται εκεί και συζητάνε αν πρέπει να τα μαζέψουμε ή να τ' αφήσουμε... – και απομακρύνθηκε βιαστικά.

Ο Μαρκοβάλντο έμεινε άναυδος: να υπάρχουν μεγαλύτερα μανιτάρια και να μην τα έχει προσέξει, μια τέτοια ανέλπιστα σοδειά και να του την κλέψουν κάτω από τη μύτη; Για μια στιγμή σχεδόν κοκάλωσε από οργή, από λύσσα, έπειτα – όπως συχνά συμβαίνει – οι προσωπικές εμπάθειες μεταμορφώθηκαν σε μια παρόρμηση γενναιοδωρίας. Την ώρα εκείνη πολύς κόσμος περίμενε το τραμ, με τις ομπρέλες κρεμασμένες στο μπράτσο, διότι ο καιρός ήταν ακόμα υγρός και αβέβαιος.

– Έι, εσείς! Θέλετε να φάτε τηγανητά μανιτάρια απόψε;, φώναξε ο Μαρκοβάλντο στον κόσμο που ήταν μαζεμένος στη στάση. Έχουν βγει μανιτάρια εδώ, στο δρόμο! Ελάτε μαζί μου! Έχει για όλους! – και πήρε από πίσω τον Αμάντιτζι μ' ένα τσούρμο ανθρώπους να τον ακολουθεί.

Βρήκαν αρκετά μανιτάρια για όλους και, επειδή δεν είχαν καλάθια, τα έβαλαν στις ανοιχτές τους ομπρέλες. Κάποιος είπε:

– Ωραία θα ήταν να τρώγαμε όλοι μαζί!

Όμως ο καθένας πήρε τα μανιτάρια του και πήγε σπίτι του.

Ωστόσο σύντομα ξανασυναντήθηκαν, το ίδιο κιόλας βράδυ, στον ίδιο θάλαμο του νοσοκομείου, έπειτα από την πλύση στομάχου που τους έσωσε όλους από δηλητηρίαση: όχι σοβαρή, διότι κανείς τους δεν είχε φάει μεγάλη ποσότητα.

Ο Μαρκοβάλντο και ο Αμάντιτζι ήταν σε διπλανά κρεβάτια και αγριοκοίταζαν ο ένας τον άλλο.

1. Καλβίνο, *Μαρκοβάλντο ή Οι εποχές στην πόλη*, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, Καστανιώτης

Ερωτήσεις

- 1 Προσπαθήστε να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητα και την κοινωνική θέση του κεντρικού ήρωα, αντλώντας στοιχεία από το κείμενο.
- 2 Από ποιες φάσεις περνά η διάθεση του ήρωα, από τη στιγμή που ανακαλύπτει την ύπαρξη των μανιταριών;
- 3 Τι είδους προβλήματα αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που ζουν στην πόλη; Βρείτε τα σχετικά σημεία στο κείμενο.

Διαθεματικές Εργασίες

- 1 Μια ομάδα μαθητών να αναλάβει την παρουσίαση των υπόλοιπων 19 ιστοριών του βιβλίου *Μαρκοβάλντο ή Οι εποχές στην πόλη*.
- 2 Δοκιμάστε να αποδώσετε την ιστορία σε μορφή κόμικς.

Ι. Μπιλίμπιν, εικονογράφηση από το ρωσικό λαϊκό παραμύθι *Το πουλί της φωτιάς* (λεπτομέρεια)

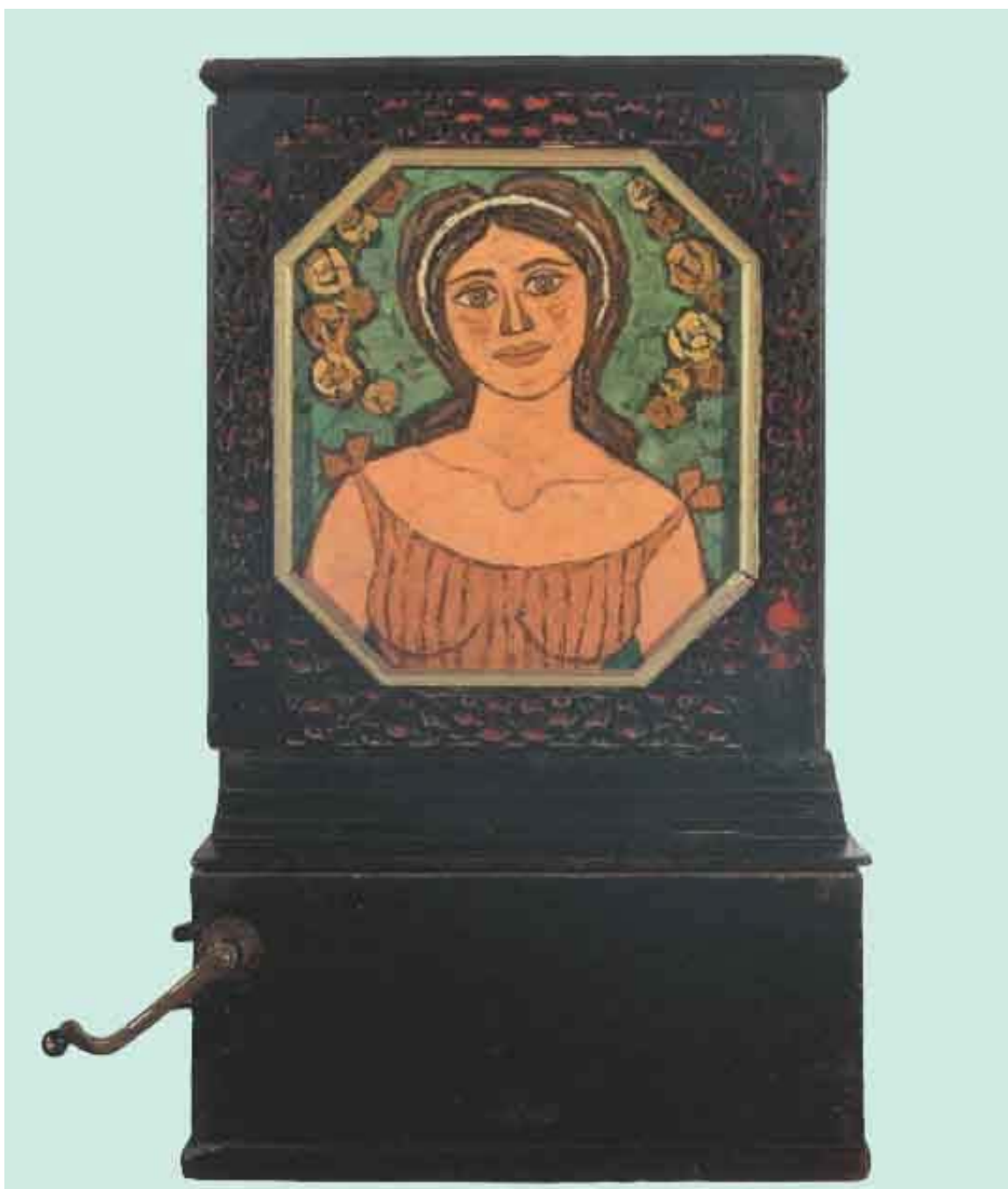
ΙΤΑΛΟ ΚΑΛΒΙΝΟ

Ο Ίταλο Καλβίνο (1923-1985) είναι πεζογράφος και δοκιμιογράφος ιταλικής καταγωγής. Σπούδασε γεωπονία και φιλολογία. Εμφανίστηκε στα ιταλικά γράμματα το 1947. Τα πρώτα έργα του είναι εμπνευσμένα από την αντίσταση των Ιταλών εναντίον του γερμανικού φασισμού. Στα επόμενα έργα του πραγματεύεται την πολυπλοκότητα της σύγχρονης ζωής, ενώ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις επιπτώσεις που έχει η εκβιομηχάνιση στη ζωή των ανθρώπων.

Κυριότερα βιβλία του: *Οι προγονοί μας: ο διχασμένος υποκόμης* (1952), *Ο αναρριχώμενος βαρόνος* (1957) και *Ο ανύπαρκτος ιππότης* (1959) τριλογία μυθιστορημάτων).

Οι δύσκολοι έρωτες (1958, διηγήματα), *Μαρκοβάλντο ή Οι εποχές στην πόλη* (1963), *Το κάστρο των διασταυρωμένων πεπρωμένων* (1969), *Οι αόρατες πόλεις* (1972), *Πάλομαρ* (1983).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Γιώργος Σικελιώτης, *Λατέρνα ζωγραφισμένη*

ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ συγκεντρώνονται κείμενα τα οποία επιχειρούν να καταγράψουν τις ποικίλες όψεις του λαϊκού πολιτισμού, τόσο μέσα από απανθίσματα αυθεντικού και γνήσιου λαϊκού λόγου (λαϊκό θέατρο / θέατρο σκιών, δημοτικά τραγούδια) όσο και μέσα από έργα γνωστών συγγραφέων που αποτυπώνουν τη λαϊκή νοοτροπία και συμπεριφορά. Στα κείμενα αυτά μπορεί να βρει κανείς χαρακτηριστικούς λαϊκούς τύπους, ποικίλα λαϊκά έθιμα, λαϊκές παραδόσεις, παγιωμένες λαϊκές αντιλήψεις και προλήψεις κ.ά. Είναι γνωστό ότι ένα μέρος της λαϊκής παράδοσης χάνεται και ένα άλλο κατορθώνει να επιβιώνει μέσα στο χρόνο. Με αυτό το δεδομένο, στα κείμενα που ακολουθούν καθρεφτίζονται όψεις της λαϊκής ζωής που σιγά σιγά σβήνουν ή έχουν ήδη χαθεί, αλλά και ισχυρές συνήθειες του λαού και αντιλήψεις που εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμα και σήμερα.

Το πιο γλυκό ψωμί

Το παραμύθι που ακολουθεί είναι κεφαλονίτικη παραλλαγή μιας παλαιάς λαϊκής αφήγησης. Ανήκει στον ευρύ τύπο των διηγηματικών ή κοσμικών παραμυθιών, τα οποία αναφέρονται στις περιπέτειες των ανθρώπων χωρίς να χρησιμοποιούν υπερφυσικά στοιχεία. Ειδικότερα, το συγκεκριμένο παραμύθι κατατάσσεται στην κατηγορία των διδακτικών παραμυθιών που, όπως παρατηρεί ο Δ. Λουκάτος, «έχουν πάντα μέσα τους μια διάθεση για διδασκαλία».

Κάποτε ήταν ένας πλούσιος βασιλιάς, πολύ πλούσιος, που ό,τι επιθυμούσε η καρδιά του το 'χε. Όλα τα είχε, και τον έλεγαν ευτυχισμένο, ώσπου έπαθε μια παράξενη ανορεξιά και δεν είχε όρεξη να βάλει τίποτα στο στόμα του. Σιγά σιγά αδυνάτιζε, κι άρχισε να γίνεται γκρινιάρης και παράξενος. Πολλοί γιατροί επήγαιναν και τον έβλεπαν, μα τα ιατρικά τους τίποτα δεν μπορούσαν να του κάμουν. Η ανορεξιά του βασιλιά όλο και κρατούσε, κι εκείνος έρεβε* μέρα με την ημέρα. Τίποτα δε λιμπιζόταν* να φάει ούτε «του πουλιού το γάλα», που λέει ο λόγος.

Οπού κάποια μέρα, έτυχε να περνάει από το παλάτι του ένας ασπρομάλλης γέροντας φτωχός, που ήτανε όμως σοφός κι ήξερε από ιατρικά. Του είπανε

*έρεβε (ρεβω): αδυνάτιζε *λιμπιζόταν: λαχταρούσε

λοιπόν για το βασιλιά, κι ανέβηκε να τον δει. «Μήπως κουράζεσαι, βασιλιά μου;», τον ρώτησε. «Τι λες, γιατρέ μου», του λέει ο βασιλιάς. «Όλη μέρα ξαπλωμένος απάνου στο θρόνο μου, ούτε το μικρό μου δαχτυλάκι δεν κουνώ». «Μήπως έχεις έγνοιες και σκοτούρες για το λαό σου;» «Όχι, κάθε άλλο. Εγώ ζω ξέγνοιαστος, και καρφάκι δε μου καίεται για κανέναν!» «Μήπως επιθύμησες ποτέ σου κάτι και δεν μπόρεσες να το 'χεις;» «Ούτε κι αυτό! Βασιλιάς είμαι, κι ό,τι γυρέψω το βλέπω μπροστά μου!...».

Σκέφτηκε, σκέφτηκε λίγο ο γέροντας, ύστερα γυρίζει και λέει του βασιλιά: «Άκουσε, βασιλιά μου: Καθώς βλέπω, δεν έχεις τίποτα σοβαρό. Εκείνο που φταίει και δεν έχεις όρεξη να τρως, είναι το ψωμί που σου δίνουν στο παλάτι! Να διατάξεις να σου φέρουν να φας το πιο γλυκό ψωμί του κόσμου. Αν μπορέσεις να το 'χεις αυτό, τότε θα γιατρευτείς!».

Από την ίδια μέρα ο βασιλιάς έδωσε διαταγή στους φουρναραίους του παλατιού να ζυμώσουν και να του ψήσουν «το πιο γλυκό ψωμί του κόσμου!». Έπεσαν με τα μούτρα στη δουλειά οι ψωμάδες σ' όλο το βασίλειο, ποιος θα κάμει στο βασιλιά το πιο γλυκό ψωμί! Ζύμωσαν με ζάχαρη κι ανθόγαλα κάθε λογής ψωμιά και του τα 'φερναν στο παλάτι να τα δοκιμάσει. Μα κανένα απ' όλα εκείνα τα ψωμιά δεν άνοιγε την όρεξη στο βασιλιά. Ούτε κι ήθελε να τα φάει. Το 'να του μύριζε, τ' άλλο του βρομούσε. Ωσπου μια μέρα, έξω φρενών ο βασιλιάς, έστειλε ανθρώπους του να πάνε να βρουνε το γέροντα και να τον ξαναφέρουνε μπροστά του. Έτσι λοιπόν κι έγινε.

«Θα σε κρεμάσω, που με ξεγέλασες!», του φώναξε ο βασιλιάς μόλις τον είδε. «Γιατί, βασιλιά μου;», τον ρώτησε ο γέροντας. «Γιατί το γλυκό ψωμί, που είπες να μου φτιάξουνε να φάω, δε μου έκαμε τίποτα!» «Μπα;»,

έκαμε ο γέροντας. «Φαίνεται πως το ψωμί που σου ζύμωσαν, δεν ήταν τόσο γλυκό όσο έπρεπε!» Ο βασιλιάς ήταν πάλι έτοιμος ν' αγριέψει, μα είδε το γέρο που κάτι συλλογιζότανε, και περίμενε.

«Άκουσε, βασιλιά μου», του λέει ο γέροντας ύστερ' από λίγο. «Αν θέλεις να δοκιμάσεις στ' αληθινά το ψωμί που θα σε γιατρέψει, πρέπει να 'ρθεις μαζί μου για τρεις μέρες μονάχα και να κάνεις ό,τι σου λέω. Αν δε γίνεις καλά, είσαι ελεύθερος να μου πάρεις το κεφάλι!»

Κι ο βασιλιάς, παιδί μου, θέλοντας και μη, δέχτηκε να πάει μαζί με τον παράξενο γέροντα, εκεί που του 'λεγε. Φόρεσε κι αυτός φτωχικά ρούχα, ποδέθηκε* παλιοπάπουτσα, πήρε κι ένα μπαστούνι στα χέρια του κι έφυγε κρυφά από το παλάτι, μακριά, κι επήγανε στον κάμπο, εκεί που καθόταν ο γέροντας, σε μια καλύβα, μέσα σ' ένα χωράφι σπαρμένο.

Ξημερώνοντας, έδωσε ο γέροντας στο βασιλιά ένα δρεπάνι και του λέει: «Έλα να θερίσουμε!». Έπιασε ο βασιλιάς και θέριζε μες στο λιοπύρι* ολάκερη* μέρα. Έκαμε καμιά σαρανταριά δεμάτια στάχια. Ήρθε το βράδυ, πέσανε ξεροί να κοιμηθούνε. Ούτε φαΐ όλη μέρα, ούτε τίποτα. Έμενε, βλέπεις, κι ο γέροντας νηστικός.

Την άλλη μέρα, πρωί πρωί, ξύπνησε ο γέροντας το βασιλιά και του λέει: «Σήκω τώρα, να πάρουμε όλ' αυτά τα δεμάτια, να τα πάμε στ' αλώνι να τ' αλωνίσουμε!».

Κουβάλησε στην πλάτη του ο βασιλιάς περσότερ'* από τα μισά, κι ύστερα όλη μέρα, γκαπ γκουπ, τα κοπάνιζε με το δάρτη*, ώσπου κάμανε το στάρι σωρό, τ'

*ποδέθηκε: έβαλε τα παπούτσια του *λιοπύρι: καύσωνας *ολάκερη: ολόκληρη *περσότερ': περισσότερα *δάρτης: ξύλο με το οποίο χτυπούν το στάρι

ανεμίσανε* και το βάλανε στο σακί. Κι όλη μέρα την περάσανε πάλε* έτσι, νηστικοί κι οι δυο τους, μόνο λίγο νερό ήπιανε από τη στέρνα, που ήτανε κοντά στην καλύβα. Πέσανε πάλι κουρασμένοι το βράδυ και κοιμηθήκανε.

Την τρίτη μέρα, το χάραμα, ο γέροντας σήκωσε το βασιλιά: «Ξύπνα», του λέει, «τώρα να πάμε το στάρι μας στο μύλο να τ' αλέσουμε! Πάρ' το εσύ στην πλάτη σου, γιατί εγώ δεν μπορώ, και πάμε εκεί στην κορφή του βουνού, που 'ναι ο μύλος». Τι να κάμει ο βασιλιάς, αφού έτσι ήτανε η συμφωνία*, φορτώνεται το σακί στην πλάτη, και κουρασμένος κι ελεεινός το κουβάλησε στην κορφή. Τώρα αρχίνησε και να πεινάει, μα δεν έλεγε ακόμα τίποτα.

Αλέσανε το στάρι τους, και για να μην τα πολυλογούμε, γυρίσανε κατά το μεσημέρι στην καλύβα, πάλι ο βασιλιάς φορτωμένος τ' αλεύρι. «Έλα τώρα να ζυμώσουμε», του λέει ο γέρος. Ξεχώρισε ως δέκα λίτρες αλεύρι, το 'ριξε στη σκάφη κι έβαλε το βασιλιά να ζυμώνει. Ύστερα τον έστειλε στο λόγγο να κόψει ξύλα, κι αργά κατά το βράδυ βάλανε κι εκάψανε το φούρνο, για να ψήσουνε 3-4 καρβέλια. Ο βασιλιάς τώρα πεινούσε κι επερίμενε πότε να ψηθούν τα ψωμιά, για να φάει! Μα πιο πολύ τα λιμπιζόταν, όταν άρχισε να βγαίνει από το φούρνο η μυρωδιά τους. «Πεινάω πολύ», λέει του γέρου. «Περίμενε και θα φας!», του απάντησε κείνος.

*ανεμίσανε [το στάρι]: διαδικασία με την οποία καθαρίζεται το στάρι από τα άχρηστα μέρη *πάλε: πάλι
*συμφωνία: συμφωνία

Σε λίγο βγήκανε τα καρβέλια, αχνιστά και ροδοψημένα. Σαν πεινασμένος λύκος τότε ο βασιλιάς άρπαξε το καρβέλι, το έκοψε με τα χέρια του κι άρχισε να τρώει. Μα με την πρώτη μπουκιά που κατάπιε, το πρόσωπο του έγινε κόκκινο από χαρά και φώναξε: «Μάλιστα! Αυτό είναι το πιο γλυκό ψωμί του κόσμου! Κι όμως ούτε μια κουταλιά ζάχαρη δεν έριξα στο ζυμάρι του!». Τότε ο γέροντας χαμογέλασε και του είπε: «Βασιλιά μου, πρέπει να ξέρεις πως η ζάχαρη του ψωμιού σου ήταν ο ιδρώτας που έχυσες για να το φτιάξεις. Τώρα είς' ελεύθερος να ξαναπάς στο παλάτι σου. Κοίτα μονάχα να δουλεύεις αποδώ κι εμπρός, και θα δεις πως η όρεξη δε θα σου λείψει».

Ο βασιλιάς ακολούθησε την ορμήνεια* του γέροντα, κι όταν γύρισε στο παλάτι του, δούλευε κάθε μέρα για το λαό του, εκατέβαινε και στον κήπο του γι' άλλες δουλειές, κι από τότε γιατρεύτηκε από την ανορεξία κι έτρωε καλά, που μακάρι να τρώαμε κι εμείς έτσι!

*Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα, επιμέλεια Δ.
Λουκάτος, Βασική Βιβλιοθήκη, Ζαχαρόπουλος*

*ορμήνεια: συμβουλή

Ερωτήσεις

1 Απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις, θα έχετε αποδώσει περιληπτικά το περιεχόμενο του παραμυθιού:

- α. Ποιο πρόβλημα έχει ο ήρωας;
- β. Ποιες λύσεις δοκιμάζει αρχικά;
- γ. Ποιος έρχεται ως βοηθός του και τι τον συμβουλεύει;
- δ. Ακολουθεί τη συμβουλή-δοκιμασία και πώς;
- ε. Ποιο αποτέλεσμα είχε η δοκιμασία για τον ήρωα ως προς το αρχικό του πρόβλημα;

2 Ένα γνώρισμα της λαϊκής αφήγησης είναι ότι γίνεται μπροστά σε ακροατήριο το οποίο ο λαϊκός αφηγητής φροντίζει να συγκινήσει, να διδάξει και να ψυχαγωγήσει.

Βρείτε μέσα στο παραμύθι σημεία που να επαληθεύουν αυτή την παρατήρηση.

3 Περιγράψτε τους δύο ανθρώπινους χαρακτήρες του παραμυθιού, το βασιλιά και το γέροντα. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές εντοπίζετε;

Διαθεματικές εργασίες

1 Με αφορμή το παραμύθι, ερευνήστε τα στάδια από τα οποία περνάει το ψωμί μέχρι να φτάσει στο τραπέζι μας. Αν ζείτε σε αγροτική περιοχή, επισκεφθείτε χώρους όπου καλλιεργείται, συγκεντρώνεται και αλέθεται το σάρι. Αν μένετε σε πόλη, ρωτήστε σε φούρνους να πληροφορηθείτε πώς ζυμώνεται και ψήνεται το ψωμί. Τέλος, οργανώστε σχολική εκδήλωση αφιερωμένη σε αυτό το βασικό είδος της ελληνικής διατροφής και παρουσιάστε το υλικό που θα έχετε συγκεντρώσει.

2 Ένα από τα πιο συνηθισμένα μοτίβα (θέματα) των λαϊκών παραμυθιών είναι οι δοκιμασίες που περνά ο ήρωας μέχρι την ικανοποίηση ή τη δικαίωση του. Ανάλογους άθλους επιχειρούν και οι ήρωες της μυθολογίας μας, όπως ο Ηρακλής, ο Ιάσων κ.ά. Βρείτε και παρουσιάστε στην τάξη σας ανάλογους μύθους.

Βάλιας Σεμερτζίδης, *Το όργωμα*

Η πείνα του Καραγκιόζη

Το κείμενο που ακολουθεί είναι η αρχή από το έργο του παλαιού και γνωστού καραγκιοζοπαίχτη Αντώνη Μόλλα Το χάνι του Μπαρμπαγιώργου, που τυπώθηκε σε φυλλάδιο το 1925. Στο έργο αυτό ο Καραγκιόζης και ο Χατζηαβάτης πείθουν τον Μπαρμπαγιώργο να βάλει χρήματα για να μετατρέψουν ένα παλιό χάνι σε εξοχικό κέντρο. Οι δύο πρώτοι μαζί με το γιο του Καραγκιόζη, τον Κολλητήρη, προσφέρονται να είναι το προσωπικό του μαγαζιού. Η επιχείρηση όμως δε μακροημερεύει, γιατί ο Καραγκιόζης και ο Κολλητήρης ως σερβιτόροι τα κάνουν θάλασσα, και τελικά το μόνο που καταφέρνουν είναι να ξυλοκοπηθούν, μαζί με το Χατζηαβάτη, από τον Μπαρμπαγιώργο.

Πράξη πρώτη

(Η σκηνή παριστά* δεξιά το σαράι και αριστερά το καραγκιοζόσπιτο.

Ο Καραγκιόζης και ο Χατζηαβάτης ίστανται* εις το μέσον της σκηνής και συζητούν.)

Σ κ η ν ή Α ´

Καραγκιόζης, Χατζηαβάτης

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Φτώχεια, Χατζατζάρη μου, φτώχεια καταραμένη.

*παριστά: παριστάνει *ίστανται: στέκονται

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Κι εγώ, Καραγκιόζη μου, έχω δέκα μέρες να σταυρώσω δεκάρα στην τσέπη μου. Εσύ όμως δεν πρέπει να παραπονείσαι και τόσο, γιατί έχεις το θείο σου, τον Μπαρμπαγιώργο, που έχει τόση περιουσία, και, δεν αμφιβάλλω, θα σε μπαλώνει.*

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Το γρουσουζή, μωρέ, μη μου τον μελετάς, Χατζατζάρη. Μόλις με δει, νομίζει πως βλέπει το χάρο του. Δεν προκάνω* να του πω καλημέρα και με βάνει στο κυνήγι. Μου λέει: «Φεύγα γιατί θα μολήσω τα σκυλιά να σε φάνε».

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Τόσο κακός είναι;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Αφού προχθές, Χατζατζάρη, είχα πάει στη στάνη, και είχα μια πείνα, και λογάριασε με τέτοια πείνα να πάω τόσο δρόμο, Χατζατζάρη, και στο δρόμο που πήγαινα βρίσκω ένα σύκο σε μια συκιά και καθώς το 'φαγα και πήγε στην κοιλιά μου ακούω έναν εσωτερικόν καβγά, ένα κακό...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Και πού έγινε αυτός ο καβγάς, Καραγκιόζη μου;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Στην κοιλιακήν μου χώρα. Ήλθον τα άντερα μου εις έριδας* συναμεταξύ των, ποιο θα πρωταρπάξει το σύκο.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – (Γελών*) Να σε πάρει η ευχή, Καραγκιόζη μου, φαντάζομαι με αυτή την πείνα σαν πήγες απάνω τι θα 'φαγες.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Στάσου, Χατζατζάρη, και θ' ακούσεις τι έπαθα. Μόλις πήγα, με είδε η Θεια-Γιωργούλα και με λυπήθηκε, που είχα αλληθωρίσει από την πείνα, και

*θα σε μπαλώνει: θα σε βοηθάει *προκάνω: προλαβαίνω *ήλθον εις έριδας: τσακώθηκαν *γελών: γελώντας

μου γιόμισε μια τσανάκα* στιφάδο, που μοσχοβόλαγε, Χατζατζάρη μου.

ΧΑΤΖΗΒΑΤΗΣ – Μη μου το λες, Καραγκιόζη μου, γιατί μ' έπιασε λιγούρα· φαντάζομαι πώς θα ρίχτηκες στην τσανάκα...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Μόλις λοιπόν κάθισα κι έκοψα κάτι κομμάτες ψωμί μέσα, γιατί μου 'χε φέρει ένα καρβέλι σπιτίσιο μπροστά μου, και μόλις ετοιμαζόμουνα να πάρω την πρώτη μπουκιά, και είχα βουτήξει με το πιρούνι ένα κομμάτι κρέας πενήντα δράμια και ένα κομμάτι ψωμί, ακούω ένα «γκαπ» στο σβέρκο μου, αφού η μούρη μου πήγε μέσα στην τσανάκα. Ενόμιζα πως έπεσε ένα βαρελάκι που είχαν κρεμάσει στο ταβάνι. Γυρίζω να ιδώ και τι να ιδώ, Χατζατζάρη μου· τον Μπαρμπα-γιώργο να ξανασηκώνει την γκλίτσα και να με σημαδεύει. Τι να κάμω αυτή την στιγμήν, Χατζατζάρη; Εσκέφθηκα να κατεβάσω το τροπάριο της ψευτιάς κάτω να τον καταφέρω να με αφήσει τουλάχιστον να φάω και άρχισα τις μαλαγανιές.* Αλλά πού; Όσο να γλιτώσει* η μια γκλιτσιαά, μου 'ρχότανε η άλλη.

ΧΑΤΖΗΒΑΤΗΣ – Γιατί, Καραγκιόζη μου, σ' έδειρε ο κακούργος κατ' αυτό τον τρόπο;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Τον γκρέμισε ο γάιδαρος στο δρόμο, και μόλις είδε εμένα, ενόμιζε πως εγώ έφερα τη γρουσουζιά και τον έριξε ο γάιδαρος. Τι να κάμω, Χατζατζάρη μου; Παρατάω το φαΐ και πηδάω από το παράθυρο να γλιτώσω. Είχα την πείνα, έφαγα και το ξύλο ή που με είδαν τα σκυλιά που έτρεχα και με βάλαν στο κυνήγι και με κάμανε και έφθασα για δέκα λεπτά στη χώρα σαν μοτοσικλέτα.

*τσανάκα: βαθύ πήλινο πιάτο *μαλαγανιές: καλοπιάσματα *να γλιτώσει: να τελειώσει

ΧΑΤΖΗΒΑΤΗΣ – Αμ, Καραγκιόζη μου, δεν του τα 'χεις κάνει και λίγα του θείου σου. Λίγα μασκαραλίκια του 'χεις κάνει του φουκαρά;

**Μάνθος Αθηναίος,
Ο Καραγκιόζης**

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Και ξέρεις γιατί πήγα, Χατζατζάρη; Πήγα να του υποδείξω το χάνι εκείνο που είναι κοντά στο μεγάλο δρόμο, που είναι κλειστό, να τον κατάφερνα να βάλει τίποτα παράδες, να το ανοίξουμε, να γλιτώσω κι εγώ ο φουκαράς. Εγώ τα καταφέρνω λιγάκι στη μαγειρική, επίσης κι ο μπάρμπας μου.

ΧΑΤΖΗΒΑΤΗΣ – Αλήθεια, Καραγκιόζη, και το 'χουν παραμελήσει αυτό το μέρος και έχει και τόσο ωραίο νερό το πηγάδι. Κι εκείνα τα ωραία δένδρα κοντεύουν να ξεραθούν απεριποίητα. Θα κάνα-τε χρυσές δουλειές, που περνούν τόσοι ξένοι αποκεί καθημερινώς. Αυτό δεν είναι χάνι, Καραγκιόζη μου, αυτό μπορεί να γίνει ένα εξοχικόν κέντρον πρώτης τάξεως. Τι λες, Καραγκιόζη, πάμε μαζί να τον καταφέρω εγώ τον Μπαρμπαγιώργο;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Τι λες, Χατζατζάρη; Τι θέλεις, να με γραπώσει και να με παραγουλήσει στο ξύλο;*

*να με παραγουλήσει στο ξύλο: να με χτυπήσει σαν χταπόδι

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Αστειεύεσαι που θα τον αφήσω εγώ να σε δείρει; Ξέρεις, σε μένα έχει κάποιαν υπόληψιν ο Μπαρμπαγιώργος.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Άμα σε δει μαζί μου, θα χάσει πάσαν υπόληψιν και για σένα και φόβος υπάρχει να μην τις φας κι εσύ.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Πάμε μαζί και μη φοβάσαι, Καραγκιόζη. Εμπρός, καρδιά, Καραγκιόζη!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Εμπρός, καρδιά, Χατζατζάρη μου, αλλά ποδάρια πίσω.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Καραγκιόζη, έχεις το λόγο μου, θα προτιμήσω να φάω εγώ ξύλο, όχι εσύ. Άμα σου δώσει μία σφαλιάρα ο Μπαρμπαγιώργος, θα έχεις το δικαίωμα να μου δώσεις εκατό εμένα.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – Άιντε, Χατζατζάρη, κι αν με δείρει ο Μπαρμπαγιώργος, αν δε σε τaráξω στο ξύλο να μη με πουν Καραγκιόζη. Αν δε σε κάνω να σε πιάσει παραμιλητό.

(Αναχωρούν)

**Λευτέρης Κελαρινόπουλος
Ο Χατζηαβάτης**

Σ κ η ν ή Β ´

(Η σκηνή εις το καφενείον) Μπαρμπαγιώργος,
Χατζηαβάτης, Καραγκιόζης

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – (Πλησιάζων) Εδώ είσαι,
Μπαρμπαγιώργο;

ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ – Ναι, ωρέ Χατζαβιάτο, εδωνάς
κάθουμ' όσο ν' ανοίξουν τα μαγαζιά. Θέλω να ψουνίσω
πετσώμ' τα* για τα τσαρούχια μου. Ωρέ ο Καραγκιόζ'
είν' κειος* που ν' μαζί σου;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Ναι, Μπαρμπαγιώργο.

ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ – Αμ' τι το θέλ'ς το έρμου μαζί σου;
Δεν ντρέπεσαι, συ νοικοκύρης άνθρωπος, να σέρνεις
μαζί σου κειον το λωμποδύτ';

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Δεν έχεις δίκιο, Μπαρμπαγιώργο, ο
Καραγκιόζης δεν είναι όπως τον λες. Μπορεί να είναι
φτωχός, αλλά είναι τίμιος.

ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ – (Γελών) Α! ωρέ σκουφιολόι,*
μωρέ πώς τα φέρν'ς γυροβουλιά. Μωρέ δεν πας κατά
καπνού, συ και κειος, που θα μου πεις πως είν' τίμνιος.
Όσο τίμνια είν' κι η αλ'πού.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Άκουσε, Μπαρμπαγιώργο. Εάν είναι
σε αυτήν την κατάστασιν ο Καραγκιόζης, είναι, διότι
είναι άτυχος. Επειδή ό,τι εργασίαν και αν επεχείρησε να
κάμει είχε αποτυχίαν. Και ξέρεις' όταν σκοντάψει
κανείς, του λένε και τύφλα.

ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ – Ωρέ, π'δί μ', δεν είν' μονάχα κειο,
αλλ' είν' και γρουσουζ'κο. Άμα θανά' ρθ' στην κ'λύβα,
θα πάθου κακό.

*πετσώμ'τα (πετσώματα): δέρματα *κειος:εκείνος

*σκουφιολόι: αποκαλείται έτσι ο Χατζηαβάτης, επειδή
φοράει πάντα σκούφο

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – Αυτά είναι προλήψεις, Μπαρμπα-γιώργο. Τον καημένον' είναι ανιψιός σου και οφείλεις να του δώσεις καμιά εργασία να ζήσει. Έχει και το παιδί του να το σπουδάσει, να μη μείνει στραβό σαν κι αυτόν.

ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ – Να το σπουδάξ', ωρέ, να μάθ' να κλέβ' ωγροπαϊκά.* Αμ' τι λες, ωρέ Χατζαβιάτο; Εγώ λέω να του ρίξω, ωρέ, μια φόλα να πάει σα σκύλος.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – (Γελών) Α, Μπαρμπαγιώργο, εσύ δεν είσαι τόσο κακός να κάνεις τέτοια πράγματα. Τώρα, ας αφήσουμε τ' αστεία και ας ομιλήσουμε σοβαρά. Εγώ ερχόμουν να σ' έβρω για να μιλήσουμε για κάποια σοβαρά δουλειά. Στάσου να φωνάξω και τον Καραγκιόζη.

ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ – Κράχ' το να 'ρθ' δω, ωρέ Χατζαβιάτο. Ας πάει κατά καπνού το έρμου, π'δί* τ'ς αδερφής μ' είν' και το λυπάμ'.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ – (Φωνάζει) Καραγκιόζη! Καραγκιόζη, έλα εδώ.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – (Όστις* από μακρόθεν παρακολουθούσε το Χατζηαβιάτο και τον Μπαρμπα-γιώργο.) Έρχομαι, Χατζαβιάτο. (Ιδία*) Το μαλαγάνα, πώς τα κατάφερε και τον τουμπάρησε τον Μπαρμπαγιώργο. Το αποφώλιον της κατεργαριάς* άμα αρχίσει το πίτσι, πίτσι, πίτσι, δεν του γλιτώνεις. Είναι σαν τον γκραβαρίτικο* ζητιάνο, που ενώ τον διώχνεις και τον βρίζεις, εκείνος σου κολλάει τσιμπούρι. Την πεντάρα θα σ' την πάρει. (Πλησιάζει)

*ωγροπαϊκά: ευρωπαϊκά *π'δί: παιδί *όστις: ο οποίος *ιδία (καθαρεύουσα): προς τον εαυτό του χαμηλόφωνα *το αποφώλιον της κατεργαριάς: το φαινόμενο της κατεργαριάς *γκραβαρίτικο: από τα Κράβαρα της Ναυπακτίας

ΜΠΑΡΜΠΑΠΩΡΓΟΣ – (Γελών) Έλα σιμά, ωρέ παλιοζάγαρο.*

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ – (Ιδία) Το γρουσουζή το Χατζατζάρη, πώς τα κατάφερε! Ο μπάρμπας μου να με βλέπει και να γελάει· αυτό είναι θαύμα. (Δυνατά) Καλημέρα, μπαρμπούλη μου. (Κύπτει και φιλεί το χέρι του Μπαρμπαγιώργου.) Να φιλήσω το ευλογημένο σου χεράκι, μπαρμπούλη μου. (Ιδία) Που βαράει τες καλές γροθιές.

ΜΠΑΡΜΠΑΠΩΡΓΟΣ – Τήρα, τήρα* το ποντίκ'. Α, ωρέ έρμου, κομπλιμενταρούδια κάν'ς. Έτσ', ουρέ ζ'λάπ', να φέρεσαι στους τρανότερους σου, να δεις, ωρέ, σε π'ράζ' κ'νείς; *

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ - (Ιδία) Αμ έτσι λέγε μου, μπαστούνοβλάχε, πως θέλεις μαλαγανιές. (Δυνατά) Εγώ, μπαρμπούλη μου, πάντοτε σε αγαπώ και σε σέβουμαι, αλλά συ άμα με ιδείς με αρχινάς στο ξύλο.

Ο Καραγκιόζης, τόμ. Α', επιμέλεια Γ. Ιωάννου, Ερμής

*Μάνθος Αθηναίος,
Ο Μπαρμπαγιώργος*

***παλιοζάγαρο:** παλιόσκυλο ***τήρα:** κοίτα ***π'ράζ'**
κ'νείς: σε πειράζει κανείς

Ερωτήσεις

- 1 Ποιο είναι το μόνιμο πρόβλημα του Καραγκιόζη και πώς προσπαθεί να το αντιμετωπίσει;
- 2 Πώς φέρεται στον Καραγκιόζη ο θεός του ο Μπαρμπαγιώργος και γιατί; Προσπαθήστε να περιγράψετε το χαρακτήρα του Μπαρμπαγιώργου
- 3 Περιγράψτε το χαρακτήρα του Χατζηαβάτη, έτσι όπως διαγράφεται στο συγκεκριμένο κείμενο.
- 4 Εντοπίστε σημεία όπου κορυφώνεται το χιούμορ και εξηγήστε πώς επιτυγχάνεται αυτό.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Όσοι από τους μαθητές έχετε τη δυνατότητα, δείτε μια παράσταση Καραγκιόζη (ζωντανά ή βιντεοσκοπημένη ή σε CD-ROM) και προσπαθήστε να περιγράψετε τους χαρακτήρες του έργου, παρουσιάζοντας τα βασικότερα γνωρίσματα τους.
- 2 Με τη βοήθεια του καθηγητή των Καλλιτεχνικών κατασκευάστε φιγούρες του θεάτρου σκιών για να διακοσμήσετε την τάξη ή το δωμάτιο σας.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΛΛΑΣ

Γνωστός καραγκιοζοπαίχτης. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1871 και πέθανε το 1949. Πρωτόπαιξε Καραγκιόζη το 1903 στον Πειραιά. Πλούτισε τον κόσμο του Καραγκιόζη με νέους τύπους (το Σαναλέμε, τον Πεπόνια, τον Καικαί, τον Ομορφονιό κ.ά.). Υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος του Σωματείου Ελλήνων Καραγκιοζοπαιχτών, θέση που κράτησε για πολλά χρόνια από το 1924 κ.ε.

Δημοτικό τραγούδι

Ύπνε μου κι έπαρέ μου το

Στην Κάρπαθο επιβιώνει από τα παλιά χρόνια μέχρι σήμερα το έθιμο των «Εφτά». Επτά μέρες μετά τη γέννηση τον παιδιού μαζεύονται οι συγγενείς στο σπίτι τον και παίρνουν μέρος στην τελετή. Βάζουν το βρέφος σε μεταξωτή κουβέρτα και κρατώντας τις τέσσερις άκρες της το κουνούν και του τραγουδούν τραγούδια (μαντινάδες) στο σκοπό τον νανουρίσματος. Ένα τέτοιο τραγούδι είναι κι αυτό που ακολουθεί.

Ύπνε μου κι έπαρέ* μου το, ύπνε νανούρισέ το
κι αν έχεις μήλα, κόψε του, κουλούρια τάισέ το
κι αν έχεις και ροδόσταμο, να το ροδοσταμνίσεις.
Κι αν μου το πάρεις, ύπνε μου, τρεις χώρες σου χαρίζω
τρεις χώρες και τα τρία χωριά και τρία μοναστήρια.
Την Κάρπαθο με τα νερά, τη Ρόδο με τα πλούτη
και την Κωνσταντινούπολη με το πολύ λουάρι.*
Κοιμήσου που παράγγειλα κάτω στην Αλεξάνδρα*
για να σου φέρουν κόρη μου τσεμπέρι* με τα χάντρα.*
Νάνι τη την κορούλα μου, την ακριβή μου κόρη
που μου τη λουαριάζουσι* γιατροί και δικηγόροι.

*έπαρε: πάρε *λουάρι: αμύθητα πλούτη *Αλεξάνδρα:
Αλεξάνδρεια *τσεμπέρι: πλουμιστό μαντίλι για το
κεφάλι *τα χάντρα (το χάντρο): οι χάντρες, το μάλαμα
*λουαριάζουσι: λογαριάζουνε, υπολογίζουν ως
μελλοντική νύφη

Κοιμήσου που να κάθεται κι η μοίρα σου να υφαίνει
και το καλό σου ριζικό να κουβαλεί να φέρνει.
Κι αν την επάρεις, ύπνε μου, πάρ' τη σε περιβόλια
σε κυπαρίσσια σε δεντριά σε μήλα σε κυδώνια.
Ύπνε που παίρεις* τα παιδιά, έλα έπαρε και τούτο,
μικρό μικρό μου τώπαρε* μεγάλο φέρε μού το.
Κοιμήσου με την Παναγιά και με τον Αϊ-Γιάννη
και τον Αφέντη το Χριστό κι όπου πονεί να γειάνει.
Κοιμήσου που να κοιμηθείς στο μέλι και στο γάλα
και να σε βάλει η μοίρα σου σ' αρχοντικά μεγάλα.

Γ. Μ. Γεωργίου, *Καρπαθιακά*, τόμ. Α΄

Δημήτρης Δάβης, *Καρπαθιώτισσα*

*παίρεις: παίρνεις *τώπαρε: πάρε το

Ερωτήσεις

- 1 Τι ζητά για χάρη του βρέφους από τον ύπνο ο/η τραγουδιστής/-στρια και τι τάζει ο ίδιος να του δώσει ως ανταπόδοση;
- 2 Πώς προβάλλεται μέσα στο νανούρισμα η αξία της νεογέννητης κόρης;
- 3 Ποια προϊόντα και τρόφιμα αναφέρονται στο τραγούδι; Σε ποιες παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων αντιστοιχούν;
- 4 Σε ποια σημεία του τραγουδιού συναντάμε θέματα από την αρχαία μυθολογία (π.χ. για τη μοίρα) και σε ποια από τη χριστιανική θρησκεία; Προσπαθήστε να εξηγήσετε πώς συνδυάζονται αυτά τα δύο στοιχεία.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Στο τραγούδι γίνεται λόγος για τέσσερις περιοχές - την Κάρπαθο, τη Ρόδο, την Κωνσταντινούπολη και την Αλεξάνδρεια-, καθεμιά από τις οποίες, όπως αναφέρεται στο κείμενο, είναι φημισμένη για κάτι (νερά, πλούτη κ.λπ.). Αφού χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες, κάθε ομάδα να αναζητήσει πληροφορίες και άλλου είδους υλικό (π.χ. φωτογραφίες) για να επιβεβαιώσει ή όχι τη φήμη κάθε περιοχής. Τα βιβλία της Ιστορίας, της Γεωγραφίας και της Οικιακής Οικονομίας θα σας φανούν χρήσιμα.
- 2 Βρείτε έθιμα της γέννησης και από άλλες περιοχές της Ελλάδας και παρουσιάστε τα στην τάξη με ανάλογη μουσική επένδυση. Μπορείτε επίσης να βρείτε και τραγούδια-νανουρίσματα σύγχρονων συνθετών (π.χ. το νανούρισμα από το Ματωμένο γάμο του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα μελοποιημένο από το Μάνο Χατζιδάκι).

Φώτης Κόντογλου,
Η οικογένεια του ζωγράφου

Μαρία Ιορδανίδου

Τα φαντάσματα

Το κείμενο αυτό αποτελεί ένα μικρό αυτοτελές επεισόδιο από το βιβλίο της Μαρίας Ιορδανίδου Η αυλή μας. Η συγγραφέας με λεπτό χιούμορ παρουσιάζει τις αντιφάσεις της ανθρώπινης ψυχής και ταυτόχρονα την ευρηματικότητα τον ανθρώπου στη συνάντηση ή και στη σύγκρουσή του με τα μυστήρια της φύσης, και κυρίως με το υπερφυσικό στοιχείο.

Όταν σπάσεις, λέει, καθρέφτη, περίμενε επτά χρόνια γρουσουζιάς. Τι πρέπει να κάνεις για να φέρεις επτά χρόνια χαράς και ευδαιμονίας; Να σας το πω εγώ. Ν' ανοίξεις νηπιαγωγείο στην αυλή σου.

Κοντεύει χρόνος που εγκαινιάσαμε το νηπιαγωγείο στην αυλή μας και από κείνη την ημέρα άλλος αέρας, θαρρείς, φύσηξε μέσα στην αυλή μας. Έπαψαν τα κλάματα των παιδιών, η νευρικότητα των μανάδων. Σηκώνονται τα πουλάκια μου το πρωί και τρέχουν χαρούμενα στο σχολειό τους. Πηγαίνουν ν' ανταμώσουν την Αννούλα, που τα περιμένει με ανοιχτή αγκαλιά. Εγώ από τώρα άρχισα να σκέφτομαι τι πρέπει να κάνω όταν τελειώσουν αυτά τα ευτυχισμένα επτά χρόνια, για να παρατείνω την ευτυχία μας.

Τώρα θα μου πεις, γιατί επτά χρόνια; Μα επτά ήταν τα χρόνια με τις ισχνές* και τις παχιές αγελάδες

*ισχνές: αδύνατες

στο όνειρο του Φαραώ. Εφτά ήταν τα χρόνια της πείνας και της αφθονίας που ακολούθησαν. Αυτοί οι σημαδιακοί αριθμοί δεν είναι τυχαίοι. Εγώ τώρα πάω να τα πιστέψω όλα. Άρχισα να πιστεύω και στις υπερφυσικές δυνάμεις και στα στοιχειά και να τα κάνω χάζι.

Θυμάμαι τι πάθαμε μια μέρα με το στοιχειό του νεκροταφείου έξω από το Άργος. Τι ήτανε εκείνο το κακό!

Είχαμε πάει εκδρομή με την «Περιηγητική»* στην Πελοπόννησο. Ο Γιάννης, η Νέλλη και εγώ. Ήταν καλοκαίρι, ζέστη φοβερή. Φτάσαμε αργά στο Άργος, και, κουρασμένοι όλοι όπως ήμασταν, μετά το φαγητό πέσαμε να κοιμηθούμε. Πού να μας πιάσει όμως ύπνος. Η κάμαρα του ξενοδοχείου έβραζε. Ξαναντυθήκαμε και βγήκαμε έξω. Πήραμε τη δημοσιά,* και χωρίς να το καταλάβουμε βγήκαμε έξω από την πόλη, στον κάμπο. Συνεχίσαμε να περπατάμε στο χωματόδρομο ανάμεσα από τα ποτισμένα μποστάνια που ανάδιναν δροσιά μαζί με όλες τις μυρωδιές της βρεμένης γης και των όσων φύτρωναν εκεί πάνω. Το μόνο που ακούονταν

*«Περιηγητική»: εκδρομικός σύλλογος *δημοσιά: κεντρικός δημόσιος δρόμος

ήταν τα τρι τρι των γρύλων και πού και πού γαβγίσματα σκύλων σαν προσπερνούσαμε κανένα κοιμισμένο χωριουδάκι. Πόση ώρα περπατούσαμε δεν ξέρω, μα κάποια στιγμή σταμάτησαν και οι γρύλοι, σταμάτησαν και τα σκυλιά, ακόμα και το ελάχιστο θρόισμα που έκανε το μικρό αεράκι ανάμεσα στις καλαμποκιές κι αυτό σταμάτησε. Το φεγγάρι έφεξε πιο δυνατά, και παρουσιάστηκε μπροστά μας, πνιγμένο μέσα στα κυπαρίσσια, ένα νεκροταφειάκι. Οι άσπροι του τάφοι φέγγανε, τα κυπαρίσσια κατάμαυρα. Και ξαφνικά, μέσα στην ησυχία, ακούστηκε μια βαριά ανάσα. Εισπνοή... εκπνοή... και πάλι εισπνοή... εκπνοή... βαριά βαριά και σχεδόν σφυριχτά.

Δε μίλησα, δε λάλησα, δεν είπα κουβέντα. Κουβέντα δεν είπαν ούτε τα παιδιά. Προχωρήσαμε λίγο ακόμα και μετά κάναμε μεταβολή και πήραμε το δρόμο του γυρισμού. Μάταια τεντώνω τ' αυτιά μου να ξανακούσω την ανάσα. Τίποτα. Το νεκροταφείο στέκουνταν σιωπηλό. Τι διάολο, μήπως έκανα λάθος; Μα τ' άκουσα καλά. Να ρωτήσω τα παιδιά δεν ήθελα. Ντράπηκα να δείξω πως έδωσα σημασία ή πως φοβήθηκα. Ακούσανε κι αυτά, δεν ακούσανε; Σ' όλο το δρόμο ως το Άργος με τυραννούσε η σκέψη. Πολεμούσα να λογικευτώ και να δώσω μια εξήγηση. Τι μπορούσε να ανασαίνει έτσι; Να ήταν ο φύλακας του νεκροταφείου και θέλησε να μας τρομάξει; Τι φύλακας όμως. Έχουνε αυτά τα μικρά νεκροταφεία φύλακες; Μήπως κανένας οδοιπόρος είχε πέσει να κοιμηθεί εκεί, και αυτό ήτανε το ροχαλητό του; Μα μέρος ήταν πάλι αυτό για ύπνο;

Τα χρόνια πέρασαν και κάποτε αποχτήσαμε το σπιτάκι μας στο Βλυχό της Ύδρας. Αγριότοπος, σπαρμένος με πέτρα κι αγκάθι. Συντροφιά, εκτός από τους λιγοστούς και καλούς γείτονες, έχουμε την ημέρα

τους γλάρους, από τη θάλασσα μεριά, και τα φιδάκια, τις σαύρες και τα γεράκια απ' το βουνό. Τη νύχτα μάς συντροφεύουν τα σκαντζοχοίρια και οι κουκουβάγιες. Πρώτη φορά στη ζωή μου είδα τόσο πολλές κουκουβάγιες σ' ένα μέρος. Αν πεις μάλιστα για τη ρεματιά που καταλήγει στο στοιχειωμένο γεφύρι του Βλυχού, εκεί τις βλέπεις να κάθονται στα βράχια έξω από τις τρύπες τους ακόμα και μέρα μεσημέρι.

– Καλέ, τι φασαρία έχουνε σήμερα οι κουκουβάγιες, λέω ένα βράδυ στους γείτονές μας όπου είχαμε πάει για βεγγέρα.* Γούτσου γούτσου, και κάτι αλλιώτικες φωνούλες και φτερουγίσματα.

– Θα ζευγαρώνουν, είπε η κυρία Μαρίκα. Έτσι κάνουν όταν είναι στην εποχή τους. Και πού να τις ακούσεις ν' ανασαίνουν. Σαν άνθρωποι κάνουν.

Σάββας Χαρατσιδής
Δύο γυναικείες μορφές

*βεγγέρα: βραδινή συγκέντρωση σε σπίτι για συζήτηση και διασκέδαση

– Πώς κάνουν σαν ανασαίνουν;, πετάχτηκε αμέσως η Νέλλη.

Η κυρία Μαρίκα πήρε μια βαθιά ανάσα και αφού γέμισε τα πλεμόνια της αέρα, άρχισε σιγά σιγά να τον ξεφυσά.

– Αχχχχ... Χςςςςςςςς..., έκανε.

Και οι δυο μείναμε με το στόμα ανοιχτό.

– Κουκουβάγιες... στο νεκροταφείο... στο Άργος, ψέλλισε η Νέλλη και μετά ξέσπασε σε γέλια.

Τότε έμαθα πως κι εκείνη είχε ακούσει τη βαριά ανάσα μέσ' από το νεκροταφείο τη νύχτα στον κάμπο του Άργους, και πως όλ' αυτά τα χρόνια δεν ήξερε πώς να το εξηγήσει. Ντράπηκε, μου είπε, να το κουβεντιάσει, μήπως και ήταν της ιδέας της.

Το μυστήριο λύθηκε, όμως εγώ απογοητεύτηκα.

Μ. Ιορδανίδου, *Η αυλή μας*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

1 Ποιες προλήψεις ή λαϊκές δοξασίες αναφέρονται στο απόσπασμα; Ποια από αυτές απομυθοποιείται (= χάνει τη βαρύτητα, τη σημασία της) στο τέλος και με ποιον τρόπο;

2 Περιγράψτε σε ένα μικρό κείμενο έναν προληπτικό άνθρωπο που γνωρίζετε προσωπικά ή για τον οποίο σας έχουν μιλήσει άλλοι.

3 «Το μυστήριο λύθηκε, όμως εγώ απογοητεύτηκα»: Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί η αφηγήτρια νιώθει απογοήτευση, ενώ θα έπρεπε να νιώθει χαρά για τη διαλεύκανση του μυστηρίου;

Διαθεματική Εργασία

1 Αναζητήστε σε βιβλία με λαογραφικό περιεχόμενο πληροφορίες για προλήψεις που σχετίζονται με στοιχειά ή υπερφυσικά φαινόμενα, ή ζητήστε από ηλικιωμένους συγγενείς και γνωστούς σας να σας μιλήσουν για το θέμα αυτό.

Τα τσερκένια

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το μυθιστόρημα Στου Χατζηφράγκου (1963). Στο έργο αυτό περιγράφονται με νοσταλγική διάθεση η ζωή και οι περιπέτειες μιας παρέας παιδιών σε μια γειτονιά (Στου Χατζηφράγκου) της Σμύρνης στις αρχές τον 20ού αιώνα. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ένα από τα παιδιά, γέρος πρόσφυγας πια στην Αθήνα, περιγράφει το έθιμο τον πετάγματος των χαρταετών, που εκείνα τα χρόνια στη Σμύρνη τους έλεγαν τσερκένια.

Θ α σου μιλήσω για τα τσερκένια. Είδες ποτέ σου πολιτεία να σηκώνεται ψηλά; Δεμένη από χιλιάδες σπάγγοι* ν' ανεβαίνει στα ουράνια; Ε, λοιπόν, ούτε είδες ούτε θα μεταδείς ένα τέτοιο θάμα. Αρχινούσανε την Καθαρή Δευτέρα –ήτανε αντέτι* – και συνέχεια την κάθε Κυριακή και σκόλη,* ώσαμε των Βαγιών. Από του Χατζηφράγκου τ' Αλάνι κι από το κάθε δώμα κι από τον κάθε тарλά* του κάθε μαχαλά της πολιτείας, αμολάρανε τσερκένια. Πήχτρα ο ουρανός. Τόσο, που δε βρίσκανε θέση τα πουλιά. Για τούτο, τα χελιδόνια τα φέρνανε οι γερανοί μονάχα τη Μεγαλοβδομάδα, για να γιορτάσουνε την Πασχαλιά μαζί μας.

* σπάγγοι: ιδιωματική αιτιατική ο αφηγητής χρησιμοποιεί το τοπικό ιδίωμα βλ. και παρακάτω «παρέα με αγγέλοι» * αντέτι: έθιμο * σκόλη: σχόλη, αργία * ταρλά (ταρλάς): οικόπεδο

Ολάκερη τη Μεγάλη Σαρακοστή, κάθε Κυριακή και σκόλη, η πολιτεία ταξίδευε στον ουρανό. Ανέβαινε στα ουράνια και τη βλόγαγε ο Θεός. Δε χώραγε το μυαλό σου πώς μπόραγε να μείνει κολλημένη χάμω στη γης, ύστερ' από τόσο τράβηγμα στα ύψη. Και όπως κοιτάγαμε όλο ψηλά, τα μάτια μας γεμίζανε ουρανό, ανασαίναμε ουρανό, φαρδαίνανε τα στέρνα μας και κάναμε παρέα με αγγέλοι. Ίδια αγγέλοι κι αρχαγγέλοι κορωνίζανε* ψηλά. Θα μου πεις, κι εδώ, την Καθαρή Δευτέρα, βγαίνουνε κάπου εδώ γύρω κι αμολάρουνε τσερκένια. Είδες όμως ποτέ σου τούτη την πολιτεία ν' αρμενίζει στα ουράνια; Όχι. Εκεί, ούλα ήταν λογαριασμένα με νου και γνώση, το κάθε σοκάκι δεμένο με τον ουρανό. Και χρειαζότανε μεγάλη μαστοριά και τέχνη για ν' αμολάρεις το τσερκένι σου.

Ο Σταυράκης, ο Σταυράκης του Αμανατζή, θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς. Μα χαραμίστηκε η ζωή του. Ας είναι... Που λες, θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς. Παιδί ακόμα, ήτανε μάνα στις μυρωδιές. Να σου εξηγηθώ. Συμφωνούσες μ' έναν άλλον που αμόλαρε τσερκένι – όλα γίνονταν με συμφωνία, τίμια, δίχως χιανετιά* – συμφωνούσες μαζί του να παίρνετε μυρωδιές. Δηλαδή ποιος θα ξούριζε την οριά* του αλλουνού. Ο Σταυράκης άφηνε σπάγγο, έφερνε το τσερκένι του πιο πέρα και λίγο πιο κάτω από το τσερκένι τ' αλλουνού, τράβαγε τότε σπάγγο με δυνατές χεριές, και χραπ! του ξούριζε την οριά. Ήξερε κι άλλα κόλπα ο Σταυράκης. Και τα τσιγαροχαρτάκια της οριάς γινόντουσαν άσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στα ουράνια, ώσπου τα 'χανες από τα μάτια σου. Το κολοβό τσερκένι αρχίναγε να παίρνει τάκλες* – να, όπως γράφουνε

*κορωνίζανε: αιωρούνταν *χιανετιά: μπαμπεσιά, απάτη *οριά: ουρά *τάκλες: τούμπες

τώρα κάποιες φορές οι εφημερίδες για τ' αεροπλάνα – και σαν ήπεφτε με το κεφάλι, δεν είχε γλιτωμό: χτύπαγε κάπου, ήσπαζε ο γιαρμάς* στη μέση, και το τσερκέني σωριαζότανε ίδιο κορμί με τσακισμένη ραχοκοκαλιά. Ήτανε μάνα ο Σταυράκης.

Μα εξόν από τις μυρωδιές, ήτανε και τα παρσίματα. Μπλέκανε τα δυο τσερκένια, τράβαγες σπάγγο, τεζάρανε,* κι όποιος ήσπαζε το σπάγγο τ' αλλουνού του 'παιρνε το τσερκέني. Κι αυτό με τίμια συμφωνία. Φώναζες, να τα παίρνομε; Ναι, σου αποκρινότανε ο άλλος, μα τι σπάγγο έχεις; Γιατί, αν είχες σπάγγο σιτζίμι* ή διμισκί* κι ο άλλος είχε σπάγγο τσουβαλίσιο, σίγουρα τον έκοβες. Έπρεπε να 'ναι ισοπαλία, που λένε. Βέβαια, γινόντουσαν και χιανετιές καμιά φορά. Σπάνια όμως.

Τα τσερκένια δεν ήτανε σαν τα εδώ, τετράγωνα ή με πολλές γωνίες. Να σου εξηγηθώ. Φαντάσου ένα καλαμένιο τόξο – μισό τσέρκι,* δηλαδή – με την κόρδα* και με τη σαΐτα του. Η σαΐτα του – αυτός είναι ο γιαρμάς του τσερκενιού – ήτανε μια ξύλινη βέργα. Ο γιαρμάς, λοιπόν, περίσσευε κάτω από την κόρδα, δυο φορές πιο μακρύς παρά από την κόρδα ώσαμε τη μέση του τσερκιού. Αυτό, για την ισορροπία. Ήτανε δεμένος στην κορφή του τσερκιού, το ίδιο και καταμεσής στην κόρδα. Κάτω, η μύτη του είχε μια χαρακιά. Ένας σπάγγος ξεκίναγε από την μίαν άκρη του τσερκιού, πλάι στην κόρδα, κατέβαινε, χωνότανε στη χαρακιά ή δενότανε

*γιαρμάς: η κεντρική ξύλινη βέργα του χαρταετού

*τεζάρανε: τεζάρω(τεντώνω) *σιτζίμι: χοντρός

σπάγγος *διμισκί: χοντρός σπάγγος *τσέρκι:

μεταλλικό στεφάνι με το οποίο στερεώνουν τις κυρτές σανίδες του βαρελιού ξύλινο ή μεταλλικό στεφάνι που το χρησιμοποιούσαν ως παιχνίδι *κόρδα: χορδή

γύρω στη μύτη, ανέβαινε από την άλλη, και ξαναδενότανε στην άλλη άκρη του τσερκιού. Το τσερκένι, λοιπόν, ήτανε ένα τόξο, που τέλειωνε κάτω μυτερό, σε σφήνα. Αυτός ήτανε ο σκελετός. Τον ντύνανε ύστερα με χαρτί, χοντρό ή πιο λιανό, ανάλογα με το μπόι του τσερκενιού. Βέβαια, το καλό τσερκένι, ήπρεπε να 'ναι καλοζυγιασμένο, να μη γέρνει ούτε από τη μια μπάντα ούτε από την άλλη. Μα, να σου πω την αμαρτία μου, εμένα μ' άρεσε να γέρνει λιγάκι από τη μια. Του κρέμαγα σκουλαρίκι από την άλλη, και σαν κορώνιζε ψηλά, καμάρωνε ίδια κοπέλα.

Το πιο φτηνό τσερκένι ήτανε ο Τούρκος: ένα μονοκόμματο κόκκινο χαρτί, με κολλημένα πάνω το μεσοφέγγαρο και τ' άστρο. Ύστερα ερχότανε ο Φραντσέζος, μπλου,* άσπρο, κόκκινο, κολλημένα πλάι πλάι με τσιρίσι.* Ακόμα πιο ακριβός ήτανε ο Έλληνας. Βλέπεις για την ελληνικιά παντιέρα,* χρειάζονται πολλές λουρίδες, άσπρες και γαλάζιες, χώρια ο σταυρός στη μια γωνιά, και ήθελε δουλειά το κόλλημα. Στο κόστος τού παράβγαινε ο Αμερικάνος, κόκκινες και άσπρες λουρίδες, και τ' άστρα στη γωνιά. Μα πιο ακριβό απ' ούλα τα τσερκένια, πανάκριβο, ώσαμε οχταράκι,* μπορεί και δέκα μεταλλίκια* – σου μιλάω για τρεχούμενο μπόι, κοντά ένα μέτρο- ήτανε το μπακλαβουδωτό. Ούλο μικρά μικρά τρίγωνα και μπακλαβουδάκια, χρώματα χρώματα. Εξόν από τον κόππο για το κόλλημα, χρειαζότανε και μεγάλη τέχνη, για να 'ναι ούλα τα κομματάκια ταιριαστά στο σχέδιο και στο χρώμα. Πήγαινε και πολύ τσιρίσι... Ακριβούτσικο ήτανε κι ο ουρανός με τ' άστρα, σκούρο μαβί, με

*μπλου: μπλέ *τσιρίσι: είδος κόλλας *παντιέρα: σημαία *οχταράκι: οχτώ μεταλλίκια *μεταλλίκια: νομίσματα

κολλημένα πάνω του, από χρυσόχαρτο, ούλα τ' άστρα και οι κομήτες τ' ουρανού. Και πού να δεις κάτι θεόρατα τσερκένια, πάνω από μπόι ανθρώπου. Αυτά, τ' αμολάρανε οι μεγάλοι, όχι με σπάγγο, με σκοινάκι. Τα κουμαντάρανε δυο δυο νομάτοι, γεροί άντριοι, με χέρια ροζιασμένα στη δουλειά, γιατί το τράβηγμα του αέρα σου χανάκιαζε τα δάχτυλα. Τα μάτωνε. Αμόλαρα κι εγώ ένα τέτοιο τσερκένι μια βολά.*

Αυτά είχα να σου πω. Ήτανε θάμα να βλέπεις ολάκερη την πολιτεία ν' ανεβαίνει στα ουράνια. Να, για να καταλάβεις, ξέρεις το εικόνισμα, που ο άγγελος σηκώνει την ταφόπετρα, κι ο Χριστός βγαίνει από τον τάφο κι αναλήφτεται στον ουρανό, κρατώντας μια πασχαλιάτικια κόκκινη παντιέρα; Κάτι τέτοιο ήτανε.

Αυτά είχα να σου πω. Έλα, πήγαινε τώρα. Στο καλό.

Κ. Πολίτης,
Στου Χατζηφράγκου, Ερμής

* μια βολά: μια φορά

Ερωτήσεις

- 1 Ο αφηγητής, που βρίσκεται σε ώριμη ηλικία, περιγράφει σε κάποιο συνομιλητή του σκηνές από την παιδική του ζωή στη Σμύρνη. Ποια συναισθήματα του αποκαλύπτονται; Μπορείτε να εντοπίσετε στο κείμενο σημεία που να επιβεβαιώνουν τις παρατηρήσεις σας;
- 2 Ποια παιχνίδια έπαιζαν ο αφηγητής και η παρέα του με το πέταγμα των χαρταετών;

3 Το έθιμο του πετάγματος των χαρταετών διατηρείται και στην εποχή μας. Ποιες διαφορές εντοπίζετε σε σύγκριση με όσα περιγράφει ο αφηγητής;

4 Ο αφηγητής συνδέει το πέταγμα των «τσερκενιών» με διάφορες θρησκευτικές εικόνες. Βρείτε τα σχετικά χωρία και σχολιάστε τα.

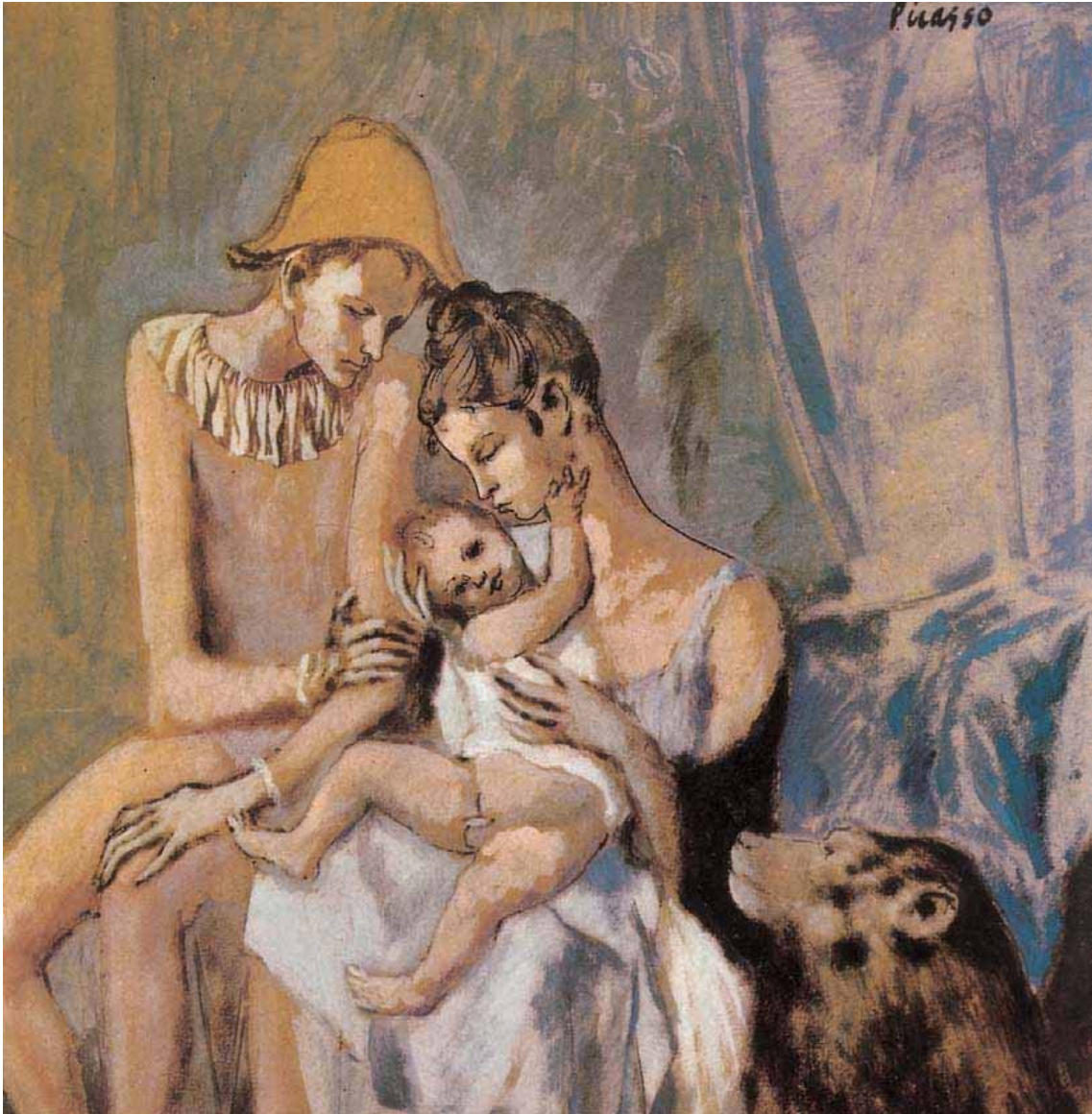
5 «Εκεί, ούλα ήταν λογαριασμένα με νου και γνώση, το κάθε σοκάκι δεμένο με τον ουρανό»: Αναλύστε τη φράση αυτή. Τι θέλει να δείξει με τη μεταφορά ο αφηγητής;

Διαθεματικές εργασίες

1 Με τη βοήθεια του καθηγητή των Καλλιτεχνικών προσπαθήστε να κατασκευάσετε ένα χαρταετό, σύμφωνα με τις οδηγίες που υπάρχουν στην τέταρτη παράγραφο.

2 Συγκεντρώστε πληροφορίες για έθιμα της Καθαρός Δευτέρας σε διάφορα μέρη της χώρας και παρουσιάστε τες στην τάξη.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Πάμπλο Πικάσο,
Η οικογένεια του ακροβάτη

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΥΤΗΣ επιχειρούν να αποδώσουν την πολυπλοκότητα των σχέσεων, όπως αυτές διαμορφώνονται στο εσωτερικό της οικογένειας. Παρουσιάζονται ποικίλες εκδοχές των οικογενειακών σχέσεων, όπως γονιών και παιδιών, παιδιών και ηλικιωμένων ατόμων (πάππους - γιαγιά), μητέρας και κόρης. Μέσα από τα κείμενα, τα οποία ανήκουν σε διαφορετικές περιόδους της νεοελληνικής και της ξένης λογοτεχνίας, αναδεικνύονται η διαχρονικότητα και η οικουμενικότητα της οικογένειας ως θεσμού, αλλά και οι εξελίξεις της στο πέρασμα των χρόνων.

Άγγελος Σικελιανός

Της μάνας μου

Το παρακάτω ποίημα είναι απόσπασμα από το συνθετικό και πολύστιχο ποίημα του Άγγελου Σικελιανού Αλαφροϊσκιωτος (1909). Στο έργο αυτό, που αποτελεί την πρώτη επίσημη εμφάνιση του ποιητή στα νεοελληνικά γράμματα, υμνεί το φυσικό τοπίο της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Λευκάδας, τις λαϊκές παραδόσεις, αλλά και ό,τι σχετίζεται με τη διαμόρφωση της δικής του χαρισματικής προσωπικότητας. Ένα από τα πρόσωπα που συνέβαλαν στη διαμόρφωση αυτή είναι και η μάνα του, τη σημαντική συμβολή της οποίας αναγνωρίζει ο ποιητής γεμάτος αυτοπεποίθηση.

Ω μάνα μου, εφταπάρθενη*
βαθιά αγκαλιά
που ως ουρανός ανοίγει!
Ανοίγει, ανοίγει –
μα από πού μπορεί η καρδιά να φύγει;

Πάντα θα 'ρτω να χαϊδευτώ
στα γόνατα σου από τ' αχνό*
της ευλογίας το χέρι
να πω το λόγο τον παλιό:

*εφταπάρθενη: πάναγνη *αχνό: τρυφερό, απαλό

**«Μάνα, φωτιά με βύζαξες
κι είναι η καρδιά μου αστέρι;»**

**Α. Σικελιανός, *Λυρικός Βίος*,
τόμ. 1, Οι φίλοι του βιβλίου**

**Γεώργιος Ιακωβίδης,
*Μητρική στοργή***

Ερωτήσεις

- 1** Στη συνείδηση του ποιητή η μητέρα του αποτελεί μια καθαγιασμένη παρουσία. Βρείτε σε ποια σημεία και με ποιες λέξεις ή φράσεις πετυχαίνει να δώσει αυτήν τη διάσταση στη μητρική μορφή.
- 2** Ποιο ρόλο αναγνωρίζει ο ποιητής, στους δύο τελευταίους στίχους του κειμένου, ότι έχει παίξει η μητέρα του στη διαμόρφωση της ποιητικής προσωπικότητας του; Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το νόημα της μεταφορικής έκφρασης «φωτιά με βύζαξες»;
- 3** Μελετήστε την ακόλουθη επιστολή του Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ προς τη μητέρα του και προσπαθήστε να βρείτε τα συναισθήματα που νιώθει ο συγγραφέας και το ρόλο που παίξει η παρουσία της μάνας:

Μανούλα μου,

Ξαναδιάβασα το χτεσινό σου γράμμα, γεμάτο τρυφερότητα. Μανούλα μου, πώς ήθελα να 'μουν κοντά σου! Αν ήξερες πόσο μαθαίνω κάθε μέρα να σ' αγαπώ περισσότερο! Δεν έγραφα τις τελευταίες μέρες, γιατί έχουμε τόση δουλειά τούτο τον καιρό. Είναι ήσυχα και γλυκά απόψε – όμως είμαι λυπημένος– δεν ξέρω γιατί.

[...] Γράψε μου, τα γράμματά σου μου κάνουν καλό. Τα δέχομαι σα μια δροσιά. Μανούλα μου, πώς τα καταφέρνεις να βρίσκεις αυτές τις γλυκές κουβέντες που μου γράφεις; Μένω συγκινημένος όλη τη μέρα... Σ' έχω τόσο ανάγκη, όσο τον καιρό που ήμουνα μικρός. Οι επικεφαλής, η στρατιωτική πειθαρχία, οι ασκήσεις, τι στεγνά και στυφά πράγματα! Σε συλλογιέμαι να ταχτοποιείς τα λουλούδια μέσα στο σαλόνι, και με πιάνει μια αντιπάθεια για τους «επικεφαλής».

Πώς άντεξα και σ' έκαμα μερικές φορές να κλάψεις; Όταν το σκέφτομαι, είμαι τόσο δυστυχισμένος. Σ' έκαμα ν' αμφιβάλεις για την αγάπη μου. Και όμως αν την ήξερες, μανούλα μου!...

Είσαι ό,τι καλύτερο υπάρχει στη ζωή μου. Νιώθω απόψε τη νοσταλγία της πατρίδας, σαν ένα παιδάκι. Να σκέφτομαι πως εκεί κάτω περπατάς και μιλάς και πως θα μπορούσαμε να είμαστε μαζί, κι όμως ούτε χαίρομαι την τρυφεράδα σου ούτε μπορώ να 'μαι για σένα ένα στήριγμα.

Στ' αλήθεια είμαι βαθύτατα λυπημένος απόψε. Στ' αλήθεια είσαι η μόνη παρηγοριά όταν είμαι λυπημένος. Σαν ήμουνα παιδί, γύριζα με τη βαριά μου τσάντα στη ράχη, κλαίοντας μ' αναφιλητά γιατί με τιμώρησαν – θυμάσαι τότε στο Μανς; – και μόνο που μ' αγκάλιαζες, όλα τα ξεχνούσα. Ήσουν ένα στήριγμα δυνατό που με γλίτωνε από τους επιμελητές και τους παπάδες. Ένωθε κανείς σιγουριά μες στο σπίτι σου – ήμαστε δικοί σου μονάχα – τι ωραία που νιώθαμε!

Ε, λοιπόν, πάντα είναι το ίδιο. Εσύ είσαι και τώρα το καταφύγιο, εσύ μονάχα τα ξέρεις όλα – εσύ μπορείς να με κάνεις να λησμονάω και να νιώθω πάλι σαν ένα μικρό, μικρό αγόρι.

Μανούλα μου, σ' αφήνω. Έχω πολλή δουλειά. Θα σταθώ λίγο στο παράθυρο ν' αναπνεύσω. Έξω τραγουδάνε τα βατράχια όπως στο Saint Maurice, όμως ετούτα τραγουδάνε τόσο πιο άσχημα!

Σε φιλώ πολύ τρυφερά
ο μεγάλος σου γιος Αντουάν

(Από το βιβλίο του Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ
Γράμματα στη μητέρα του. Η επιστολή αυτή
περιλαμβάνεται στην ανθολογία *Για τη μάνα, Μαρής*.)

4 Περιγράψτε σε δύο παραγράφους τη σημασία που έχει και το ρόλο που παίζει στη ζωή σας η δική σας μητέρα, ανεξάρτητα αν ζει κοντά σας ή όχι.

Διαθεματική εργασία

Αναζητήστε σε ζωγραφικούς πίνακες εικαστικές αποδόσεις της μητρικής μορφής. Δοκιμάστε και οι ίδιοι να αποδώσετε εικαστικά τη μητέρα σας ή γενικά τη μητρότητα ως έννοια.

Εμμανουήλ Ροΐδης

Η εορτή του πατρός μου

Στο διήγημα αυτό, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1895, ο Ροΐδης ειρωνεύεται την τυπικότητα που επικρατούσε στις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη μιας μεγαλοαστικής οικογένειας. Η αγάπη και ο σεβασμός του γιου προς τον πατέρα εκβιάζονται ως υποχρέωση στο όνομα της καλής ανατροφής και γι' αυτό καταλήγουν σε κωμική φάρσα.

Την ερχομένην Πέμπτην είναι η εορτή του Αγ. Ιωάννου και του πατρός μου. Δεν υπάρχει κίνδυνος να το λησμονήσω, αφού η μητέρα μου μού το ενθυμίζει δέκα φορές τουλάχιστον την ημέραν, με κάποιον μάλιστα θυμόν, ευρίσκουσα ότι δεν με συγκινεί όσον έπρεπε η αγγελία ότι ο πατήρ μου λέγεται Ιωάννης.

Η αλήθεια είναι ότι τον πατέρα μου τον σέβομαι και κάπως τον φοβούμαι, διότι είναι άνθρωπος σοβαρός, ολιγόλογος και δεν μου δίνει πολύ θάρρος, δύσκολον όμως μου είναι να θεωρήσω ως μέγα κατόρθωμα του και το ότι ονομάζεται Γιάννης.

Οκτώ ημέρες προ της εορτής, με είπεν η μητέρα μου ότι ήτο καιρός να ετοιμάσω την προσφώνησίν μου. Η διαταγή αυτή ηύξησε την στενοχωρίαν μου. Εύρισκα ότι ήτο όλως περιττόν και κάπως άνοστον να προσφωνήσω τον πατέρα μου, ενώ δεν είχα τίποτε

νεότερον να του είπω. Ἐπειτα δεν ήξευρα και καλά πώς φέρονται οι προσφωνούντες. Ἐπρεπεν άρα να σταθώ εις δύο βημάτων απόστασιν, να υποκλιθώ και έπειτα ν' αρχίσω την ανάγνωσιν της προσφωνήσεως, ή πρώτα να χύσω την μύτη μου, καλοσφουγγισμένην, εις τα κόκκινα γένια του πατρός μου; Εφοβούμην μήπως φανώ γελοίος και ακόμη περισσότερο μήπως εννοήσει πόσον γελοίαν εύρισκα την τελετήν.

Διά να γίνουν τα πράγματα με τάξιν, ηθέλησεν η μητέρα μου να κάμομεν προγυμνάσεις και δοκιμάς, απaráλλακτα καθώς εις το θέατρον. Η απαγγελία μου δεν την ευχαρίστησε διόλου, διά τον λόγον ότι έλειπεν από αυτήν η απαιτούμένη δόσις συγκινήσεως. Απεφάσισε λοιπόν ότι καλύτερο θα ήτο να προσφέρω την προσφώνησίν μου έγγραφον και μαζί με αυτήν μίαν γάστραν* ανθέων.

Την επομένην ημέραν ηρχίσαμεν από το πρωί την σύνταξιν της προσφωνήσεως. Η μητέρα μου ήτο παλαιά μαθήτρια του Αρσακείου και επροσπάθει, ξύουσα την κεφαλήν της με την βελόνην του πλεξίματος, να ενθυμηθεί όσα έμαθεν από τον Ράνταν αρχαία ελληνικά. Η προσφώνησις άρχιζε:

«Πάνσεπτε και Αγαπητέ μοι* Πάτερ, Ἐμπλεως* συναισθημάτων ευφροσύνης παρίσταμαι κατά τήνδε* χαρμόσουνον ημέραν, ίνα υποβάλω υμίν*...» και ηκολούθουν άλλαι δέκα αράδες απελέκητες ελληνικούρες, τας οποίας έπρεπε ν' αντιγράψω επάνω εις χαρτί με χρυσάς σειράς και ένα περιστέρι εις την αριστεράν γωνίαν. Δεν ηξιώθην ποτέ να λάβω βραβείον καλλιγραφίας, έπειτα έτρεμαν ολίγον και τα δάκτυλα μου, διότι ήτο Γενάρης και δεν

*γάστραν: γλάστραν *μοι: μου *έμπλεως: γεμάτος

*τηνδε: αυτήν εδώ *υμίν: σε εμας, σε εσένα

ανάπταμεν φωτιάν παρά μόνον εις το μαγειρείον. Με όλην μου λοιπόν την καλήν θέλησιν εγέμιζα μελάني τα ο, τα ρ, και τας ουράς του ζ, και διά κάθε μουντζούραν ελάμβανα από την μητέρα μου έναν μπάτσον.* Με έκαμε ν' αντιγράψω την προσφώνησιν επτά φορές και θα την αντέγραφα βεβαίως πολύ περισσότερες, αν το χαρτί με τας χρυσάς γραμμάς και το περιστέρι δεν εκόστιζεν δεκαπέντε λεπτά το φύλλον.

Το απόγευμα υπήγαμεν εις την Αγίαν Ειρήνην να προμηθευθώμεν την γάστραν και εκάμαμεν τα δύο ανθοπωλεία άνω κάτω. Η μητέρα μου εμυρίζετο το εν* μετά το άλλο όλα τα φυτά, με κάποιαν δυσπιστίαν, ως να ήσαν ψάρια, και όσα δεν εύρισκε βρόμικα τα εύρισκεν ακριβά. Έτυχε και να πατήσει επάνω εις ένα νεκρικόν στέφανον, όπου ευρίσκετο καταγής. Ο ανθοπώλης ήτο άνθρωπος με ολίγην υπομονήν και ακόμη ολιγοτέραν ανατροφήν. Την ονόμασε «Μάγισσαν» και εμένα «έκτρωμα». Η αλήθεια είναι ότι είχα μίαν κάποιαν ομοιότητα με τον πατέρα μου. Μετά πολλά παζάρια εδέχθη, διά να μας ξεφορτωθεί, να μας αφήσει ένα αρρωστημένον γεράνιον διά μίαν και εξήντα πέντε.

Την παραμονήν της εορτής εκάμαμεν γενικός δοκιμάς. Η μητέρα μου με είχε διδάξει πώς έπρεπε να παρουσιασθώ, κρατών το χειρόγραφον εις την μίαν χείρα και το άνθος εις την άλλην, πώς έπρεπε να το προσφέρω και να προβώ έπειτα εις τον ασπασμόν της πατρικής δεξιάς. Κατ' εκείνην ακριβώς την στιγμήν ηκούσαμεν το βήμα του πατρός μου και έσπευσα να κρύψω την γάστραν υποκάτω από την κλίνην. Είμαι όμως βέβαιος ότι ο πατήρ μου την παρετήρησεν, αλλ' εθεώρησε πρόπον να υποκριθεί ότι δεν είδε τίποτε, διά να μη στερηθεί αύριον την ευχαρίστησιν της εκπλήξεως.

*έναν μπάτσον: ένα χαστούκι *το εν: το ένα

Τέλος πάντων ανέτειλεν η επίσημος ημέρα, σκοτεινή, βροχερή και παγωμένη. Η μητέρα μου ήλθε να μ' εξυπνήσει πριν φέξει. Είχε βάλει το μεταξωτόν της φουστάνι και μ' έκαμε να φορέσω τα καλά μου. Ενύσταζα ακόμη, εκρύωνα, έσταζεν η μύτη μου και μ' εβασάνιζαν αι χιονίστραι. Τον πατέρα μου ευρήκαμεν εις το κρεβάτι, φέροντα όμως επί της φαλάκρας του, αντί του καθημερινού άσπρου του σκούφου, το βελούδινον κεντητόν φεσάκι του των επισήμων ημερών. Τούτο όμως δεν τον εμπόδισε να υποκριθεί έκπληξιν, όταν επαρουσιάσθημεν ενώπιον του, η μητέρα μου με το μεταξωτόν της φόρεμα και εγώ με την προσφώνησιν και με την γάστραν.

Πώς!, ανέκραξεν, είναι σήμερα η εορτή μου! Εγή-
ρασα ακόμη έναν χρόνον. Έλα γυναίκα, να σε φιλήσω.

Όταν ήλθεν η σειρά μου, ευρέθην κάπως συγχυσμένος, διότι κατά το πρόγραμμα επροηγείτο η προφώνησις, έπειτα ήρχετο η προσφορά της γάστρας και το φίλημα τελευταίον. Οπωςδήποτε επροσπάθησα ν' αναρριχηθώ επί της κλίνης, αλλά μ' εδυσκόλευε πολύ το γεράνιον. Είχα κατορθώσει να θέσω το εν γόνατον επ' αυτής, όταν μου εξέφυγεν από τας χείρας η γάστρα και εχύθη το βρεγμένον καστανόχωμα επάνω εις τα σινδόνια και το υποκάμισον του πατρός μου. Το τοιούτο περίχυμα ήτο βεβαίως δυσάρεστον μ' εκείνο το κρύον. Άδικον λοιπόν θα ήτο να παραπονεθώ αν, αντί φιλήματος, έλαβα από τον πατέρα μου μίαν μούντζαν, η δε μήτηρ μου μ' εσυνόδευσεν ως την θύραν διά να με φιλοδώρησει έναν τελευταίον μπάτσον. Η μόνη μου μετά τα τόσα βάσανα παρηγοριά είναι ότι η προσεχής εορτή του πατρός μου απέχει ακόμη τριακοσίας εξήντα πέντε ημέρας.

Ε. Ροΐδης, Άπαντα, τόμ. 5, Ερμής

Αριστείδης Βαρούχας,
Κύριος που διαβάζει εφημερίδα

Ερωτήσεις

- 1** Πώς αντιμετωπίζει ο αφηγητής όλη την τελετή της γιορτής του πατέρα του;
- 2** Ποια σχέση φαίνεται να υπάρχει ανάμεσα στον αφηγητή και τους γονείς του; Απαντήστε με αναφορές στο κείμενο.
- 3** Υπάρχει στο διήγημα ειρωνεία και αυτοσαρκασμός; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
- 4** Υπάρχουν σημεία μέσα στο κείμενο που σας έκαναν να γελάσετε; Ποια είναι αυτά; Πώς πέτυχε ο συγγραφέας να δώσει αστείο τόνο στην αφήγηση;

5 Όπως φαίνεται στο διήγημα, η τυπικότητα και η υποχρέωση χαρακτηρίζαν σε παλαιότερες εποχές τη σχέση παιδιών-γονέων. Σχολιάστε τες, συγκρίνοντας τες με τη σημερινή πραγματικότητα.

Διαθεματική εργασία

Χωριστείτε σε δύο ομάδες. Η μία να γράψει μια φανταστική ιστορία γύρω από μια οικογενειακή γιορτή η οποία κατέληξε σε κωμική φάρσα, και να τη διαβάσει στην τάξη με θεατρικό τρόπο. Η άλλη ομάδα να παρουσιάσει με τη γλώσσα του σώματος (παντομίμα, μιμήσεις, χειρονομίες) την ίδια ιστορία, προσπαθώντας με κατάλληλες γκριμάτσες ή κινήσεις να κάνει κατανοητή την υπόθεση.

Λάμπρος Πορφύρας

Το στερνό παραμύθι

Ο Λάμπρος Πορφύρας παρουσιάζει με παραμυθικό τρόπο το τέλος του πιο συμπαθητικού και πιο γλυκού προσώπου της οικογένειας, της γιαγιάς. Έτσι, η τόσο συνδυασμένη με τα παραμύθια και τα εγγονάκια γιαγιά συναντά τον Αρχάγγελο και τον ακολουθεί στους ουρανούς μέσα σε ένα πραγματικό παραμύθι-ποίημα, που αυτήν τη φορά δεν το διηγείται η ίδια, αλλά το εγγονάκι της. Το ποίημα ανήκει στη συλλογή που φέρει τον τίτλο Σκιές.

Πήραν στρατί στρατί το μονοπάτι
βασιλοπούλες και καλοκυράδες,
από τις ξένες χώρες βασιλιάδες
και καβαλάρηδες απάνω στ' άτι*

Και γύρω στης γιαγιάς μου το κρεβάτι,
ανάμεσα από δυο χλωμές λαμπάδες
περνούσανε και σαν τραγουδιστάδες
της τραγουδούσαν – ποιος το ξέρει – κάτι.

Κανείς για της γιαγιάς μου την αγάπη,
δε σκότωσε το Δράκο ή τον Αράπη,
και να της φέρει αθάνατο νερό.

*άτι: άλογο

Η μάνα μου είχε γονατίσει κάτου·
μ' απάνω – μια φορά κι έναν καιρό –
ο Αρχάγγελος* χτυπούσε τα φτερά του.*

Λ. Πορφύρας, Άπαντα,
Ι. Γ. Βασιλείου

***ο Αρχάγγελος:** Αρχάγγελοι στη χριστιανική θρησκεία είναι ο Γαβριήλ και ο Μιχαήλ. Ο Μιχαήλ είναι ο άγγελος του θανάτου, ο ψυχοπομπός, αυτός δηλαδή που οδηγεί τις ψυχές στους ουραμούς ***χτυπούσε τα φτερά του:** η φράση απηχεί τη λαϊκή δοξασία ότι ο άγγελος χτυπά τα φτερά του την ώρα που βγαίνει η ψυχή (βλ. τις εκφραστικές λέξεις του λαού *αγγελόσκιασμα, αγγελόκρουσμα, αγγελοχτύπημα* ή και απλώς *αγγελικό*, που αποδίδουν το ψυχορράγημα, το ξεψύχισμα)

Ερωτήσεις

- 1** Ο ποιητής παρουσιάζει το θάνατο της γιαγιάς μέσα σε ατμόσφαιρα λυπητερού παραμυθιού. Με ποιους τρόπους επιτυγχάνεται η ατμόσφαιρα αυτή;
- 2** Ποιο παράπονο εκφράζει ο ποιητής στην τρίτη στροφή;
- 3** Στο ποίημα συνυπάρχουν εικόνες από την πραγματική ζωή, την εξωπραγματική (παραμυθική) ατμόσφαιρα και τη θρησκευτική πίστη. Εντοπίστε τους σχετικούς στίχους.

Διαθεματική Εργασία

Αφού αναζητήσετε σε λεξικά και εγκυκλοπαίδειες την ετυμολογία της λέξης «παραμύθι», που υπάρχει στον τίτλο του ποιήματος του Πορφύρα, βρείτε αν το περιεχόμενο του ποιήματος ανταποκρίνεται σε αυτές τις σημασίες

Ράλλης Κοψίδης, *Χωρίς τίτλο*

Λέων Τολστόι

Ο παππούς και το εγγονάκι

Στο μικρό αυτό αφήγημα ο μεγάλος Ρώσος στοχαστής και συγγραφέας Λέων Τολστόι σκιαγραφεί με λιτότητα το θέμα της συμβίωσης του γέροντα γονιού με την οικογένεια του παιδιού του. Η στοιχειώδης πλοκή οδηγεί στη λύση-μήνυμα που είναι η αγάπη και η κατανόηση προς τους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας.

Ο παππούς είχε γεράσει πολύ. Τα πόδια του δεν τον πήγαιναν, τα μάτια του δεν έβλεπαν, τ' αυτιά του δεν άκουγαν. Δόντια δεν είχε. Κι όταν έτρωγε, του χυνόταν το φαγητό. Ο γιος του και η νύφη του δεν τον έβαζαν πια μαζί τους στο τραπέζι, αλλά του 'διναν να φάει πάνω στη μεγάλη χτιστή χωριάτικη θερμάστρα* όπου πλάγιαζε.

Κάποτε που του βάλανε να φάει στο πήλινο πιάτο, του ξέφυγε από τα χέρια, έπεσε κι έσπασε. Η νύφη του άρχισε τότε να τον μαλώνει πως όλα τα χαλάει στο σπίτι και σπάει τα πιάτα. Τέλος του είπε πως αποδώ και πέρα θα του 'διναν να τρώει στην ξύλινη γαβάθα. Ο παππούς αναστέναξε μόνο και δεν είπε τίποτα.

***θερμάστρα**: στη Ρωσία οι άνθρωποι κάθονταν και κοιμόνταν σε μεγάλες χτιστές θερμάστρες –τζάκια

Μια μέρα ο άντρας με τη γυναίκα του παρακολουθούσαν που ο γιος τους μαστόρευε κάτι σκαλίζοντας ένα μικρό κούτσουρο. Ο πατέρας λοιπόν τον ρώτησε: «Τι φτιάχνεις εκεί, Μίσα;».

Κι ο Μίσα απαντά:

«Φτιάχνω μια μεγάλη γαβάθα, πατερούλη. Όταν εσύ κι η μάνα μου γεράσετε, θα σας ταΐζω σ' αυτήν τη γαβάθα».

Ο άντρας κι η γυναίκα του κοιτάχτηκαν και δάκρυσαν. Νιώσανε ντροπή που είχαν προσβάλει τον παππού. Κι από τότε τον βάλανε να τρώει μαζί τους στο τραπέζι και τον πρόσεχαν όπως πρέπει.

Λ. Τολστόι,
Διηγήματα, μύθοι και παραμύθια, μτφρ. Π. Ανταίος,
Ωκεανίδα

Ι. Μπιλίμπιν, από την εικονογράφιση του ρωσικού λαϊκού παραμυθιού *Το φτερό του σταυραϊτού*

Ερωτήσεις

- 1** Πώς φέρονται οι γονείς του Μίσα στο γέρο παππού του και πώς αντιδρά εκείνος;
- 2** Ποιο γεγονός έκανε τους γονείς του Μίσα να αλλάξουν τη στάση τους απέναντι στον παππού και πώς εξηγείτε αυτή την αλλαγή;
- 3** Στο διήγημα παρουσιάζεται ο κύκλος της ανθρώπινης ζωής μέσα από τις τρεις ηλικιακές φάσεις της. Ποια χαρακτηριστικά κάθε φάσης διακρίνετε;
- 4** «Ο παππούς και το εγγονάκι» έχει ορισμένα χαρακτηριστικά λαϊκού παραμυθιού. Μπορείτε να τα επισημάνετε;

ΛΕΩΝ ΝΙΚΟΛΑΓΙΕΒΙΤΣ ΤΟΛΣΤΟΙ

Ο μεγάλος Ρώσος συγγραφέας Λέων Νικολάγιεβιτς Τολστόι γεννήθηκε το 1828 στη Γιάσναγια Πολιάνα και πέθανε το 1910 στο Αστάποβο. Καταγόταν από πλούσια οικογένεια ευγενών γαιοκτημόνων, αλλά μικρός έχασε τους γονείς του και μεγάλωσε κοντά σε συγγενείς οι οποίοι φρόντισαν να του δώσουν μεγάλη μόρφωση. Σπούδασε και μιλούσε πολλές γλώσσες, ταξίδεψε στην Ευρώπη και επηρεάστηκε από τα έργα του Μοντεσκιέ και του Ρουσό. Νέος εντάχτηκε στο ρωσικό στρατό και πολέμησε με ανδρεία στον Κριμαϊκό πόλεμο. Επιστρέφοντας εγκαταστάθηκε στην πατρική γη, παντρεύτηκε, απέκτησε 13 παιδιά και αφοσιώθηκε στη συγγραφή και στους κοινωνικούς αγώνες. Ο Τολστόι ως συγγραφέας και στοχαστής οραματίζεται μια κοινωνία ισότητας και δικαιοσύνης, απορρίπτει τη βία, υποστηρίζει την πειθώ ως μέσο πάλης και προτείνει την επιστροφή στον αγροτικό τρόπο ζωής. Κορυφαία μυθιστορήματα του είναι ο *Πόλεμος και Ειρήνη*, η *Άννα Καρένινα* και η *Ανάσταση*· έγραψε και πολλά διηγήματα, θεατρικά έργα, μύθους, παραμύθια και δοκίμια.

Ζωρζ Σαρή

Νινέτ

Στο απόσπασμα αυτό από το ομότιτλο βραβευμένο βιβλίο της Ζωρζ Σαρή θίγονται δύο κρίσιμα προβλήματα που αφορούν το σύγχρονο τρόπο ζωής και την αδυναμία τον σημερινού ανθρώπου να επικοινωνήσει, να πλησιάσει το συνάνθρωπο του. Το ένα έχει σχέση με την αδυναμία επαφής των γονιών με τα παιδιά τους και με τις ενοχές που συχνά αισθάνονται αυτοί· το άλλο με την κρίση της ταυτότητας, την αγωνία δηλαδή του παιδιού για την καταγωγή του, τους γονείς, τις ρίζες του.

— ημέρωνε. Το τρένο πλησίαζε στο Παρίσι. Τα — περίχωρα του διαγράφονταν όλο και πιο καθαρά. Εικόνες μιας γρήγορης βουβής ταινίας. Σπίτια ομοιόμορφα με κεραμιδένιες δίριχτες σκεπές, καμινάδες να καπνίζουν κι ο ψηλόλιγνος καπνός τους να σμίγει με την πρωινή ομίχλη. Μικροί ασθениκοί κήποι φραγμένοι, δέντρα απογυμνωμένα από τα φύλλα τους και στην άκρια του δρόμου, στη φυλασσομένη διάβαση, πίσω από την μπάρα,* ακίνητοι, άντρες, γυναίκες, με τα ρούχα της δουλειάς, αγουροξυπνημένοι, να κοιτούν την ταχεία να περνά και να ονειρεύονται χώρες, πολιτείες,

*μπάρα: το ξύλινο ή σιδερένιο προφυλακτικό χώρισμα στις διαβάσεις των σιδηροδρομικών σταθμών

κάποιο άλλο περίχωρο που ποτέ δε θα γνωρίσουν στη σύντομη ζωή τους.

Ο Προσπέρ χτύπησε διακριτικά την πόρτα του βαγκόν λι* και μπήκε. Η Έμμα είχε κιάλας σηκωθεί, ήταν ντυμένη και χτένιζε τα μαλλιά της.

- Πώς κοιμηθήκατε;, τη ρώτησε φιλώντας την τρυφερά.

Η αδελφή του ακούμπησε το δείκτη του χεριού της πάνω στα χείλη της:

- Σσςς..., του ψιθύρισε. Κοιμάται ακόμη η καημενούλα, ήταν τόσο κουρασμένη. Εγώ ήμουν πολύ ταραγμένη, κάθε τόσο ξυπνούσα, σκεφτόμουν το κοριτσάκι μου, εξόριστο στις καλόγριες...

- Έλα καλή μου, μη στενοχωριέσαι. Κι εσύ στα δώδεκα χρόνια σου ήσουν οικότροφος στο ίδιο κολέγιο, και δεν έπαθες τίποτε...

- Όχι, Προσπέρ, δεν είναι το ίδιο. Εμένα κανένας δε με ξεφορτώθηκε. Η μητέρα, ο Πολ μ' έστειλαν στο Παρίσι, γιατί στο Σαιν Λουί δεν υπήρχε λύκειο... Αναγκαστικά, όπως όλα τα παιδιά των αποίκων, έπρεπε να πάω στη Γαλλία. Όμως το Νινετάκι μου μπορούσε να συνεχίσει στην Αθήνα το σχολείο του. Η απόφασή μου να την διώξω – δική μου ήταν η απόφαση – βαραίνει την καρδιά μου, με απελπίζει...

- Έμμα, τι υπερβολές είναι αυτές;

- Μην υψώνεις τη φωνή, Προς, θα την ξυπνήσεις. Τώρα που πλησιάζει το τέλος της διαδρομής, τολμώ να πω την αλήθεια: διώχνω το παιδί μου. Αχ, αγαπημένε μου αδερφέ, όλη τη νύχτα ξαναζούσα την ευλογημένη μέρα της γέννησής της, στην Κωνσταντινούπολη. Θυμόμουν με νοσταλγία τους πόνους της γέννας πάνω στο μεγάλο κρεβάτι κι ύστερα την ευτυχία που με πλημμύρισε όταν έσφιξα στην αγκαλιά μου το μωρό

*βαγκόν λι: κλινάμαξα(βαγόني τρένου με κρεβάτια)

μου, το θαύμα της ζωής. Η Νινέτ μού χάρισε μια αίσθηση μοναδικότητας: ήμουν η εκλεκτή του Θεού, η πρώτη γυναίκα στον κόσμο που γεννούσε... Θυμάμαι πώς την είχαν φασκιώσει* κι εγώ φώναξα να την ξεφασκιώσουν. Ήθελα από την πρώτη της ανάσα να νιώσει ελεύθερα, να κουνάει χέρια και ποδαράκια. Ο Σωκράτης τρόμαζε που η κόρη του έκλαιγε, για μένα το κλάμα της ήταν τραγούδι. Αδερφέ μου, θα σου ανοίξω την καρδιά μου: όταν γέννησα την Ειρήνη κι ύστερα τη Ζωή, ήμουν ευτυχισμένη και με την ίδια λαχτάρα τις έσφιξα στην αγκαλιά μου, όμως κρυφή μου αδυναμία είναι η Νινέτ. Την αγαπώ όσο κανέναν άλλο στον κόσμο.

Η Έμμα έκλαιγε στην αγκαλιά του αδερφού της.
- Μην κλαις, μην κλαις, θα ξυπνήσεις τη μικρή...

Η μικρή δεν κοιμόταν. Είχε ξυπνήσει πριν ακόμη σηκωθεί η μητέρα της. Ένα κακό όνειρο την τρόμαξε και της έδιωξε τον ύπνο. Ήταν, λέει, σε μια απέραντη θάλασσα και γύρω της κόσμος πολύς, η κυρία Λίνα, ο Τουλουμπής και η Τουλουμπίνα, η Μαλβίνα, η κυρία Περσεφόνη και πολλά μωράκια ίδια με την Ειρήνη, μα πουθενά η μαμά· κι ο καπετάνιος κολυμπούσε στο πλάι της και της είπε: μην ψάχνεις, η μαμά σου πνίγηκε· και η κυρία Περσεφόνη γελούσε, κι εκείνη έκανε να φωνάξει «βοήθεια» και το στόμα της ήταν μπουκωμένο νερό. Άνοιξε τρομαγμένη τα μάτια και ξανατρόμαξε: τι ήταν αυτό το ντάκα ντούκου; Είχε ξεχάσει πως βρισκόταν στο τρένο. Πού ήταν η μαμά της; Η μαμά ξεπρόβαλε από την κάτω κουκέτα με το μεσοφούστανο* να της

***την είχαν φασκιώσει:** την είχαν τυλίξει με φασκιά, δηλαδή υφασμάτινες λουρίδες, με τις οποίες τύλιγαν τα νεογέννητα ***με το μεσοφούστανο:** με το μεσοφόρι, το κομπινεζόν

σφίγγει τη μέση και με τους απαλούς της ώμους γυμνούς να φέγγουν στο γκριζωπό πρωινό. Αργά, περπάτησε ως το παράθυρο, κοίταξε έξω και δάκρυα έτρεξαν στα χλωμά μάγουλα της. Η Νινέτ μέσα από τις χαραμάδες των κλειστών ματιών της, με την καρδιά της να φτερουγάει ακόμα, άρχισε να παραφυλάει την Έμμα, σαν να περίμενε να ανακαλύψει ένα μυστικό πίσω από τους κρυφούς στεναγμούς της. Κι ύστερα την είδε να ντύνεται αργά, χαμένη στις σκέψεις της, να χτενίζει με τα δάχτυλα τα ξανθά της μαλλιά και τότε χτύπησε η πόρτα και μπήκε ο θεός. Άρχισαν να μιλούν ψιθυριστά, γιατί «η καημενούλα κοιμάται», και η «καημενούλα» σφάλισε δυνατά τα μάτια να μην καταλάβουν πως ήταν ξύπνια και άκουγε τις κουβέντες τους. Η μαμά έκλαιγε πάλι: «Διώχνω το παιδί μου», κι ύστερα να θυμάται τη μέρα που το γέννησε πάνω στο μεγάλο κρεβάτι με τ' αστραφτερά πόμολα, στην Κωνσταντινούπολη... Το κρατούσε στην αγκαλιά της, του έλυne τη φασκιά κι εκείνο έκλαιγε, το κλάμα του ήταν τραγούδι... Και να που τώρα ορκίζεται πως αγαπάει εκείνη, την κόρη της, τη Νινέτ, πιο πολύ κι απ' τη Ζωή και την Ειρήνη, πως την αγαπάει όσο κανέναν άλλο στον κόσμο. «Η Νινέτ είναι το θαύμα της ζωής μου...»

Σ.Παπαλουκάς, *Βάρκα στο Σηκουάνα*

Οι λέξεις ελαφριές, πουπουλένιες, στροβιλίζονται, χαϊδεύουν τα μάγουλα της Νινέτ, τρυπώνουν βαθιά στο μυαλό της, στις σπηλιές όπου τα παιδιά καταχωνιάζουν της ζωής τα κατώματα, τα χαρούμενα ή τα λυπητερά, να τα θυμούνται αργότερα, σαν μεγαλώσουν.

Η Νινέτ όμως δε θα περιμένει για να θυμηθεί. Οι μαγικές λέξεις της μαμάς μπαίνουν πλάι και μετριοούνται με το χτες: ποιο είναι το φασκιωμένο μωρό στην αγκαλιά της Έμμα; Η Νινέτ! Ποιο είναι το θαύμα της ζωής; Η Νινέτ! Ποιος χάρισε την πιο μεγάλη ευτυχία στην κυρία Έμμα; Η Νινέτ! Τρεις φορές, χίλιες φορές η Νινέτ! Και ξαφνικά το σκοτεινό πέπλο του θυμού και της πίκρας της σκίζεται. Ναι, εκεί στη Μοτοβίλοφσκα, ο παλιο-Κόλιας την έδειρε, γιατί του έσκισε ένα βιβλίο του πιάνου, κι εκείνη τον δάγκωσε και του έριξε πέτρες. «Μαυροτσούκαλο, δεν αξίζεις ούτε το μουχλιασμένο καρβέλι...», της φώναξε, κι εκείνη ξαφνιάστηκε: «Ποιο καρβέλι;». Ήταν μικρή και κουτούλα, πίστεψε όλες τις λέξεις που ο χαζο-Κόλιας τής έμπηξε σαν καρφιά στην καρδιά της: «Μπα, δεν το ξέρεις; Είσαι παιδί μιας Τσιγγάνας. Η μαμά σου, αυτή που νομίζεις μαμά σου, σ' αγόρασε για ένα καρβέλι ψωμί – κι αυτό το 'χε για πέταμα, γιατί ήταν μουχλιασμένο». Τόσα χρόνια παιδί μιας Τσιγγάνας, και η μαμά της, η όμορφη Έμμα, να μην είναι η αληθινή της μαμά! Και ξαφνικά, εκεί ψηλά, στην κουκέτα του βαγκόν λι ο κόμπος λύθηκε, τα κακά μάγια σκορπίστηκαν και η Νινέτ νιώθει να γεννιέται ξανά μέσα στο τρένο που πλησιάζει στο Παρίσι. Ανοίγει τα μάτια κι αντικρίζει το φως ενός κόσμου καινούριου κα όμορφου.

- Ξύπνησες, κόρη μου;
- Καλημέρα, μανούλα...

Ζ. Σαρή, *Νινέτ*, Πατάκης

Ερωτήσεις

- 1** Ποιος εφιάλτης βασάνιζε τη Νινέτ από τα παιδικά της χρόνια και από ποιο περιστατικό ξεκίνησε;
- 2** Με ποιο τέχνασμα η συγγραφέας απαλλάσσει οριστικά την ηρωίδα από τη λαθεμένη πεποίθηση που είχε για την καταγωγή της;
- 3** Με ποιες λέξεις, εικόνες και εκφραστικά μέσα περιγράφεται η χαρά της Νινέτ την ώρα που ακούει το διάλογο της μητέρας με το θείο της;
- 4** Σε ποια σημεία του αποσπάσματος φαίνεται η αγάπη της μητέρας για τη Νινέτ;
- 5** Στο απόσπασμα υπάρχει ατμόσφαιρα κοσμοπολιτισμού, που συνδέεται με τις διάφορες χώρες και πόλεις, τα ξένα ονόματα, τα κολέγια, τα τρένα κ.λπ. Βρείτε τα σχετικά χωρία στο κείμενο και συζητήστε στην τάξη σας αυτή την παλαιά μορφή ζωής που αναδύεται μέσα από την αφήγηση.

Διαθεματική εργασία

Αναζητήστε πληροφορίες για τα ευρωπαϊκά κολέγια, στα οποία φοιτούσαν εσώκλειστα αγόρια και κορίτσια στις αρχές του 20ού αι. Μπορείτε να δείτε και ταινίες με αυτό το θέμα.

ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ

Η Ζωρζ Σαρή γεννήθηκε στην Αθήνα το 1925. Έκανε θεατρικές σπουδές και εργάστηκε ως ηθοποιός στο θέατρο και στον κινηματογράφο. Το συγγραφικό έργο της απευθύνεται κυρίως σε παιδιά και αντλεί τα θέματα του από τα προβλήματα των νέων και από την ελληνική ιστορία. Το 1994, το βιβλίο της *Νινέτ* τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Παιδικής Λογοτεχνίας. Από τα έργα της ξεχωρίζουν: *Τα γενέθλια*, *Τα Χέγια*, *Ο θησαυρός της Βαγίας*, *Το ψέμα*, *Τα στενά παπούτσια*, *Το παραράδιασμα*, *Ο χορός της ζωής*, *Το γαϊτανάκι*

Τούλα Τίγκα

Τα πράγματα στρώνουν περισσότερο

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ομότιτλο κεφάλαιο του μυθιστορήματος Η εποχή των υακίνθων, που εκδόθηκε το 1993. Η κεντρική ηρωίδα, η Ελένη, ένα νεαρό κορίτσι, καταγράφει στο ημερολόγιο της τις σημαντικές περιόδους της ζωής της, στις οποίες δίνει το όνομα λουλουδιών. Στην «εποχή των υακίνθων» περιγράφει τα γεγονότα που ζει, όταν η μητέρα της χωρίζει από τον πατέρα της και ξαναπαντρεύεται.

Η μαμά και ο Λάμπρος μάς παρακολουθούσαν από μακριά, ήρεμα, όπως έδειχναν, αλλά, όπως μου είπε αργότερα η μαμά, όλο αγωνία για το πώς θα τα πηγαίναμε οι δυο μας. Δεν ήταν και τόσο εύκολο πράγμα, όπως καταλαβαίνετε, δυο κορίτσια στην πιο δύσκολη ηλικία να βρεθούν να ζουν μαζί, σε συνθήκες, βέβαια, αρκετά ευνοϊκές αλλά όχι και τόσο συνηθισμένες. Πώς έγινε και τα καταφέραμε χωρίς μεγάλες δυσκολίες; Πιστεύω πως όλοι βοηθήσαμε, ακόμα κι εγώ, παρ' όλη την γκρίνια μου και τις ιδιοτροπίες μου. Ο Λάμπρος ήταν ίσως λιγότερο ανήσυχος απ' τη μαμά. Πρώτα πρώτα, είχε πια την κόρη του μαζί του. Ύστερα, ήξερε το χαρακτήρα της Αγγελικής και της είχε εμπιστοσύνη πως θα φερθεί σωστά στην κάθε περίπτωση. Για τη μαμά βέβαια ήταν πολύ πιο πολύπλοκα τα πράγματα και αρκετές φορές έπιανα στο ύφος της την αγωνία της – μήπως ζηλεύω εγώ; μήπως νιώθει ξένη η Αγγελική; μήπως κακοκαρδίσει το Λάμπρο; κι ένα

σωρό άλλα απλά, καθημερινά πράγματα, που ευτυχώς, όμως, μπορούσε να τα συζητάει με το Λάμπρο και να βρίσκει κάποιο τρόπο για να τ' αντιμετωπίσει. Πολλές φορές μάλιστα, κάτι απογεύματα στην κουζίνα ή την ώρα που ανέβαιναν για ύπνο στο δωμάτιό τους, τους έβλεπα να κουβεντιάζουν τρυφερά – όχι σαλιαρίσματα και γλύκες της κακιάς ώρας, αλλά μ' εκείνη τη δυνατή, ωραία φυσική τρυφερότητα που δείχνουν οι άνθρωποι όταν βρίσκουν ο ένας στήριγμα στον άλλον. Είμαι σίγουρη πως κάτι τέτοιες ώρες μιλούσαν για μένα και την Αγγελική.

Σιγά σιγά μας κέρδισε όλους η Αγγελική. Και πιο πολύ εμένα. Τα κατάφερε να γεμίσει τη μέρα μου, όπως είχε γεμίσει και το διπλανό δωμάτιο με όμορφα και παράξενα πράγματα ή το σπίτι μας με τα γέλια της, τα τραγούδια της και την κιθάρα της. Ξέρετε πόσο ωραία ένιωθα που έμπαινα πολλές φορές στο σπίτι και άκουγα κιθάρα; Είχε αποκτήσει μια ακόμα καινούρια φωνή το σπίτι μας.

Ύστερα, είχαμε να φροντίζουμε τα ζωντανά μας τώρα πια. Βγάζαμε βόλτα το Μάρκο και είχα μάθει να το αγαπώ κι εγώ αυτό το ζωάκι και να το πονάω όσο και η Αγγελική, που το είχε μεγαλώσει. Πρώτη φορά ένιωθα έτσι για ένα ζώο. Μέχρι τότε, μόνο από την κυρία Μερόπη άκουγα πόσο μπορεί να δεθεί κανείς με ένα ζώο, και πολύ με συγκινούσε η ιστορία του σκύλου της, που ήταν σαν άνθρωπος του σπιτιού και τους περίμενε όλους, έναν έναν, να γυρίσουν το βράδυ στη γωνία του δρόμου, για να πάει κι εκείνος να κοιμηθεί, μέχρι που ψόφησε από την πολλή αγάπη που της είχε, τότε που εκείνη αρρώστησε. Και πάντα ήθελα να αισθάνομαι κι εγώ έτσι για ένα ζώο, αλλά η μαμά δεν αποφάσιζε να αποκτήσουμε σκύλο. Έτσι, ο Μάρκος της Αγγελικής μού ήρθε σαν ένα ωραίο δώρο. Μόνο που ήταν πολύ

σαματατζής. Του σκύλου του περιπτερά μας, απέναντι, του έκανε πόλεμο νεύρων. Όταν τον άκουγε να γαβγίζει, έτρεχε και ο Μάρκος στα κάγκελα και ξεσήκωναν τη γειτονιά. Μόνο η Αγγελική τον ησύχαζε.

Το θέμα είναι πως έπρεπε να είναι ήσυχη και η Αγγελική, για να ησυχάζει ο Μάρκος. Αλλά η Αγγελική σπάνια ήταν ήσυχη. Συνήθως όταν έκανε σχέδια: για τη στέρνα που θα την κάναμε πισίνα, για το δώμα που θα το κάναμε αίθουσα συνεδριάσεων, για να μη μας ακούει και να μη μας ενοχλεί κανένας όταν συνεδριάζαμε, και πως θ' αρχίζαμε αλληλογραφία με παιδιά από τις πέντε ηπείρους, για να γνωρίσουμε τον κόσμο και να εξασκηθούμε και στις ξένες γλώσσες, κι ότι θα μ' έστρωνε στη δίαιτα για τα καλά, μέχρι να χάσω δέκα κιλά· πως θα μου μάθαινε κιθάρα ή πως θα έπρεπε ν' αγοράσουμε κομπιούτερ και να κάνουμε και μαθήματα κιόλας, μια και δεν είχαμε στο σχολείο, κι ένα σωρό σχέδια, που έβαζε και ημερομηνίες πότε θα τ' αρχίζαμε και πότε θα τα τελειώναμε.

Αλλά, να σας πω την αλήθεια, εγώ μπερδεύομαι να κάνω πολλά πράγματα μαζί, για να μη σας πω ότι βαριόμουν και λίγο καλοκαιριάτικα με τη ζέστη. Η Αγγελική όμως με κατσάδιαζε: «Τολμάς να λες ότι βαριέσαι στη σημερινή εποχή; Αυτό είναι κάτι σαν άχρηστη πολυτέλεια. Ξέρεις σε τι σημαντική εποχή ζούμε;». Φαίνεται, λοιπόν, ότι δεν ήξερα, γιατί εγώ κάπως αλλιώς τις υπολόγιζα τις εποχές. Για μένα, η εποχή που ζούσαμε ήταν μόνο η «εποχή των υακίνθων», η εποχή δηλαδή που η μαμά μου αποφάσισε να ξαναπαντρευτεί και μου ήρθανε τα πάνω κάτω. Ήμουν σίγουρη πως εγώ ήμουν το κέντρο του κόσμου κι ότι αυτά που συνέβαιναν σ' εμένα και στη ζωή μου ήταν τα πιο σημαντικά απ' όσα συνέβαιναν στον κόσμο ολόκληρο.

Πόσο άδικο είχα όμως και πόσο πιο σωστά έβλεπε τα πράγματα η Αγγελική! Εγώ έβλεπα μόνο τα δικά μου, τα κοντινά μου, και τα έβλεπα περισσότερο συναισθηματικά και περισσότερο καθημερινά. Η Αγγελική τα έβλεπε με τη λογική περισσότερο και, κυρίως, όχι με το σήμερα που ζούσαμε ή με το χτες που είχαμε ζήσει, αλλά με το αύριο που ερχόταν τρέχοντας όλο καινούρια καταπληκτικά πράγματα. Κι έπρεπε να την ακούγατε τι ωραία που τα έλεγε ή τι ωραία που συζητούσε με την Ελευθερία, που είχε κι εκείνη τα ίδια μυαλά και τις ίδιες απόψεις, ή με το Λάμπρο, που έβρισκε ευκαιρία να της μαθαίνει χίλια δυο, από το τι είναι οι σοσιαλδημοκράτες μέχρι τι είναι μια ακάλυπτη επιταγή.

Ξέρετε πόσα πράγματα έμαθα κι εγώ από την Αγγελική, και κυρίως πόσα πράγματα κατάλαβα καλύτερα με τον τρόπο που μου τα έλεγε; Γιατί πολλές φορές ανακάλυπτα πως τα ίδια πράγματα είχα ακούσει κι εγώ από τον μπαμπά μου ή τη μαμά μου, αλλά δεν μπορούσα ή δεν ήθελα να τα καταλάβω και να τα παραδεχτώ. Μήπως και ο μπαμπάς μου δε μου έλεγε πως στην εποχή μας ζούμε όλοι καθημερινά μια επανάσταση ή κάποιο μικρό ή μεγάλο θαύμα της τεχνολογίας, της επιστήμης, και ότι συντελούνται σημαντικές αλλαγές γύρω μας, που αλλάζουν τελείως τον κόσμο, και πως οι νέοι άνθρωποι είναι αυτοί που θα παίξουν τον κύριο ρόλο, αρκεί να τους δημιουργήσουμε πρότυπα και προϋποθέσεις... Μου τα έλεγε και τα σημείωνα και στο ημερολόγιό μου, αλλά ακούγονταν κάπως επίσημα και λίγο ακαταλαβίστικα, ενώ η Αγγελική μιλούσε τη δική μου γλώσσα και την καταλάβαινα καλύτερα.

Έτσι, πήγαιναν όλα καλά μέσα στο σπίτι μας. Ησύχασε και ο θείος Απόστολος, πως δεν είχε φτάσει η συντέλεια του κόσμου με το δεύτερο γάμο της μαμάς,

πλησίαζε και ο καιρός για τις διακοπές κι εγώ είχα ψοφήσει στη δίαιτα και είχα χάσει κιόλας τέσσερα ολόκληρα κιλά. Είχα αλλάξει και χτένισμα και αισθανόμουν έτοιμη να απογειωθώ. Όλα μου φάνινονταν ακόμα πιο όμορφα: η γειτονιά, η πόλη, το ποτάμι με τις πρασινάδες του. Ακόμα και τον Άλκη τον έβλεπα διαφορετικά· δηλαδή, θέλω να πω, έλεγα μέσα μου: «Πού θα μου πάει; Θα τον κάνω να με προσέξει».

Στον μπαμπά δεν πήγαινα πια τόσο συχνά, με τόσα πράγματα που είχα να κάνω όλη μέρα και με τόσα καινούρια που είχα στο μυαλό μου. Του τηλεφώνουσα όμως και του έλεγα: «Όλα απίθανα! Θα έρθω να τα πούμε». Μου φαινόταν κι εκείνος τελευταία διαφορετικός, σαν να είχε αποκτήσει η φωνή του στο τηλέφωνο περισσότερη ένταση, περισσότερο χρώμα, κάτι τέτοιο, και πολλές φορές δεν τον έβρισκα στο σπίτι όταν του τηλεφώνουσα, πράγμα περίεργο για τον μπαμπά, που περνούσε όλο του το απόγευμα με τα караβάκια του. Και αποφάσισα τελικά να πάω να τον δω, να του πω και τα νέα και να με καμαρώσει κιόλας που είχα αδυνατίσει και είχα βγάλει και τα σιδεράκια.

Τ. Τίγκα, *Η εποχή των υακίνθων*, Πατάκης

Βασίλης Σπεράντζας, *Στο μπαλκόνι*

Ερωτήσεις

- 1** Με ποιο κοινωνικό φαινόμενο της εποχής μας ασχολείται το κείμενο; Αποτελεί κατά τη γνώμη σας ιδιαίτερη περίπτωση ή είναι συνηθισμένο στις μέρες μας;
- 2** Προσπαθήστε, στηριζόμενοι στα στοιχεία που προσφέρει το κείμενο, να περιγράψετε την εμφάνιση και το χαρακτήρα των δύο κοριτσιών.
- 3** Ποια άλλα πρόσωπα εμφανίζονται στο κείμενο και τι ρόλο παίζουν;
- 4** Τι φοβάται στην αρχή η μητέρα της Ελένης;
- 5** Ποιες αλλαγές σημειώνονται στον τρόπο με τον οποίο βλέπει τα πράγματα η Ελένη ύστερα από την εγκατάσταση της Αγγελικής στο σπίτι;
- 6** Υποθέστε ότι κρατάτε κι εσείς ημερολόγιο, όπως η ηρωίδα του αποσπάσματος. Καταγράψτε στο τετράδιό σας μια ημέρα σας (π.χ. τη σημερινή).

Διαθεματική εργασία

Χωριστείτε σε δύο ομάδες. Η μία να διαβάσει ολόκληρο το μυθιστόρημα Η εποχή των υακίνθων της Τούλας Τίγκα και η άλλη το γνωστό βιβλίο Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ. Παρουσιάστε στην τάξη τα δύο βιβλία, που είναι γραμμένα στο είδος του ημερολογίου, και συζητήστε γι' αυτά.

ΤΟΥΛΑ ΤΙΓΚΑ

Η Τούλα Τίγκα γεννήθηκε στα Τρίκαλα το 1944. Σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία, δημοσιεύοντας κείμενα της σε περιοδικά και εκδίδοντας διηγήματα και μυθιστορήματα. Το πεζογραφικό έργο της απευθύνεται σε κοινό ενηλίκων [Ιστορία για μελάνι και πένα (1986), Η άλλη όχθη τον καλοκαιριού (1989), Η τριπλή νύχτα (1991)], αλλά και σε εφήβους [τα μυθιστορήματα Οδός Γραβιάς (1984), Η εποχή των σακίνθων (1993), Η βοή των υδάτων (1996), Τα χρόνια τρέχοντας (1999)]. Η συγγραφέας αντλεί τα θέματα της από τη σύγχρονη πραγματικότητα και τα προβλήματα της· η γραφή της χαρακτηρίζεται από εκφραστική λιτότητα και ικανότητα διαγραφής των χαρακτήρων. Για τα εφηβικά της μυθιστορήματα έχει τιμηθεί με διάφορα βραβεία και διακρίσεις.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Απόστολος Κρεζίας
Γέννηση του Χριστού

ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΥΤΗΣ παρουσιάζονται οι ποικίλοι τρόποι (ατομική ή ομαδική προσευχή, υλικά αφιερώματα, τάματα), με τους οποίους εκδηλώνεται η πίστη σε ανθρώπους διαφορετικής τοπικής, κοινωνικής και οικονομικής προέλευσης. Η πίστη αποτελεί για τον άνθρωπο καταφύγιο και παρηγοριά στις δύσκολες ώρες του, του δίνει χαρά και εσωτερική πληρότητα όταν αισθάνεται ότι προσφέρει στο συνάνθρωπο, γεννά μέσα του αγάπη και ευαισθησία για όλα τα πλάσματα του Θεού. Αυτό που προβάλλεται, επίσης, μέσα από τα κείμενα είναι ότι η σχέση που αναπτύσσει ο άνθρωπος με το Θεό επηρεάζει τον τρόπο της σκέψης και των ενεργειών του.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Στην Παναγία τη Σαλονικιά

Το ποίημα γράφτηκε στα τελευταία χρόνια της ζωής τον Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και αναφέρεται σε μια εκκλησία της Σκιάθου. Βρισκόταν για πολλές δεκαετίες στο αρχείο του φίλου του Κώστα Φαλταίτς και δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά από το Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο το 1983. Διαπνέεται από θρησκευτική γαλήνη και ηρεμία.

Στο κέντρον της επάνω πόλεως
με το καμπαναριό της, που είν' ένα στολίδι
του λιμένος και της προσόψεως,
στέκει ο ναός της Παναγίας.

Ωραίος ο ναός, το τέμπλο ωραίο,
ωραία τα λαμπρά τα εικονίσματα,
ωραίες κι οι νορίτισσες* που εκκλησιάζονται,
όλα ωραία.

Στολισμένο το τέμπλο με χρυσές ποδιές,*
στολισμένος ο χορός* και τα στασίδια με μυρτιές και
δάφνες,
στολισμένες κι οι κόρες που πηγαίνουν
να εκκλησιασθούν στην Παναγία.

*νορίτισσες: ενορίτισσες *χρυσές ποδιές:

χρυσοκέντητα διακοσμητικά υφάσματα, που σαν ποδιά
τοποθετούνται στη βάση των εικόνων του τέμπλου

*χορός: το μέρος των ψαλτών

Αριστερά στο τέμπλο στέκεται
η εικόνα σου η μεγάλη θεόρατη
όλη ασημένια όλη, Παναγία μου,
με τ' ασημοκάντηλά της.

Απάνω στην εικόν' αφιερώματα
κρέμονται, караβάκια, γολετίτσες,*
καϊκία, βάρκες, μπάγκα τριοκάταρτα,*
όλ' αφιερώματα των πλοιάρχων.

Κι οι καπεταναίοι οι παλαιοί
καθένας έχει στο ναό βαλμένο
από ένα λίθο· και καθένας έχει
ένα στασίδι γύρω γύρω στο δεσποτικό*
και γύρω γύρω στο παγκάρι* όλοι τους.

Τάζουν στην Παναγία και τους δίνει
καλά ταξίδια, γαληνιάζ'* η θάλασσα
όταν στο πέλαγο την επικαλεσθούν
την Παναγία την Σαλονικιά.

*γολετίτσες: μικρά σκάφη *μπάγκα τριοκάταρτα:
ιστιοφόρα πλοία με τρία κατάρτια *δεσποτικό: στο
θρόνο του αρχιερέα στο δεξιό μέρος της εκκλησίας
*παγκάρι: το ξύλινο έπιπλο με τα κεριά κοντά στη
είσοδο της εκκλησίας, *γαληνιάζ' (γαληνιάζει): ηρεμεί
*άμποτε: μακάρι *εις τους χειμαζομένους: στους
ταλαιπωρημένους

Άμποτε* να 'σαι βοηθός, Παρθένα μου,
κι εις τους χειμαζομένους* εις του βίου
τα βάσανα και τας ανάγκας, άμποτε
να είσαι βοηθός και σωτηρία.

Α. Παπαδιαμάντης, Άπαντα, τόμ. 5, Δόμος

Θωμάς Θωμόπουλος,
*Γύψινη προτομή
του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη*

*άμποτε: μακάρι *εις τους χειμαζομένους: στους
ταλαιπωρημένους

Ερωτήσεις

- 1 Περιγράψτε την πορεία που ακολουθεί η περιγραφή της εκκλησίας στις πέντε πρώτες στροφές.
- 2 Πώς συνδέεται η ζωή των ναυτικών με το ναό και τα αφιερώματά του;
- 3 Προσπαθήστε να εξηγήσετε το νόημα της έκτης στροφής.
- 4 Διαβάστε το ποίημα «Δέησις» του Κ. Π. Καβάφη (σ. 55) και βρείτε ομοιότητες ανάμεσα στα δύο ποιήματα όσον αφορά τη στάση των πιστών απέναντι στην Παναγία.

5 Ποια εξήγηση δίνετε στο γεγονός ότι μια εκκλησία στη Σκιάθο είναι αφιερωμένη στην «Παναγία τη Σαλονικιά»; Γνωρίζετε άλλα επίθετα της Παναγίας, που να δηλώνουν τόπο ή κάτι άλλο; [Δείτε παρακάτω (σ. 59) και την *Παναγιά τη Γοργόνα* του Στράτη Μυριβήλη].

Διαθεματικές εργασίες

1 Συγκεντρώστε στοιχεία σχετικά με την αγιογράφιση των εκκλησιών. Μπορείτε να στηριχτείτε στις γνώσεις σας από το μάθημα των Θρησκευτικών ή να παρατηρήσετε την εκκλησία της ενορίας σας ή, ακόμα, να ζητήσετε βοήθεια από ανθρώπους της εκκλησίας (π.χ. ιερείς).

2 Σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν στο ποίημα, προσπαθήστε να φανταστείτε και να ζωγραφίσετε από την εκκλησία της Παναγίας της Σαλονικιάς είτε την εξωτερική όψη είτε ένα τμήμα από την εσωτερική της διακόσμηση που σας έκανε εντύπωση.

Δημήτρης Κοντός, *Πόδια*,
από τη σειρά *Λατρευτικά*

Κ. Π. Καβάφης

Δέησις

Η «Δέησις» δημοσιεύτηκε το 1898 και είναι ένα από τα 154 ποιήματα τον Κ. Π. Καβάφη (1863-1933), που ο ίδιος ο ποιητής θεώρησε ότι τον ικανοποιούν απόλυτα και τα συμπεριέλαβε στο επίσημο σώμα της ποίησης του· γι' αυτόν το λόγο τα αποκαλούμε «αναγνωρισμένα».

Η θάλασσα στα βάθη της πήρ' έναν ναύτη.—
Η μάνα του, ανήξερη, πηαίνει κι ανάφτει

στην Παναγία μπροστά ένα υψηλό κερί
για να επιστρέψει γρήγορα και να 'ν' καλοί καιροί—

και όλο προς τον άνεμο στήνει τ' αυτί.
Αλλά ενώ προσεύχεται και δέεται αυτή,

η εικών ακούει, σοβαρή και λυπημένη,
ξεύροντας πως δεν θα 'λθει πια ο υιός που περιμένει.

Κ.Π. Καβάφης, *Τα ποιήματα Α' (1897-1918)*, Ίκαρος

Θεόδωρος Ράλλης, *Η ικεσία*

Ερωτήσεις

- 1** Περιγράψτε τις φάσεις από τις οποίες διέρχεται η αγωνία της μάνας για την τύχη του γιου της.
- 2** Τι παρατηρείτε ως προς τη γλώσσα του ποιήματος; Εντοπίστε σ' αυτό λέξεις που αποκλίνουν από την κοινή νεοελληνική και προσπαθήστε, με τη βοήθεια του καθηγητή σας, να καταλήξετε σε κάποια συμπεράσματα για την ιδιοτυπία της γλώσσας των καβαφικών ποιημάτων.

Διαθεματικές εργασίες

1 Στο ποίημα η μητέρα ανάβει στην Παναγία ένα «υψηλό» κερί, για να προστατέψει το γιο της. Από την εμπειρία σας και από αφηγήσεις γνωστών σας συγκεντρώστε στοιχεία σχετικά με τα ποικίλα τάματα, τα «αναθήματα», που οι πιστοί αφιερώνουν στις εκκλησίες και τα μοναστήρια για τη σωτηρία της ψυχής τους, για την ανάρρωση ασθενών κ.λπ.

2 Στο ποίημα περιγράφεται μια σκηνή τραγικής ειρωνείας, εφόσον το ένα πρόσωπο γνωρίζει την πραγματικότητα και το άλλο όχι. Εντοπίστε πώς εκδηλώνεται στο συγκεκριμένο ποίημα η τραγική ειρωνεία. Προσπαθήστε, με τη βοήθεια του καθηγητή σας, να αναζητήσετε την καταγωγή του όρου και να βρείτε παραδείγματα τραγικής ειρωνείας από την αρχαία ελληνική λογοτεχνία.

Στρατής Μυριβήλης

Η λιτανεία

Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το 44ο κεφάλαιο του μυθιστορήματος Η Παναγιά η Γοργόνα, που εκδόθηκε ολοκληρωμένο το 1949. Η υπόθεσή του διαδραματίζεται σε ένα παραλιακό χώρο, στη Μουριά και στη Σκάλα Συκαμιάς, κοντά στη Μυτιλήνη, και παρακολουθεί την απλή ζωή των κατοίκων της περιοχής λίγο μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Ο τίτλος του αναφέρεται στην εκκλησία της περιοχής, την Παναγιά τη Γοργόνα, που σύμφωνα με το μύθο του έργου πήρε το όν-μά της από μια εικόνα της Παναγίας ζωγραφισμένης ως γοργόνας. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο τόπος αντιμετωπίζει έντονο πρόβλημα λειψυδρίας, επειδή έχει καιρό να βρέξει. Το γεγονός απειλεί με καταστροφή τους ελαιώνες τον χωριού, οι οποίοι αποτελούν το κύριο έσοδο των κατοίκων. Για να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο οι κάτοικοι αποφασίζουν να κάνουν λιτανεία και να παρακαλέσουν το θεό να βρέξει.

Έτσι οι άνθρωποι του ελιώνα* αποφάσισαν να προσπέσουν στο Θεό. Οι δεσποτάδες του νησιού έστειλαν χαρτί σ' όλες τις επαρχίες, να γίνουν λιτανείες σ' όλα τα χωριά, παράκλησες για τη βροχή, που την κρατούσε ο Θεός μακριά από τα χώματα των αμαρτωλών.

*ελιώννα: ελαιώνα

Βγήκε ντελάλης στο χωριό, βγήκε και στη Σκάλα και το φώναξε, πως την Κυριακή ν' ανέβουν όλοι στη Μουριά, να βγουν στα χωράφια να παρακαλέσουν.

Ξημέρωσε η Κυριακή και χτύπησαν οι δυο οι καμπάνες της Αγια-Φωτεινής πάνω στο βουνό, χτύπησε και το σιδερένιο σήμαντρο της Αγια-Σωτήρας του νεκροταφείου. Σα να παρακαλούσαν μαζί με τους ζωντανούς κι όλες οι χιλιάδες οι παλιοί ζευγάδες* και ξοχαραίοι* που ξεκουράζονταν εκεί από τη δούλεψη του ελιώνα. Ύστερα χτύπησε και το καμπανάκι από τα Ράχτα, της Παναγιάς της Γοργόνας το καμπανάκι, να σηκωθούν κι οι αλειτούργητοι οι ψαράδες ν' ανέβουν στη λιτανεία.

Σηκώθηκαν λοιπόν και τούτοι, βάλαν τις καλές τους τις βράκες, βάλαν τις μαύρες μαλλένιες* κάλτσες και τα γιορτερά παπούτσια, κι ανέβηκαν.

Από την εκκλησιά της Αγια-Φωτεινής, τ' απολείτουργα* ξεκίνησε η συνοδεία. Μπροστά οι παπάδες, ο ένας με το χρυσό Βαγγέλιο, ο άλλο με τ' ασημένιο. Στις τέσσερις γωνιές οι τέσσερις Ευαγγελιστάδες στο σμάλτο, δεμένο ένα γύρω με ρουμπίνια σα ροδοπαπούδες. Τα παλικάρια βαστούσαν τα κόνισματα, το μεγάλο το κόνισμα της Σαμαρίτιδας με το νερό στο σταμνί της. Και το άλλο με τη βρύση την εφτάκρουνη,* που έχει τις γούρνες άσπρες, μαρμαροπελεκητές, και τα νερά τρέχουν από τη μία γούρνα στην άλλη. Στην πάνω πάνω γούρνα είναι η Παναγία με τα χέρια σηκωμένα για παρακάλεση.

*ζευγάδες: γεωργοί *ξοχαραίοι: αγρότες *μαλλένιες: μάλλινες *τ' απολείτουργα: μετά τη λειτουργία
*εφτάκρουνη: με εφτά κρουνοί, κάνουλες

Βγήκαν και τα λάβαρα με μαύρο κρέπι* στον ασημένιο σταυρό, να δει ο Θεός τη θλίψη του κόσμου, και άστραφταν οι χρυσές φούντες στον ήλιο. Ήταν μαζί και τ' αγόρια με τα φανάρια και τα ξεφτέρια,* ντυμένα με τ' άσπρα άμφια, ζωσμένα σταυρωτά με το κόκκινο ωμοφόρι.*

Ξεκίνησε η πομπή για τα χωράφια, έβγαινε κι έβγαινε ο κόσμος από το πρόκλιτο* και σωσμό δεν είχε.* Άντρες, γυναίκες, παιδιά και γέροι, όλοι τ' ακλούθησαν, να πάνε στον έλιωνα να παρακαλέσουν τον Κύριο, που κρέμασε τη γη πάνω στα νερά, να στείλει στα δέντρα τα πνέματα της βροχής.

Όσο βγαίνουν από το χωριό, τα παπούτσια ακουγότανε, χιλιάδες, στο καλντερίμι.* Ύστερα άρχισε ο χωραφόδρομος, μονοπάτι, και δε χωρούσαν παρά ο ένας πίσ' από τον άλλο. Η συνοδεία έγινε μακριά σαν ένα ατέλειωτο μαύρο φίδι, που κλωθογύριζε ανάμεσα στα δέντρα τις κουλούρες του. Σιγά σιγά χανόταν πίσω από μια πύκνα* από καρυδιές, κι έλεγες πάει, καταχωνιάστηκε μέσα στη λαγκαδιά του Ορυάκα, και ξαφνικά πάλι, να κι έβγαινε το κεφάλι του στο ξάγναντο.* Αυτό το κεφάλι άστραφτε από λέπια χρυσά και αργυρά, λαμποκοπούσαν στον ήλιο τα ξεφτέρια και τα φανάρια με τα κρύσταλλα. Όλο γλυκά χρώματα, ροδί και

*κρέπι: είδος λεπτού υφάσματος *ξεφτέρια: εξαπτέρυγα *ωμοφόρι: οι πλατιές υφασμάτινες ταινίες που φορούν πάνω από τα άμφια οι ιερείς, αλλά και οι βοηθοί τους *από το πρόκλιτο: από το νάρθηκα, δηλαδή το μπροστινό τμήμα, όπου και η είσοδος των πιστών *σωσμό δεν είχε: τελειωμό δεν είχε *καλντερίμι: λιθόστρωτο δρομάκι *μια πύκνα: ένα πυκνό τμήμα *στο ξάγναντο: στο ανοιχτό μέρος

θαλασσί, πορτοκαλί και βυσσινί. Κατόπι ξετυλιγόταν, αργά αργά, η μαύρη ουρά, και σ' όλο το δρόμο ο μπουχός* σηκωνότανε σύννεφο ξανθό πάνω από την ανθρωπομάζωξη.

Πήγαν και σταμάτησαν στα Ομαλά, που είναι η μοναδική ισάδα* μέσα στον ανηφορικόν ελιώνα. Εκεί σταμάτησε το κεφάλι της λιτανείας και το φίδι άρχισε να κουλουριάζεται, να συμμαζεύει τη μαυρίλα του, ώσπου σταμάτησε να τυλίγεται ως κι η άκρα της ουράς.

Τότες έκανε ο παπάς τον αγιασμό και ράντισε με βρεγμένο βασιλικό τον ελιώνα στα τέσσερα σημεία, σταυρωτά. Πήραν κι οι νοικοκυραίοι, κι οι γυναίκες, μέσα σε μπουκαλάκια, να ραντίσει καθέννας το χτήμα του. Κατόπι οι παπάδες είπαν την παράκληση για τη βροχή, και σε κάθε φράση χίλιες φωνές έλεγαν «αμήν!».

Ανέβαινε πυκνό το μοσκολίβανο μαζί με την προσευκή, και τ' ασημοκούδουνα από τα θεμιατά* των παπάδων ακούγονταν παράξενα ανάμεσα στα δέντρα, μαζί με τα κυτροκούδουνα των ζωντανών που γύρευαν άδικα ένα χλωρό φύλλο. Στέκουνταν με κολλημένα πλευρά και μουκάνιζαν διψασμένα, βέλαζαν λυπητερά και ξεψυχούσαν από την πείνα και τη δίψα, γιατί η γης δεν έβγαζε νερό να δροσιστούν και χορτάρι να φάνε. Τα 'βλεπαν οι άντρες κι ανεστέναζαν. Τα 'βλεπαν οι γυναίκες κι έκλαιγαν.

- Του Κυρίου δεηθώμεν!

Η ευκή σηκωνόταν μονότονη, παρακαλεστική, κλασιάρικη, σηκωνόταν με τη σκόνη και με τους καπνούς προς τον ουρανό:

*ο μπουχός: η πυκνή σκόνη *ισάδα: ίσιωμα *θεμιατά: θυμιατά

- ...Και σπλαγχνίσθητι ημίν, Κύριε, τοις χειμαζομένοις σφοδρώς, και τη των αναγκαίων ενδεία πιεζομένοις!*

- Κύριε 'λέησον!, φώναζαν με πόνο οι χριστιανοί.

Κι ο παπάς ξέσερνε πάλι ψαλμουδιστά τη φωνή:

- Όμβρους ειρηνικούς εξαπόστειλον τη γη προς καρποφορίαν!*

- Κύριε 'λέησον!

- Μέθυσον, Κύριε, τους αύλακας ταύτης ύδατος καθαρού, εις τροφήν ημών τε και των αλόγων ζώων!*

Όλος ο κόσμος γονάτισε στα χώματα, έκανε το σταυρό του, κοίταζε παρακαλεστικά το Θεό μέσα στα γαλάζια μάτια τ' ουρανού. Άντρες, γυναίκες, παιδιά, είπαν με δύναμη «αμήην!». Να βουίξουν οι στεγνές λαγκαδιές, να πάει η φωνή τους ως τα πόδια του Κυρίου, να τους ακούσει.

Οι γυναίκες, εκνευρισμένες, με τα πρόσωπα κόκκινα από το περπάτημα και τη ζεστή σκόνη, σιγόκλαιγαν με θρησκευτικό υστερισμό.* Οι γριές χτυπούσαν τον κόρφο και έκαιγαν μέσα στα κεραμιδάκια πηχτό «ελιόδακρυ»* που μοσκοβολούσε γλυκά.

- Ελέησε μας, Κύριε!

* σπλαγνίσθητι...πιεζομένοις: ευσπλαχνίσου μας, Κύριε, για την ασήκωτη ταλαιπωρία μας και για την μεγάλη έλλειψη των αναγκαίων για τη ζωή μας

* όμβρους... καρποφορίαν: στείλε την ευλογημένη βροχή στη γη για να καρποφορήσει * μέθυσον... ζώων: χόρτασε τα αυλάκια της με καθαρό νερό, για να εξασφαλίσουμε τροφή και για μας και για τα ζώα μας

* υστερισμός: υστερία * ελιόδακρυ: πηχτό υγρό που βγαίνει από τον κορμό της ελιάς και χρησιμεύει σαν θυμίαμα

Έτσι τέλειωσε η λιτανεία κάτω από έναν ουρανό πυρωμένο και παστρικό.

Σ. Μυριβήλης, *Η Παναγιά η Γοργόνα*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

- 1** Πού απέδιδαν οι εκκλησιαστικοί άρχοντες το φαινόμενο της λειψυδρίας;
- 2** Ποια παγανιστικά στοιχεία εμφανίζονται στην τελετουργία της λιτανείας; Εντοπίστε τα σχετικά σημεία του κειμένου.
- 3** Ποιο τελετουργικό τηρήθηκε από την ώρα που ξεκίνησε η πομπή των πιστών από την Αγία Φωτεινή μέχρι που έφτασε στην περιοχή Ομαλά;
- 4** Μια ομάδα μαθητών να αναλάβει να παρουσιάσει ολόκληρο το μυθιστόρημα του Στράτη Μυριβήλη, και ειδικότερα την εξέλιξη του 44ου κεφαλαίου.

Διαθεματικές εργασίες

- 1** Με τις γνώσεις που έχετε αποκομίσει από τα μαθήματα της Ιστορίας και των Θρησκευτικών, συγκεντρώστε στοιχεία για παγανιστικά έθιμα που επιβίωσαν στη χριστιανική λατρεία.
- 2** Ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή των Θρησκευτικών ή απευθυνθείτε στον ιερέα της ενορίας σας για να βρείτε και να παρουσιάσετε στην τάξη την προσευχή που, σύμφωνα με τους κανόνες της Εκκλησίας, διαβάζεται όταν γίνεται λιτανεία για τη λειψυδρία.

Σπύρος Βασιλείου, *Χωριό*

Κάρολος Ντίκενς

Παραμονή Χριστουγέννων

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το πολύ γνωστό έργο Χριστουγεννιάτικη ιστορία, που γράφτηκε το 1843 και από τότε μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες του κόσμου· διασκευάστηκε, μάλιστα, πολλές φορές για τον κινηματογράφο και έκανε διάσημη τη μορφή του τσιγκούνη Σκρουτζ. Στο απόσπασμα του βιβλίου μας βλέπουμε μερικά γνωρίσματα του χαρακτήρα του Σκρουτζ, με αφορμή τη στάση του απέναντι στη γιορτή των Χριστουγέννων.

Μια φορά κι έναν καιρό, κάποια παραμονή Χριστουγέννων, ο γερο-Σκρουτζ βρισκόταν απασχολημένος στο λογιστήριο του. Έκανε κρύο τσουχτερό και ήταν σκοτεινά από την καταχνιά. Άκουγε τον κόσμο που πήγαινε κι ερχόταν έξω στο δρομάκι ξεφυσώντας, τρίβοντας τα χέρια και χτυπώντας τα πόδια στο λιθόστρωτο για να ζεσταθούν. Το ρολόι της πόλης έδειχνε μόλις τρεις τ' απόγευμα, μα είχε κιόλα σκοτεινιάσει. Ο καιρός ήταν μουντός ολημερίς και τα κεριά τρεμόλαμπαν στα παράθυρα από τα γειτονικά γραφεία σαν κόκκινες κηλίδες στην καφετιά, βαριά ατμόσφαιρα. Η ομίχλη ξεχυνόταν και τρύπωνε σε κάθε χαραμάδα και κλειδαρότρυπα κι ήτανε τόσο πυκνή που, αν και το σοκάκι ήταν στενό, τα σπίτια αντικρύ μόλις και αχνοφαίνονταν. Βλέποντας το σκούρο σύννεφο να χαμηλώνει κατά τη γη σκοτεινιάζοντας το

καθετί, θα 'λεγε κανείς πως η φύση ανάσαινε εκεί κοντά και σκαρφιζόταν κάτι τρομερό.

Η πόρτα στο λογιστήριο του Σκρουτζ έμενε ανοιχτή για να 'χει το νου του στον υπάλληλο που, καθισμένος σ' ένα θλιβερό καμαράκι σαν κουτί, αντέγραφε κάτι γράμματα. Ο Σκρουτζ είχε αναμμένη μια πολύ μικρή φωτίτσα, μα η φωτιά του υπάλληλου ήταν τόσο μικροσκοπική, που 'λεγες πως ήταν ένα μόνο κάρβουνο. Όμως δεν μπορούσε να τη δυναμώσει κι άλλο, γιατί ο Σκρουτζ κρατούσε το κασόνι με τα κάρβουνα στη δική του κάμαρη. Κι όταν ο υπάλληλος μπήκε κρατώντας το φαράσι, το αφεντικό του θεώρησε πως είχε φτάσει πια η ώρα για να φύγουν. Φόρεσε, λοιπόν, κι εκείνος το άσπρο του κασκόλ και δοκίμασε να ζεσταθεί στη φλόγα του κεριού. Όντας όμως άνθρωπος με λίγη φαντασία, δεν τα κατάφερε.

- Καλά Χριστούγεννα, θείε! Να 'σαι καλά!, ακούστηκε μια χαρούμενη φωνή.

Ήταν ο ανιψιός του Σκρουτζ, που βρέθηκε τόσο άξαφνα και γρήγορα μπροστά του, ώστε η μορφή του πρόλαβε το άκουσμα της φωνής του.

- Μπα!, έκανε ο Σκρουτζ. Σαχλαμάρες!

Είχε τόσο ζεσταθεί περπατώντας γοργά μες στην ομίχλη και στην παγωνιά τούτος εδώ ο ανιψιός του Σκρουτζ, που ήταν αναψοκοκκινισμένος. Το πρόσωπό του ήταν ροδοκόκκινο κι όμορφο, τα μάτια του σπίθιζαν κι η ανάσα του άχνιζε και πάλι.

- Σαχλαμάρες τα Χριστούγεννα, θείε! Είπε ο ανιψιός του Σκρουτζ. Δε θα το λες βέβαια στα σοβαρά, ελπίζω.

- Και βέβαια το λέω στα σοβαρά, είπε ο Σκρουτζ. Άκου κει «Καλά Χριστούγεννα!». Και τι λόγο έχεις να 'σαι χαρούμενος; Ποιο δικαίωμα να 'σαι ευτυχισμένος; Είσαι δα αρκετά φτωχός!

- Έλα τώρα, αποκρίθηκε εύθυμα ο ανιψιός. Εσύ με ποιο δικαίωμα είσαι σκυθρωπός; Τι λόγο έχεις να 'σαι στις κακές σου; Είσαι δα αρκετά πλούσιος!

Ο Σκρουτζ, μην έχοντας καμιά καλύτερη απάντηση πρόχειρη, έκανε ξερά «Μπα!» και το συνόδευσε μ' ένα «Σαχλαμάρες!».

- Μη θυμώνεις, θείε, είπε ο ανιψιός.

- Και τι άλλο μπορώ να κάνω, αποκρίθηκε εκείνος, όταν ζω σ' έναν κόσμο με τόσους χαζούς; Καλά Χριστούγεννα! Ξορκισμένα να 'ναι τα Χριστούγεννα! Και σάμπως δεν είναι για σένα τα Χριστούγεννα μια εποχή που πρέπει να πληρώνεις λογαριασμούς δίχως να 'χεις λεφτά; Μια εποχή που σε βρίσκει ένα χρόνο μεγαλύτερο κι ούτε μια στάλα πλουσιότερο; Μια εποχή που κάνεις τους ισολογισμούς σου και βρίσκεις ότι ζημιώνεις; Αν ήταν στο χέρι μου, συνέχισε αγανακτισμένος, τον κάθε ηλίθιο που τριγουρίζει λέγοντας με το παραμικρό «Καλά Χριστούγεννα» θα τον έβαζα να βράσει μέσα στην ίδια του την πουτίγκα* και να θαφτεί μ' ένα παλούκι από λιόπρινο* χωμένο στην καρδιά του. Έτσι θα' πρεπε!

- Θείε!, παρακάλεσε ο ανιψιός.

- Ανιψιέ, αποκρίθηκε ο θείος αυστηρά, γιόρταζε τα Χριστούγεννα με το δικό σου τρόπο κι άσε με εμένα να τα γιορτάζω με το δικό μου.

- Γιόρταζέ τα, λοιπόν!, είπε εκείνος. Όμως, δεν το κάνεις.

*πουτίγκα: παραδοσιακό αγγλικό γλυκό, που είτε το ψήνουν στο φούρνο είτε τοποθετούν τη φόρμα του σε νερό που βράζει *λιόπρινο: το φυτό ελαιόπρινος, είδος πουρναριού

- Άφησέ με τότε να τα περάσω μονάχος μου. Μωρέ, πολύ καλό θα σου κάνουν! Πολύ καλό σου έκαναν ως τα τώρα!

- Υπάρχουν, υποθέτω, πολλά πράγματα που θα μπορούσα να 'χα δει καλό, μα δεν επωφελήθηκα, απάντησε ο ανιψιός. Κι ανάμεσα στ' άλλα, είναι και τα Χριστούγεννα. Όμως, είμαι βέβαιος πως πάντα τα συλλογίζομαι, χώρια από το σεβασμό που τους έπρεπε για το ιερό τους όνομα και την προέλευση – αν είναι, βέβαια, δυνατόν κάτι που ανήκει σ' αυτά να το βλέπεις ξεχωριστά – σαν μια εποχή καλή, ευχάριστη. Μια εποχή όλο καλοσύνη και συμπόνια, φιλευσπλαχνία και χαρά. Η μόνη απ' όσες ξέρω μέσα στο μακρύ ημερολόγιο του χρόνου όπου άντρες και γυναίκες, σαν μια ψυχή, ανοίγουν λεύτερα τις καρδιές τους και αναλογίζονται τους άλλους σαν πραγματικούς συνταξιδιώτες προς τον τάφο, κι όχι σαν μια άλλη ράτσα πλασμάτων που έχουν διαφορετικό προορισμό. Γι' αυτό, θείε, μ' όλο που ποτέ δεν έβαλα μήτε ένα κομματάκι χρυσό ή ασήμι στην τσέπη μου, πιστεύω πως μου έκαναν καλό και πως θα μου κάνουν. Για τούτο λέω: ας είναι ευλογημένα!

Κ. Ντίκενς, *Χριστουγεννιάτικη ιστορία*,
μτφρ. Μαίρη Κιτσικοπούλου, Καστανιώτης

Εικονογράφηση του Α. Ράκχαμ από το βιβλίο *Ύμνος των Χριστουγέννων* του Κ. Ντίκενς

Ερωτήσεις

- 1** Σκιαγραφήστε το χαρακτήρα του Σκρουτζ, όπως παρουσιάζεται μέσα στο κείμενο.
- 2** Τι σημαίνουν για το Σκρουτζ τα Χριστούγεννα και τι για τον ανιψιό του;
- 3** Ποια στάση κρατά απέναντι στο Σκρουτζ ο υπάλληλός του και γιατί;
- 4** Διαβάστε ολόκληρη τη *Χριστουγεννιάτικη ιστορία* και συζητήστε την εξέλιξη του κεντρικού χαρακτήρα, του Σκρουτζ.
- 5** Διαβάστε στο Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο το εδάφιο β', 8-14, όπου αναγγέλλεται η χαρμόσυνη είδηση της Γέννησης, και συζητήστε σχετικά μέσα στην τάξη.

Διαθεματική εργασία

Ζητήστε από τον καθηγητή των Θρησκευτικών να σας μιλήσει για τις απόψεις των Πατέρων της Εκκλησίας σχετικά με το μήνυμα της Γέννησης και το νόημα του εορτασμού των Χριστουγέννων συγκρίνετέ τις με τις απόψεις του Σκρουτζ.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΝΤΙΚΕΝΣ

Ο Κάρολος Ντίκενς είναι ένας από μεγαλύτερους Άγγλους συγγραφείς. Γεννήθηκε το 1812 και πέθανε το 1870. Λόγω πτώχευσης του πατέρα του πέρασε για ένα διάστημα δύσκολα παιδικά χρόνια, αναγκαζόμενος να εργάζεται σκληρά. Η κύρια εργασία του ήταν η δημοσιογραφία. Στα μυθιστορήματα και τα διηγήματά του θίγει κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα της εποχής του (οικονομική ανισότητα, εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας κ.ά.) και οραματίζεται έναν καλύτερο και δικαιότερο κόσμο. Πολλοί από τους χαρακτήρες που δημιούργησε (ο κύριος Πίκουικ, ο Ντίβιντ Κόπερφιλντ, ο Όλιβερ Τουίστ, ο Σκρουτζ) έγιναν διάσημοι. Κυριότερα έργα του: *Ολιβερ Τουίστ, Νικόλας Νίκλμπυ, Ντίβιντ Κόπερφιλντ, Μεγάλες προσδοκίες.*

Παντελής Καλιότσος

Πασχαλινή ιστορία

Η «Πασχαλινή ιστορία» είναι ένα από τα πέντε διηγήματα της συλλογής Η μύγα, στα οποία ο συγγραφέας σχολιάζει καθημερινά κοινωνικά θέματα. Στο συγκεκριμένο διήγημα παρουσιάζει το διχασμό του ήρωά του· τα φιλοζωικά του αισθήματα νικούν το πασχαλινό έθιμο, και έτσι το αθώο αρνάκι γλιτώνει τη σφαγή.

Ακριβώς ένα μήνα πριν απ' το Πάσχα, ο κυρ Διονυσάκης απόχτησε ένα αρνί. Αυτό έγινε κυριολεκτικά στην τύχη. Μια μέρα, δηλαδή, ο Τάκης ο Μπίμπας, ο φίλος του ο κουρέας και άσπρονδος αντίπαλός του στο τάβλι, έβγαλε αυτό τ' αρνί στον κλήρο για ένα χιλιάρικο. Είδε κι έπαθε να τον πείσει.

Από το Εργαστήρι
Τέχνης Χαλκίδας έργο
οκτάχρονου παιδιού

- Βρε, άσε με κάτω, χριστιανέ μου, έλεγε ο κυρ Διονυσάκης. Πρώτο και κύριο, εγώ είμαι άτυχος άνθρωπος.
- Έλα δω. Βάλε το δεκαεφτά και, αν δε σου πέσει, να μου πεις «φτου σου, ρε Μπίμπα!».
- Πρώτο και κύριο, τι να το κάνω εγώ ένα ολόκληρο πρόβατο;
- Αστειεύεσαι; Το Πάσχα έρχεται. Έχεις παιδιά, οικογένεια. Μ' ένα αρνί έντεκα κιλά θα τρως μια βδομάδα κρέας.
- Άκου δω, φίλε μου, είπε τότε σοβαρά ο κυρ Διονυσάκης. Πρέπει να ξέρεις ότι εγώ ποτέ στη ζωή μου δεν έχω σηκώσει μαχαίρι σε ζωντανό.

Ο κουρέας γέλασε την ώρα που τσέπωνε το χιλιάρικο.

- Ακόμα δεν τον είδαμε, Γιάννη τότε βγάλαμε! Άσε να σου πέσει πρώτα, και το σφάξιμο τ' αναλαμβάνω εγώ.

Και σκύβοντας πάνω στον κατάλογο του καταχώρισε φωναχτά: «Νούμερο 17, Διονυσάκης Γκολφινόπουλος. Άντε, καλή τύχη».

Και τα 'φερε έτσι ο Θεός.

Ο μικρός του κουρείου έχωσε το χέρι του στην πλατιά τσέπη του Τάκη Μπίμπα και τραβά αυτό το νούμερο ανάμεσα σ' άλλα διακόσια, που έκανε τον κυρ Διονυσάκη να μην πιστεύει στ' αυτιά του. Και, την ώρα που φώναζε πάλι ο κουρέας «νούμερο 17, Διονυσάκης Γκολφινό-», άρπαξε ένα φιλικό χτύπημα στην πλάτη, δυνατό.

Έτσι έγινε με τ' αρνί. Ο κυρ Διονυσάκης, ζαλισμένος ακόμα κι έχοντας την πεποίθηση ότι αποδώ και πέρα η τύχη του άλλαξε, το τράβηξε απ' το σχοινί και το πήγε σπίτι. Τα δυο μικρά παιδιά έκαναν μεγάλες χαρές κι όλοι μες στην αυλή το δέχτηκαν έτσι, ακόμα και ο σκύλος, χωρίς να ζηλέψει, γιατί ήταν ένα αρνί πολύ όμορφο πραγματικά, σαν αυτά που ζωγραφίζονται: με

τόσο κάτασπρο μαλλί, με τόση υπομονή... Δεν υπάρχει άλλο ζώο χωρίς άμυνα.

Ήταν ένα λιβαδάκι με φουντωμένες ελιές μπροστά στη γραμμή. Αυτοί που ταξιδεύανε το πρωί με το τρένο και κάθονταν στο δεξί παράθυρο βλέπανε μια στράτα από λεύκες, ένα κόκκινο αγρόχτημα, ένα πηγάδι με κληματαριές. Η κυρα-Μαρία ερχότανε στην αυλή κρατώντας ανασηκωμένες τις άκρες της ποδιάς της. Το πρωί φώναζε τις κότες. Υπήρχε κι ένας περιστερώννας και μια κατσίκα με τα παιδιά της, αλλά μόνο τ' αρνί είχε προορισμό να σφαχτεί το Πάσχα.

Το τρένο περνά μπροστά γρήγορα, με τα παράθυρα του γεμάτα εικόνες εξοχής. Αμέσως μετά ερχόταν η πόλη, με μια εντύπωση στενόχωρη, σκούρα ή εκτυφλωτική. Ο ταξιδιώτης νομίζει πως η πόλη ορμά όλο και πιο γρήγορα κατά πάνω στην εξοχή και μόνο οι λεύκες αντιστέκονται στους τοίχους. Και τα «σπαθιά» των αθάνατων γύρω στ' αγρόχτημα. Καθώς περνά πρωί μεσημέρι, έχει την εντύπωση πολιορκίας, που στενεύει όσο γρήγορα φεύγει το τρένο και μπαίνει στους δρόμους της πόλης. Κάπου εκεί είναι το κουρείο του Τάκη Μπίμπα, είκοσι λεπτά με τα πόδια. Και πριν φύγει με τ' αρνί του, ο κυρ Διονυσάκης δεν ξέχασε να ζητήσει κατηγορηματική διαβεβαίωση.

- Εντάξει, του είπε ο κουρέας. Τη Μεγάλη Παρασκευή πρωί πρωί θα 'ρθω να το σφάξω εγώ. Να μένεις ήσυχος.

Ήταν ήσυχος.

Η άνοιξη ερχόταν εδώ πολύ όμορφη μες στον αυλόγυρο. Ο κυρ Διονυσάκης τ' απογεύματα ασχολούνταν με τα ζώα και τα ποτιστικά. Η γυναίκα του με τα λουλούδια.

Φέτος έχουμε Πάσχα στις 3 Μαΐου κι οι πασχαλιές μερικές φορές δεν είν' εντάξει στο ραντεβού. Κάποτε

βιάζονται, κάποτε βαριούνται και μαραίνονται. Η κυρα-Μαρία κόβει βιολέτες και γαρίφαλα για τον επιτάφιο, που γίνεται άσπρος και μοβ.

Μια βδομάδα πιο πριν, ο κυρ Διονυσάκης τράβηξε ένα κόκκινο σημάδι πάνω στο ασπρόμαλλο αρνάκι. Έτσι κάνουν τη Μεγάλη Βδομάδα όσοι έχουν ένα «μόσχο σιτευτό». Κουβέντιασε με τη γυναίκα του:

- Για πότε λες;
- Την Κυριακή του Πάσχα.
- Λες δηλαδή να το βάλουμε στη σούβλα;
- Ναι. Θα 'ναι πολύ όμορφα στην αυλή, αν έχει λιακάδα. Να καλέσουμε και τους κουμπάρους με τα παιδιά.
- Μ' αρέσει η ιδέα σου, είπε ο κυρ Διονυσάκης. Θα πάρω κληματόβεργες για τη θράκα.

Το ίδιο απόγευμα ετοίμασε το μέρος κοντά στο πηγάδι, έφερε ένα φόρτωμα κληματόβεργες και μια σούβλα.

- Θα σκάψω το λάκκο κοντά στο πηγάδι, έλεγε. Θα βάλω τα δυο τραπέζια κοντά κοντά. Μπορεί να 'ρθουν κι αποβραδís την Ανάσταση. Να κάνουμε λίγη γαρδούμπα και μαγειρίτσα. Θα περάσουμε θαύμα, ε;
- Μόνο που πρέπει να το σφάξουμε δίχως άλλο τη Μεγάλη Παρασκευή, είπε η κυρα-Μαρία.
- Δίχως άλλο.

Το μεσημέρι της Μεγάλης Πέμπτης έπαιξε ένα ταβλάκι με τον κουρέα κι έχασε. Είχε όμως μια ευχαρίστηση ήσυχη. Αύριο ολημέρα χτυπούν οι καμπάνες λυπητερά, τίποτ' άλλο δε γίνεται στον κόσμο. Τη μέρα αυτή την αγαπά πιο πολύ απ' όλες, δεν είναι ανθρώπινη. Και την παράλλη νύχτα, τα μεσάνυχτα, θα χτυπήσουν ξαφνικά όλες οι καμπάνες μαζί. Δεν υπάρχει πιο σπουδαίο γεγονός απ' την Ανάσταση. Θυμήθηκε λοιπόν το αρνάκι. Εξάλλου νήστευε κιόλας. Και του λέει:

- Τάκη, λοιπόν δεν πιστεύω να με ξέχασες, ε;
- Για τι πράμα μιλάς;
- Για τ' αρνάκι.
- Δεν είπαμε; Άσ' το σ' εμένα.
- Αύριο πρωί πρωί θα σε περιμένω. Κοίτα μην τυχόν και...
- Καλά, βρε αδερφέ!
- Όχι «καλά!». Πρέπει να ξέρεις ότι εγώ ποτέ στη ζωή μου δεν έχω σηκώσει μαχαίρι σε ζωντανό.

Την άλλη μέρα ήτανε η Μεγάλη Παρασκευή, που χτυπούσαν οι καμπάνες λυπητερά. Τα περισσότερα προβατάκια είχανε μια κόκκινη βούλα στη ράχη, σημάδι θανάτου. Μερικά το είχανε καταλάβει.

Ο κουρέας όμως δεν ήρθε στο ραντεβού. Ο κυρ Διονυσάκης σηκώθηκε μία ώρα πιο πριν και τον περίμενε. Βγήκε στην αυλόπορτα και κοίταξε το δρόμο. Η ώρα περνούσε κι όλο μουρμούριζε κι ανησυχούσε. Ήταν βέβαιος πως η κυρα-Μαρία θα του 'λεγε σε λίγο: «Δεν μπορούμε να περιμένουμε το φίλο σου. Πρέπει να το σφάξουμε μόνοι μας».

Πήγε ως το σταθμό και περίμενε τέσσερα τρένα. Τίποτα...

Άμα ξαναγύρισε, η κυρα-Μαρία τού λέει:

- Δεν μπορούμε να περιμένουμε το φίλο σου. Πρέπει να το σφάξουμε μόνοι μας.

Νευρίασε:

- Καλά, βρε αδερφέ! Πώς κάνεις έτσι;
- Ξυπνήσανε και τα παιδιά, βγήκαν έξω και τα περιστέρια. Όλα όμως κρατούσαν μια παράξενη σιωπή. Ακούγανε τις μακρινές καμπάνες.

Ο κυρ Διονυσάκης τράβηξε μακριά απ' τη γυναίκα του γεμάτος σκέψεις.

«Αχ! τι μου 'κανες, Τάκη Μπίμπα! Το 'ξερα γω. Το 'ξερα γω!»

Φυσικά ποτέ, ποτέ δε θα το' σφαζε μόνος του. Θεός φυλάξοι! Μια φορά είχε κόψει το δάχτυλο του με το μαχαίρι, λίγο αίμα και λιποθύμησε. Και μερικές φορές, καθώς περπατούσε στο μονοπάτι, λοξοδρομούσε απότομα, κοντεύοντας να χάσει την ισορροπία του, επειδή βρέθηκε μπροστά του ένας αμέριμνος μπάμπουρας. «Γιατί τα σφάζουνε τ' αρνάκια;»

Ωστόσο κόντευε μεσημέρι και ο Τάκης Μπίμπας δε φαινότανε. Τότε, λέει στη γυναίκα του:

- Θα πάω σπίτι του να τον βρω.

Άμα μπήκε στο τρένο ξεφυσώντας στενοχωρημένος, κατά σύμπτωση κάθισε πλάι σ' ένα γνωστό του.

- Διονυσάκη, για πού το 'βαλες; Σε κλετισμένο* σε βλέπω.

- Ναι, δεν είμαι καθόλου καλά.

- Τι έχεις;

- Έχω ένα αρνάκι. Κάποιος μου υποσχέθηκε να 'ρθει να το σφάξει. Ούτε φάνηκε. Γι' αυτό πάω τώρα να τον βρω.

- Δεν μπορείς να το σφάξεις μόνος σου;

- Εγώ; Πρέπει να ξέρεις ότι εγώ δεν έχω σηκώσει ποτέ μου μαχαίρι σε ζωντανό. Καλώς ή κακώς, δεν μπορώ να το κάνω αυτό.

Ο κουρέας καθότανε αρκετά μακριά απ' το σταθμό. Ο κυρ Διονυσάκης λοξοδρόμησε και περπατούσε. Οι καμπάνες γέμιζαν τον αέρα με πένθιμο ήχο, πότε σιγά, πότε πιο δυνατά, πότε κοντά, πότε μακριά. Τι κρίμα να 'ναι τώρα γεμάτη ανησυχία η θλίψη της Μεγάλης Παρασκευής! Του 'τυχε μια δυσκολία στη ζωή κι είναι ταραγμένος.

Και το σπίτι όμως του Μπίμπας ήταν άδειο. Τα παντζούρια κλειστά. Ένα σκυλί ήταν δεμένο κοντά στη βρύση και ούρλιαζε όλη την ώρα με παράπονο. Βέβαια,

*σεκλετισμένο: στενοχωρημένο

του κυρ Διονυσάκη του κακοφάνηκε πολύ ο μάταιος δρόμος και θύμωσε με τον κουρέα όσο ποτέ.

Κι ένα άλλο ήθελε να ήξερε:

«Όσο καιρό θ' απουσιάζεις στην εκδρομή σου, ελεεινέ άνθρωπε, τι θα τρώει το σκυλί σου;».

Έτσι δύσκολα πέρασε η μέρα της Μεγάλης Παρασκευής. Το βράδυ ήρθε ήσυχο, δίχως ελαφρό αεράκι που να σβήνει τα κεράκια των επιταφίων. Η οικογένεια γύρισε σπίτι. Νηστεύανε. Αύριο τη νύχτα, μετά την Ανάσταση, θα γυρίσουνε σπίτι με άσπρα κεριά και τότε θα φάνε. Η μαγειρίτσα γίνεται με ψιλοκομμένα συκωτάκια κι αυγολέμονο. Ύστερα θα τσουγκρίζανε τ' αυγά. Τα παιδιά τη Λαμπρή θα μπορούν να έρχονται να γυρίζουν από λίγο τη σούβλα. Κι ο ουρανός θα είναι πεντακάθαρος την ημέρα της Λαμπρής, δίχως τα σγουρόμαλλα κοπάδια του. Ο κυρ Διονυσάκης όμως βλέπει τ' αρνάκι να 'ναι ακόμα δεμένο πλάι στην κορομηλιά και να βόσκει αμέριμνο.

«Αχ, σκοτούρα μου!», αναστέναξε. Και σκέφτεται τη νηστεία, που τελειώνει τα μεσάνυχτα του Μεγάλου Σαββάτου.

Το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου όλα σωπαίνουν. Κανείς δε μιλάει. Τα παιδιά ξέρουν ότι κάτι σοβαρό γίνεται, κάτι πολύ σοβαρό θα γίνει σήμερα. Δεν παίζουν. Έχουν καθίσει σταυροπόδι στη χλόη, κάτω απ' την κορομηλιά, κοντά στ' αρνί, και το παρακολουθούν με τα τρομαγμένα μάτια τους. Ο κυρ Διονυσάκης προσπαθεί να βρει μια σοβαρή δουλειά εκεί γύρω, πάει κι έρχεται ολόγυρα στην κορομηλιά.

Η ώρα του μεσημεριού έρχεται σιγά σιγά με στεναγμούς. Η κυρα-Μαρία άσπρισε το πηγάδι, τον κορμό της κληματαριάς, τα πεζούλια. Τότε για μια στιγμή στυλώθηκε στα πόδια της και γυρίζοντας του λέει:

- Ήθελα να ΄ξερα τι περιμένεις;
- Ποιος; Εγώ;
- Όχι, εγώ!
- Καλά, ντε!

Ένιωθε όλα τα βλέμματα στυλωμένα πάνω του. Αναγκαστικά λοιπόν πήγε ως την κουζίνα και είδε τα οικιακά σκεύη. Είδε τις κατσαρόλες όλες στη θέση τους, να και μια σούβλα όρθια στον τοίχο! Να κι ένα μεγάλο μαχαίρι! «Έχουμε δυο μαχαίρια τέτοια».

Ξανακατέβηκε γρήγορα και βγήκε στο δρόμο. Ένιωσε τα μάτια της γυναίκας του να του βαραίνουν την πλάτη και ντράπηκε. Η αλήθεια είναι ότι στο Εσκί Σεχίρ δεν είχε πολεμήσει, δεν έπιασε ούτε μαχαίρι ούτε τουφέκι. Συνόδευε ένα φορτηγό αυτοκίνητο, που τις περισσότερες μέρες έμενε κολλημένο στη λάσπη. Τέλος πάντων, δεν είναι ντροπή να μην ξέρεις να σφάζεις! Αποφάσισε να πάει να παρακαλέσει ένα γείτονα. Αποκεί άρχιζε η πόλη.

Ο πρώτος γείτονας ήταν ακόμα με τις πιτζάμες.

- Καλημέρα, γείτονα, Καλή Ανάσταση.
- Καλημέρα, γείτονα.
- Θα μπορούσες να μου κάνεις μια πολύ μεγάλη χάρη, γείτονα;
- Ευχαρίστως, αν περνά από το χέρι μου.
- Έχω ένα προβατάκι και δεν μπορώ να το σφάξω. Όχι τίποτ΄ άλλο, είναι θηλυκό και το λυπάμαι, δε βαστώ. Μήπως θα μπορούσες, αγαπητέ μου γείτονα;
- Τι δηλαδή; Να το σφάξω;
- Ναι, αν σου είναι εύκολο.
- Αχ, γείτονα μου, θα το πιστέψεις; Εγώ δεν μπορώ να σκοτώσω ούτε κουνούπι. Πρέπει να σου πω ότι ποτέ στη ζωή μου δεν έχω σηκώσει μαχαίρι σε ζωντανό.

Ο κυρ Διονυσάκης στάθηκε κατάπληχτος. Για λίγη ώρα κοίταζε το γείτονα με γουρλωμένα μάτια, ώσπου

τον πήρανε τέτοια γέλια, ώστε κι ο γείτονας άρχισε να γελάει, κι οι δυο γελούσανε σαν να κατρακυλούσανε νερά.

- Όστε κι εσύ λοιπόν δεν μπορείς;, είπε ο κυρ Διονυσάκης. Τι μου λες, φίλε μου! Κι όμως, δεν είναι τίποτα ξέρεις! Μια χραπ! κι όλα πάνε στο καλό.

- Το ξέρω, κι όμως δεν μπορώ. Να, όπως κι εσύ...

- Χα χα! Καλό Πάσχα, φίλε μου, ό,τι επιθυμείς.

- Καλό Πάσχα, γείτονά μου, και με συγχωρείς.

Τότε ο κυρ Διονυσάκης γύρισε πίσω και με γρήγορο βήμα ανέβηκε στην κουζίνα. Η γυναίκα του τον έβλεπε, καθώς και τα παιδιά. Απορημένοι. Ύστερα από λίγο το κεφάλι του φάνηκε στο παράθυρο και της φώναξε θυμωμένος:

- Δε μου λες, κυρα-Μαρία, πού διάβολο το 'χεις το μεγάλο μαχαίρι;

- Δεν το βλέπεις; Εκεί...

- Καλά, καλά. Δεν είν' ανάγκη, το βρήκα.

Μια κατσαρόλα ακούστηκε να πέφτει κι αμέσως ύστερα ένα μαχαίρι να τροχίζεται στο μάρμαρο. Όλοι σήκωσαν το κεφάλι τους ν' αφουγκραστούνε.

Αυτό κράτησε ασυνήθιστη ώρα. Ήταν φανερό πως ο άνθρωπος τρόχιζε το μαχαίρι ταραγμένος, το μυαλό του δεν ήταν εδώ.

Επιτέλους ο κυρ Διονυσάκης φάνηκε στην πόρτα. Ήτανε λιγάκι χλωμός. Κρατούσε στ' αριστερό του ένα μεγάλο μαχαίρι.

Στο κατώφλι στάθηκε δυο λεπτά. Σήκωσε το κεφάλι του και κοίταξε μακριά. Ορισμένως σκεφτότανε τον Αττίλα. Έχει διαβάσει γι' αυτόν. Αμέσως κατεβαίνει βλοσυρός τις σκάλες και, περνώντας δίπλα απ' τη γυναίκα του, προστάζει αυστηρά:

- Πάρε μέσα τα παιδιά.

Η κυρα-Μαρία, τρομαγμένη, έκανε γρήγορα ό,τι της είπε. Το ένα παιδάκι όμως είχε καταλάβει εδώ και τρεις μέρες:

- Τι θα κάνει, μαμά;

- Σιωπή... Σιωπή!

Απ' το παράθυρο της τραπεζαρίας βγήκε ένα παιδικό κλάμα. Αμέσως ο κυρ Διονυσάκης νιώθει τα γόνατα του να λυγίζουν. Βάζει δύναμη να προχωρήσει κατά την κορομηλιά. Δε θέλει να 'χει τίποτα στο μυαλό του εξόν* από τ' αρνάκι στη σούβλα, κι όμως τ' αυτιά του γεμίζουν απ' τις φωνές της λιακάδας: τα περιστέρια γουργουρίζουν στον ήλιο. Βλέπει τα πουλιά. Βλέπει τις κότες. Βλέπει το σκύλο ξαπλωμένο, ευτυχισμένο. Να κι η γάτα, που τρίβεται κατευχαριστημένη στα κάγκελα. Κι όσο για τ' αρνάκι, εκεί κοντά στο πηγάδι, καθώς βόσκει αμέριμνο, του φαίνεται εξαιρετικά απασχολημένο.

Τι ωραία που είναι η ζωή!

Έκανε μεταβολή και μπήκε αποφασιστικά στο σπίτι. Η κυρα-Μαρία και τα παιδιά, τρομαγμένα στην ποδιά της, τον περίμεναν και τον κοιτάζανε κατάματα, σαν να μπήκε μέσα ένας φονιάς.

- Άκου δω, γυναίκα, της λέει. Κάτι θα βρεθεί να φάμε κι εμείς. Πάντως, πρέπει να σου πω ένα πράμα: εγώ ποτέ στη ζωή μου δε σήκωσα μαχαίρι σε ζωντανό! Αυτός είμαι, αν σ' αρέσω!

Κι εκεί που ήτανε αποφασιστικά στυλωμένος σαν δέντρο, τα δυο μικρά ορμάνε πάνω του με χαρούμενες φωνές. Αυτός ένιωθε να ξελαφρώνει.

Η κυρα-Μαρία χώθηκε ολόκληρη μες στο κελάρι κι εκεί την πήρανε τα γέλια.

Π. Καλιότσος, *Η μύγα*, Πατάκης

*εξόν: εκτός

Ερωτήσεις

- 1 Εντοπίστε τα χωρία του κειμένου στα οποία φαίνονται τα φιλοζωικά αισθήματα του κυρ Διονυσάκη.
- 2 Ποια έθιμα που σχετίζονται με τον εορτασμό του Πάσχα εντοπίζετε στο διήγημα;
- 3 Γιατί ειδικά τη Μεγάλη Παρασκευή ο κυρ Διονυσάκης δεν μπορεί να «σηκώσει μαχαίρι σε ζωντανό»;
- 4 Ποια είναι η αντίδραση των άλλων μελών της οικογένειας του κυρ Διονυσάκη στην απόπειρά του να σφάξει το αρνί;
- 5 Ποιες σκέψεις ανάγκασαν τον ήρωα να εγκαταλείψει την προσπάθεια να σφάξει ο ίδιος το αρνί και τι χαρακτήρα φανερώνουν αυτές οι σκέψεις;

Διαθεματικές Εργασίες

- 1 Με τη βοήθεια του καθηγητή των Θρησκευτικών, αναζητήστε πληροφορίες για το έθιμο της σφαγής του αρνιού το Πάσχα. Πότε και από ποιους έγινε για πρώτη φορά και πώς εξελίχτηκε στη συνέχεια;
- 2 Ζητήστε από τους γονείς σας, τους παππούδες σας, τους γνωστούς σας να σας διηγηθούν έθιμα της ιδιαίτερης πατρίδας τους που σχετίζονται με το πασχαλινό φαγητό. Πώς μαγειρεύουν το αρνί; Ποια άλλα φαγητά ή γλυκά περιλαμβάνει το πασχαλινό τραπέζι; Πώς συμπεριφέρονται οι συνδαιτυμόνες τη μέρα της Λαμπρής; Ζητήστε και τη βοήθεια της καθηγήτριας της Οικιακής Οικονομίας.

ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ

Θεόδωρος Βρυζάκης,
Υπέρ πατρίδος το Παν

ΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ της; «εθνικής ζωής» αναφέρονται σε γεγονότα και πράξεις που σχετίζονται με την ιστορία της νεότερης Ελλάδας και τους αγώνες του ελληνισμού για την ανεξαρτησία του. Αρχίζουν από τα χρόνια των κλεφτών, εστιάζουν στον Αγώνα του 1821, του κορυφαίου γεγονότος του συγχρόνου ελληνισμού, και αφού σταθούν στον Ελευθέριο Βενιζέλο και την Κατοχή, φτάνουν στο έπος του Πολυτεχνείου, την τελευταία αγωνιστική εκδήλωση του ελληνικού λαού για την υπεράσπιση των ελευθεριών του. Η ποικιλία των κειμένων (κλέφτικο τραγούδι, μυθιστορηματική βιογραφία, χρονικό, αφήγημα, σύγχρονη ποίηση) δείχνει το συνεχές και πολύμορφο ενδιαφέρον της λογοτεχνίας για τους εθνικούς και τους απελευθερωτικούς αγώνες.

Κλέφτικο τραγούδι

Ένας αϊτός περήφανος

Το παρακάτω δημοτικό τραγούδι ανήκει – σύμφωνα με το μεγάλο λαογράφο Ν. Γ. Πολίτη, από τη συλλογή του οποίου προέρχεται – στα κλέφτικα, και μάλιστα στα αλληγορικά. Στο τραγούδι ο περήφανος και λεβέντης αϊτός ταυτίζεται με το γενναίο κλέφτη της περιόδου της τουρκοκρατίας, που επιμένει να συνεχίζει τον αγώνα του ακόμα και μέσα στις αντίξοες καιρικές συνθήκες του χειμώνα.

Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης
από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του,
δεν πάει τα κατώμερα* να καλοξεχειμάσει,
μόν'* μένει απάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια.
Κι έριξε χιόνια στα βουνά και κρούσταλλα στους
κάμπους,
εμάργωσαν* τα νύχια του κι επέσαν τα φτερά του.
Κι αγνάντιο* βγήκε κι έκατσε, σ' ένα ψηλό λιθάρι,
και με τον ήλιο μάλωνε και με τον ήλιο λέει:
«Ήλιε, για δε βαρείς κι εδώ σ' τούτη την αποσκιούρα,*
να λιώσουνε τα κρούσταλλα, να λιώσουνε τα χιόνια,
να γίνει μια άνοιξη καλή, να γίνει καλοκαίρι,

*κατώμερα: πεδινά μέρη *μόν': μόνο, αλλά

*εμάργωσαν (μαργώνω): ξεπάγιασαν *αγνάντιο:
αγνάντια, απέναντι *αποσκιούρα: σκιερός, ανήλιος
τόπος

να ζεσταθούν τα νύχια μου, να γιάνουν τα φτερά μου,
να 'ρθούνε τ' άλλα τα πουλιά και τ' άλλα μου τ'
αδέρφια».

Ν. Γ. Πολίτη, *Εκλογαί από
τα τραγούδια του ελληνικού λαού*

Θεόφιλος, *Ποιμενικό*

Ερωτήσεις

1 Με τη βοήθεια των πληροφοριών που δίνονται στο εισαγωγικό σημείωμα και των στοιχείων που περιέχονται στο τραγούδι, προσπαθήστε να αποδώσετε το χαρακτήρα του κλέφτη ο οποίος ταυτίζεται με αϊτό.

2 Περιγράψτε το ρόλο που παίζει η φύση στη ζωή και τη δράση του αϊτού-κλέφτη.

3 Τι έχετε να παρατηρήσετε ως προς τη γλώσσα του δημοτικού τραγουδιού; Ποια μέρη του λόγου κυριαρχούν και ποια λείπουν; Τι νομίζετε ότι επιτυγχάνεται με αυτό;

Διαθεματική εργασία

Συγκεντρώστε στοιχεία από το εγχειρίδιο του μαθήματος της Ιστορίας, αλλά και από άλλα βιβλία (εγκυκλοπαίδειες, ιστορικές μελέτες κ.λπ.), σχετικά με τη ζωή των κλεφτών και το ρόλο που διαδραμάτισαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Γεώργιος Μαργαρίτης,
*Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ορμά έφιππος
προς την Ακρόπολη*

Γιάννης Βλαχογιάννης

Η Έξοδο

Το συντομότερο αυτό διήγημα του Γιάννη Βλαχογιάννη, με χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στο πεζοτράγουδο, γράφτηκε το 1911 και ανήκει στην ενότητα «Το Μεσολόγγι», από το βιβλίο Μεγάλα χρόνια, τα χρόνια δηλαδή του Αγώνα για την ανεξαρτησία. Αναφέρεται στην Έξοδο του Μεσολογγίου, που χάρη στην αυτοθυσία των πολιορκημένων καθιερώθηκε ως σύμβολο της ελευθερίας.

Το Μεσολόγγι τώρα τοιμάζεται να βγει, με το σπαθί. Τοιμάζεται κι η χήρα Μάνθα, η Μεσολογγίτισσα, να βγει κι αυτή. Ο Τούρκος α'* νικήθηκε χίλιες φορές, της πείνας το θεριό είν' ανίκητο. Έτσι ο λαός, μαζί με τη Φρουρά, πήρανε την απόφαση. Κι απόψε...

Νύχτα, σκοτάδι. Η χήρα στα τυφλά ψηλαφώντας ηύρε το δέμα με τα ρούχα τ' άχαρα του μακαρίτη ανδρός της. Η μπόμπα η τούρκικη τον έκοψε στα δυο, μόλις άρχιζε η πολιορκία. Κι αυτό μονάχα; Το βόλι, το σπαθί, της αρρώστιας η οργή, της πείνας η κατάρρα θέρισαν κάθε δικό της, γύρω της.

Έρημη η χήρα, έρημη με την Ανθή την κόρη της, εφτά χρονώ μικρούλα κι άρρωστη, στα βάσανα μπασμένη, από την πείνα αγνώριστη, φάντασμα ζωντανό, κι ήμερο κι ιλαρό* σαν άλλου κόσμου πλάσμα.

*α': αν *ιλαρό: χαρωπό

Θεόδωρος Βρυζάκης, *Παραμύθια*
(λεπτομέρεια)

Η χήρα ντυμένη βρίσκεται με τη στολή, τη λεβέντικη και τη ματόβαφη* τ' αντρός της. Τη φύλαγε σαν άγιο λείψανο, τόσον καιρό. Και τώρα πόσα γέλια θ' άκουγε, μέρα έτσι να την έβλεπε κανείς. Τόσο είν' άχαρη και τόσο κωμική. Κι έχει στη μέση της ζωσμένο το σπαθί. Και πρέπει να 'ναι τόσο τρομερή κι η όψη κι η ματιά της, που θα 'διωχνε ακόμα και του χωρατού τον ίσκιο από μπροστά της. Κι είναι τόσες άλλες, χήρες είτε ανύπαντρες, νιες και γριές, αντροντυμένες, έτοιμες να βγουν απόψε...

Την κόρη της σηκώνει από το στρώμα. Το χάδι της καρδιάς τραχύ της βγαίνει απ' το λαιμό. Μοιάζει σαν προσταγή και σα φοβέρισμα. Τη σέρνει από το χέρι, της κρυφομιλεί, μα στην αγκαλιά να τη σηκώσει δεν μπορεί. Τέτοια δύναμη κι η μάνα δεν την έχει.

*ματόβαφη: αιματοβαμμένη

Τραβούν αργά το δρόμο κατά τα προχώματα,* μαζί με τ' άλλο ρέμα του κόσμου που τραβά. Ζυγώνει* η ώρα. Κανένας δε φωνάζει, κι όμως μια σύσμιχτη* βοή ακολουθεί τον ίδιο δρόμο. Η χήρα σκύβει για στερνή φορά, κι άγρια και βραχνερά* την άμοιρη μικρούλα θέλει να ορμηνέψει.*

- Ανθή μου, Ανθή, Ανθίτσα μου, εδώ που θα κινήσουμε,* σφιχτά να μου κρατείς τη φουστανέλα. Τίποτ' άλλο να μη βλέπεις και να μην ακούς: Τη φουστανέλα να μη χάσεις απ' τα χέρια σου! Ανθή μου, Ανθίτσα μου... Εδώ που πάμε, για να σε γλιτώσω πρέπει να χτυπώ με το σπαθί, μ' ό,τι μπορώ. Δε θα 'χω όλο το νου μου απάνου σου. Βαστάξου εσύ με τα χεράκια σου, με την καρδιά σου! Πιάσου...

Και κινήσανε. Μεσ στη θεοποντή* που άνοιγαν και περνούσανε, χωρίς να γύρει πίσω, κάποτε ρωτούσε η χήρα:

- Πού είσαι, Ανθή;
- Εδώ είμαι, μάνα.

Μα κάποτε, κι εκεί που πλάκωσε το κύμα το τρανό,* και σάρωσε* και σαρώθηκε, η χήρα ξέχασε την Ανθή, για μόνη μια στιγμή· ξέχασε και να τη ρωτήσει. Κι άμα βρέθηκε σε μια βρουλιά* κρυμμένη και πήρε αναπνοή, τότε είδε πως έλειπε η Ανθή της.

Δεν άργησε ύστερα στη ράχη απάνου να βρεθεί. Τότε γύρισε στον εαυτό της.* Τότε ξύπνησε της

*πρόχωμα: οχυρό, κατασκευασμένο από χώμα

*ζυγώνει: πλησιάζει *σύσμιχτη: ανακατωμένη

*βραχνερά: με βραχνή φωνή *να ορμηνέψει: να συμβουλέψει *θα κινήσουμε: θα πάμε

*θεοποντή: θεομηνία *τρανό: δυνατό *σάρωσε:

ισοπέδωσε τα πάντα *βρουλιά: το φυτό βούρλο

*γύρισε στον εαυτό της: συνήλθε

θυγατέρας ο καημός μες στην καρδιά της.

- Ανθή!, φώναξε και πάλι φώναξε.

- Ανθή! Ανθίτσα!

Του κάκου! Η Ανθίτσα πάει πια! Πάει και το Μεσολόγγι.

Γ. Βλαχογιάννης, *Μεγάλα χρόνια*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Ερωτήσεις

- 1 Η ζωή των ανθρώπων εξαρτάται άμεσα από τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται αυτό;
- 2 Τι νόημα έχει η φράση «της πείνας το θεριό είν' ανίκητο»;
- 3 Περιγράψτε σε μία παράγραφο την ψυχολογική κατάσταση της μάνας, καθώς ετοιμάζεται για τη μεγάλη Έξοδο.

Διαθεματική εργασία

Επισκεφθείτε το έργο «Οδυσσέας» στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού (<http://www.culture.gr>), όπου περιέχονται συνδέσεις με όλα τα ελληνικά μουσεία και τα πιο σημαντικά εκθέματα τους. Βρείτε και παρουσιάστε στην τάξη σας εικόνες και πληροφορίες για την ενδυμασία και τον οπλισμό των επαναστατημένων Ελλήνων. Αν έχετε τη δυνατότητα, επισκεφθείτε και τη Βουλή των Ελλήνων, όπου υπάρχουν σχετικά εκθέματα

Παντελής Πρεβελάκης

Ο Κρητικός – Η Πολιτεία

Το μικρό αυτό απόσπασμα προέρχεται από το τρίτο βιβλίο της μυθιστορηματικής τριλογίας του Παντελή Πρεβελάκη Ο Κρητικός (αποτελείται από τα μέρη: Το δέντρο, Η πρώτη λευτεριά και Η Πολιτεία). Μας μεταφέρει στα κρίσιμα ιστορικά γεγονότα της Κρητικής Πολιτείας και στους αγώνες του Ελευθέριου Βενιζέλου και των Κρητικών για την απελευθέρωση τον νησιού τους. Στο συγκεκριμένο τμήμα παρακολουθούμε το μεγάλο Κρητικό πολιτικό να απευθύνεται στους συντρόφους του, λίγο πριν αναχωρήσει για την Αθήνα. Μέσα από τα λόγια του αποκαλύπτεται το μεγαλόπνοο και φιλελεύθερο πολιτικό πρόγραμμα του καθώς και οι οραματισμοί του για τον ελληνικό λαό.

Σ την υγείά σου, αδερφέ μας κι αρχηγέ μας! Και καλό σου κατευόδιο! [...] Ο Βενιζέλος σηκώθηκε απ' την καρέκλα του, κι αυτοί σκούπιζαν ακόμα τα μουστάκια τους.

- Υγεία να 'χετε, αδερφοί μου και σύντροφοι!... Αύριο βράδυ, σε μια πλατεία της Αθήνας, θα μιλώ στον ελληνικό λαό για τις αφορμές που αδικοπάσχει και για την αρχή της σωτηρίας του. Η Επανάσταση του περασμένου Αυγούστου* έδωσε κιόλας στους πολίτες

***η Επανάσταση του περασμένου Αυγούστου:** εννοεί την επανάσταση στο Γουδί, τον Αύγουστο του 1909

το δικαίωμα να κρίνουν άφοβα τους κυβερνήτες και να γυρεύουν εκείνους που θα σώσουνε τον τόπο. Οι καινούριοι άντρες που θα πάρουνε στα χέρια τους την εξουσία έχουν μπροστά τους έργο δύσκολο και πολύμορφο. Ποιο είναι το πρόγραμμα τους και τι ευαγγελίζονται,* θα το μάθετε καταλεπτώς* αύριο μεθαύριο, μαζί με τους άλλους Έλληνες. Αλλά σήμερα σας ανήκει να 'κούσετε από το στόμα μου, σε τούτη την αγάπη, ποιες είναι οι αρχές μου και ποιος ο τελικός σκοπός μου.

Οι αρχές που ορίζουνε την πολιτεία* μου είναι πως ο πολιτικός πρέπει να 'χει το δημόσιο συμφέρο κριτή για την κάθε πράξη του, και πως σ' αυτό οφείλει να υποτάζει πρόθυμα και το κομματικό και το προσωπικό του το συμφέρο. Ο πολιτικός έχει χρέος να λέει πάντα αδείλιαστα τη γνώμη του, και ποτέ να μην τήνε νοθεύει για να γίνει αρεστός στους πάνω ή στους κάτω. Την εξουσία πρέπει να τη βλέπει όχι σαν σκοπό, παρά σαν με-σο για να πετύχει άλλο υψηλότερο σκοπό, και ποτέ να μην τήνε ξετρέχει,* ανίσως χρειάζεται για τούτο ν' απαρνηθεί καμιά από τις γνώμες του. Οφείλει συνάμα να 'ναι έτοιμος να την αποχωριστεί την εξουσία, ανίσως, για να τη διατηρήσει, βρίσκεται στενεμένος να ψευτίσει το πρόγραμμα που ψήφισε ο λαός.

Ο πολιτικός όπως τότε θέλω είναι ο στύλος και η σκεπή της πολιτείας. Χωρίς τους καλούς πολιτικούς, το πολίτευμα, όποιο να 'ναι, δε φτάνει για να ευτυχήσει η πολιτεία. Πριν από είκοσι τρεις αιώνες, ο Αριστοτέλης ο φιλόσοφος το 'πε με λίγα λόγια πότε ένα πολίτευμα

*ευαγγελίζονται(ευαγγελίζομαι): υπόσχονται

*καταλεπτώς: πολύ λεπτομερώς *πολιτεία:

πολίτευμα, ο τρόπος που πολιτεύεται κανείς *ξετρέχει (ξετρέχω): επιδιώκει επίμονα

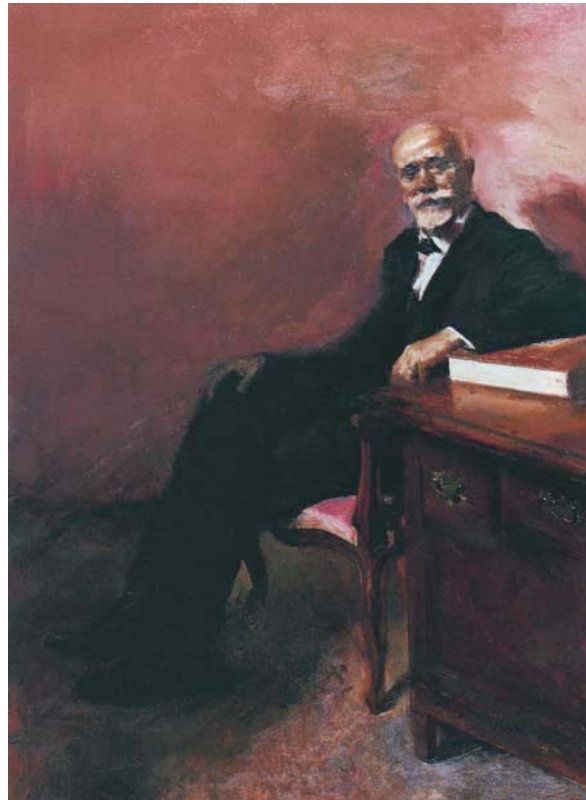
είναι σωστό και πότε αστοχημένο.* Όταν ο ένας, είπε, ο μονάρχης δηλαδή στο μοναρχικό πολίτευμα, ή οι λίγοι, στο αριστοκρατικό, ή οι πολλοί, στο δημοκρατικό πολίτευμα, άρχουν* για το κοινό συμφέρο, τότες οι πολιτείες προκόβουν. Μα όταν ο ένας ή οι λίγοι ή οι πολλοί άρχουν για το δικό τους το συμφέρο, τότες οι πολιτείες παραστρατούνε. [...]

Οι αποφασιστικοί άντρες που θα προσφέρουν αποδώ και μπρος στο Έθνος τη ζωή τους είναι τέκνα του λαού. Λαό λέγω όποιον ζει από τον κόπο του – πραγματευτή,* караβοκύρη, τεχνίτη, ξωμάχο,* μεροκαματιάρη – κι όποιον δεν έχει βάρος στην ψυχή του από πείνα, από δυστυχία κι απ' αρρώστια των αδερφών του. Ο λαός στενάζει κάτω από την κοινωνική αδικία και την τυραννία της φατρίας, που παντοτεινεύουνε την τυραννία του Τούρκου, έναν αιώνα αφόντας* οι Έλληνες ειπωθήκανε λευτερωμένοι. Ο λαός πεινά για λευτεριά και δικαιοσύνη, κι όταν τις χορτάσει η ψυχή του, τότε μονάχα θα δείξει ποια είναι η δύναμη του. Η καινούρια πολιτεία πρέπει να του τις προσφέρει δίχως χασομέρι, για να βάλει τη δύναμη του στην υπηρεσία ψηλότερου σκοπού.

Ο σκοπός μας δεν είναι μονάχα ν' αναμορφώσουμε την Πολιτεία. Ο τελικός σκοπός μας είναι να κάμουμε κείνην την Ελλάδα που οι πατεράδες μας ονειρεύτηκαν μέσα στη νύχτα της σκλαβιάς. Η μνήμη του Έλληνα πρέπει ν' αλαφρώσει από την ντροπή του Ενενηνταεφτά* και να γεμίσει μ' ένα καινούριο Εικοσιένα! Η αναμόρφωση της Πολιτείας είναι το

*αστοχημένο: αποτυχημένο *άρχουν (άρχω): κυβερνούν *πραγματευτής: έμπορος *ξωμάχος: γεωργός *αφόντας: αφότου *του Ενενηνταεφτά: εννοεί τον ατυχή πόλεμο του 1897, με τους Τούρκους

πρώτο που 'χομε να κάμουμε. Ο συναγερμός του λαού είναι το δεύτερο. Άμα ο λαός πιστέψει στον εαυτό του κι οδηγηθεί από άξιο κυβερνήτη, τότε θα δει να ζωντανεύουν τα πιο αποτολμά όνειρα του. Κι αυτό, όχι από τη σπλαχνοσύνη* των Κραταιών της Γής,* παρά από τη δική του δύναμη... [...]

Γιώργος Ρόρρης, *Προσωπογραφία
Του Ελευθέριου Βενιζέλου*

- Και τώρα, ξακολούθησε ο Βενιζέλος, με ραγισμένη φωνή τούτη τη φορά, δώσετε μου την ευκή σας και πέστε μου καλή δύναμη εκεί που μ' έριξε η Μοίρα μου!
- Στην ευκή του Θεού και τη δική μας! Ο Θεός να σου δίνει δύναμη!, του ευκηθήκαν οι συντρόφοι του, σκουπίζοντας τα μάτια τους.

***τη σπλαχνοσύνη: την ευσπλαχνία * των Κραταιών της Γής: των ισχυρών του κόσμου, των Μεγάλων Δυνάμεων**

Χρυσό στεφάνι που πρόσφεραν οι δημοτικοί άρχοντες της χώρας στον Ελευθέριο Βενιζέλο μετά τη συνθήκη των Σεβρών (1920)

Ο Βενιζέλος σηκώθηκε απ' το τραπέζι, έριξε μια γοργή ματιά κι αποχαιρέτησε τον τόπο, και πήρε το δρομάκο που 'βγανε όξω απ' το περβόλι. Ο λαός, που 'χε τρέξει μελίτσι να τότε δει ύστερη φορά,* του άνοιγε πέρασμα ανάμεσα στα δέντρα και τότε φήμιζε* σειώντας τα μαντίλια. Αυτός χαιρετούσε δεξιά ζερβά, με το χαμόγελο στα χείλη, και το γοργό του πάτημα έκανε να τρίξει το λιανοχάλικο* κάτω από τα πόδια του. Οι παλιοί του σύντροφοι, οι συνανάθροφοι* κι οι φίλοι του είχανε τον πόθο να του ανοίξουν τις αγκάλες τους για να του πουν το κατευόδιο.

Π. Πρεβελάκης, *Ο Κρητικός - Η Πολιτεία*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

*ύστερη φορά: για τελευταία φορά *τόνε φήμιζε: τον επευφημούσε *λιανοχάλικο: ψηλό χαλίκι

*οι συνανάθροφοι: αυτοί με τους οποίους ανατράφηκε μαζί, οι παιδικόί του φίλοι

Ερωτήσεις

- 1** Περιγράψτε σε δέκα περίπου σειρές την προσωπικότητα και την ψυχοσύνθεση του Ελευθέριου Βενιζέλου, αντλώντας υλικό μόνο μέσα από το κείμενο.
- 2** Ποια είναι τα γνωρίσματα που πρέπει να έχει ο σωστός πολιτικός, σύμφωνα με τις αρχές του Βενιζέλου;
- 3** «Άμα ο λαός πιστέψει στον εαυτό του κι οδηγηθεί από άξιο κυβερνήτη, τότε θα δει να ζωντανεύουν τα πιο αποτολμά όνειρα του»: Ποια είναι η γνώμη σας για την άποψη αυτή που διατυπώνει ο Ελ. Βενιζέλος; Αιτιολογήστε την απάντησή σας και με παραδείγματα.

Διαθεματικές εργασίες

- 1** Επισκεφθείτε στη Βουλή των Ελλήνων την αίθουσα Ελευθέριου Βενιζέλου και δείτε μερικά από τα μόνιμα εκθέματα που τον αφορούν.
- 2** Οι Έλληνες έχουν εκφράσει με πολλούς τρόπους την εκτίμησή τους προς τον πολιτικό Ελευθέριο Βενιζέλο. Την πιο πρόσφατη εκδήλωση τιμής στο πρόσωπο του αποτελείτο γεγονός ότι το όνομα του δόθηκε στο νέο αεροδρόμιο της Αθήνας. Με ποιες άλλες πράξεις τον έχουν τιμήσει (π.χ. υπάρχουν δρόμοι που φέρουν το όνομά του, αγάλματα του κ.λπ.);

Γιώργος Θεοτοκάς

Ανήμερα της 28ης Οκτωβρίου 1940

Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το προσωπικό ημερολόγιο του Γιώργου Θεοτοκά. Είναι μια αυθεντική μαρτυρία, γραμμένη εν θερμώ την ίδια μέρα που ξέσπασε ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος. Ο συγγραφέας καταγράφει τα προσωπικά τον αισθήματα αλλά και τις πρώτες αντιδράσεις των κατοίκων της Αθήνας όταν μαθαίνουν το νέο.

Κηφισιά, 28 Οκτωβρίου 1940

Ξυπνώ με τις καμπάνες που σημαίνουν την κήρυξη του πολέμου και τον πρώτο συναγερμό. Επιτέλους είμαστε μέσα! Ο ωραιότατος καιρός, οι καμπανοκρουσίες, κάποια κίνηση ιδιαίτερη, κάποια έξαψη που αισθάνομαι αμέσως τριγύρω μου, στο σπίτι, στο δρόμο, στα άλλα σπίτια και στους κήπους, όλα αυτά προσδίδουν, από την πρώτη στιγμή, στην ημέρα που αρχίζει, μια όψη εορτάσιμη, πανηγυρική. Η πρώτη μου σκέψη είναι: «Το μεσημέρι το αργότερο θα έρθουν τα αεροπλάνα να μας βομβαρδίσουν».

Ξεκινώ για την Αθήνα νωρίτερα από τη συνηθισμένη μου ώρα. Στο δρόμο, ενώ πηγαίνω προς τον Πλάτανο να πάρω το λεωφορείο, με συνοδεύει μια γριά προσφυγίνα, μαγείρισσα σε κάποιο σπίτι όπως μου λέει,

που τρέχει να πάει στον Πειραιά να δει τι γίνονται τα παιδιά της. Είναι πανικόβλητη, μου μιλά για την καταστροφή της Σμύρνης, για τα πτώματα στους δρόμους.

«Ιταλικόν ανακοινωθέν.
Η βροχή και η κακοκαιρία
μας ημπόδισε την προέλασιν».
Γελοιογραφία Ν. Καστανάκη)

Στο λεωφορείο διαβάζω την εφημερίδα μου και ξεχνιούμαι. Απάθειά μου. Οι επιβάτες μιλούν για τον πόλεμο με πολλή ψυχραιμία και κάποτε με ευθυμία.

Μετά τους Αμπελοκήπους, μπαίνοντας στην Αθήνα, αντικρίζω την πρώτη πολεμική εικόνα και αισθάνομαι την πρώτη συγκίνηση της ημέρας. Μια στρατιωτική μονάδα φεύγει από τα Παραπήγματα. Οι στρατιώτες είναι άοπλοι. Είναι πολύ νέοι και καλά ντυμένοι. Τραγουδούν, γελούν και παίζουν φάπτες, κάνουν σαν παιδιά που ξεκινούν για μια ευχάριστη εκδρομή. Μες στο λεωφορείο μου μια γυναίκα ξαφνικά αρχίζει και κλαίει με λυγμούς, μια άλλη κλαίει κρυφά, στρέφει το πρόσωπο της προς τα έξω για να μην τη δουν.

Φτάνω στο γραφείο, συζητώ με τον Αλέκο* για τις εκκρεμείς υποθέσεις, ύστερα βγαίνω στην οδό Βουκουρεστίου. Παντού υπάρχει μια κίνηση ασυνήθιστη, αλλά τίποτα που να μοιάζει με φόβο. Ο κόσμος είναι γενναίος και εύθυμος, πηγαινοέρχεται στους δρόμους, συζητεί με θέρμη, αλλά χωρίς υπερβολική νευρικότητα.

Ξαναβρίσκω όλη την απάθειά μου που είχε θαρρείς κλονιστεί για μια στιγμή στο λεωφορείο. Αισθάνομαι ότι ανήκω σ' ένα σύνολο που δεν έχασε την αυτοπεποίθησή του. Το αίσθημα αυτό μου δίνει κάποια περηφάνια.

Στη γωνία Βουκουρεστίου και Σταδίου μια αρκετά μεγάλη διαδήλωση νέων έχει επιτεθεί στα γραφεία της Ala Litoria.* Σπάζουν τις πόρτες, μπαίνουν μέσα και τα σπάνουν* όλα, γεμίζουν το δρόμο με συντρίμια και χαρτιά. Το νεανικό πλήθος φωνάζει και γελά. Αισθάνομαι ότι μου μεταδίδει τον ενθουσιασμό του, φωνάζω και εγώ και γελώ.

Σιγά σιγά η Αθήνα παίρνει το ύφος των μεγάλων εθνικών εορτών, κάτι που θυμίζει λ.χ. τα Εκατόχρονα της Ελληνικής Επανάστασης, αλλά πιο αυθόρμητα και πιο νεανικά. Καιρός θαυμάσιος, καταγάλανος ουρανός. Πλήθη νέων [...] έχουν χυθεί στους κεντρικούς δρόμους, με λάβαρα, σημαίες, δάφνες, μουσικές. [...] Ο κόσμος συμμετέχει σ' αυτές τις εκδηλώσεις, χειροκροτεί, ζητωκραυγάζει. Είχα πολλά, πάρα πολλά χρόνια να δω τέτοιο ενθουσιασμό στην Αθήνα. Αισθάνεται κανείς ένα πάθος μες στον αέρα, ένα φανατισμό, μια λεβεντιά.

*με τον Αλέκο: εννοεί το δικηγόρο, στενό φίλο και συνεργάτη του, Αλέκο Καλοβιδούρη *Ala Litoria: Ιταλική αεροπορική εταιρεία *σπάνουν: σπάζουν

Ξύπνησε το ελληνικό φιλότιμο, είναι κάτι ωραίο. Και μια τέλεια εθνική ενότητα. Είναι η πρώτη φορά στη ζωή μου που αισθάνομαι τέτοια ομόνοια να βασιλεύει στον τόπο.

**Γ. Θεοτοκάς,
Τετράδια Ημερολογίου 1939-1953,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας**

Αθήνα, 28 Οκτωβρίου 1940: Πολίτες σπεύδουν να καταταγούν στις στρατιωτικές μονάδες (φωτογραφία)

Ερωτήσεις

- 1** Περιγράψτε τα αισθήματα που νιώθει ο αφηγητής καθώς κατεβαίνει με το λεωφορείο από την Κηφισιά και όταν περπατά στο κέντρο της Αθήνας. Απαντήστε επισημαίνοντας συγκεκριμένα χωρία μέσα στο κείμενο.
- 2** Ποιες είναι οι διαφορετικές αντιδράσεις των ανθρώπων στο άκουσμα του πολέμου; Αιτιολογήστε τις.
- 3** Ποια γνωρίσματα του ελληνικού λαού, που προβάλλουν μέσα από τις αντιδράσεις του πλήθους, δημιουργούν αίσθημα χαράς και υπερηφάνειας στον αφηγητή;

Διαθεματική εργασία

Οργανώστε εορταστική εκδήλωση στην τάξη με αφορμή την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου 1940, η οποία μπορεί να περιλάβει: φωτογραφικά και ακουστικά ντοκουμέντα του πολέμου (π.χ. πολεμικά ανακοινωθέντα), τραγούδια (π.χ. της Σοφίας Βέμπο), προβολή ταινιών, έκθεση εντύπων και αφισών, πρόσκληση ανθρώπων που έζησαν κάποιον πόλεμο κ.ά. Πλαισιώστε την εκδήλωση με εικαστικό υλικό δικής σας έμπνευσης. Μπορείτε να αναζητήσετε υλικό στον κόμβο του Μακεδόνικου Πρακτορείου Ειδήσεων: <http://www.mpa.gr/specials/28-10/>.

Δημήτρης Ψαθάς

Οι πιτσιρίκοι

«Οι πιτσιρίκοι» είναι αυτοτελές τμήμα από το μεγάλο ομότιτλο σπονδυλωτό αφήγημα τον Δημήτρη Ψαθά, το οποίο αναφέρεται στην Εθνική αντίσταση, και ιδιαίτερα στη συμμετοχή των παιδιών σ' αυτή. Στο απόσπασμα μια παρέα παιδιών κάνει σαμποτάζ σε γερμανικό φορτηγό.

Γενάρης του '42. Σκελετωμένοι οι άνθρωποι γυρίζουνε στους δρόμους. Νομίζεις πως το κρύο, η πείνα και ο φόβος αγωνίζονται ποιο απ' τα τρία αυτά κακά θα καταφέρει να γονατίσει μια ώρ' αρχύτερα τον αναιδέστατον αυτό λαό, που σε πείσμα κάθε λογικής εξακολουθεί να ζει και να υπάρχει. Κι όχι μονάχα αυτό, παρά και ν' αστειεύεται.

Ο πιτσιρίκος προπάντων έχει κέφι. Γελά. Φλυαρεί. Πειράζει. Κλείνει το μάτι και χαιρετά φασιστικά τους Ιταλούς, ξεροβήχει όταν περνάνε Γερμανοί, κορδώνεται και κάνει* την περπατησιά τους. Ο φόβος τού είναι πράγμα άγνωστο, το αστείο η ζωή του.

...Βραδάκι. Στο Ζάππειο. Ένα τεράστιο γερμανικό φορτηγό είναι σταματημένο κι έχει τα φώτα του αναμμένα. Ο γερμανός σκοπός έχει οργανώσει την άμυνα του για την περίπτωση επιδρομής των

*κάνει: μιμείται, κοροϊδεύει

σαλταδόρων.* Έχει τα μάτια δεκατέσσερα. Γιατί εκείνοι χυμούν σαν αετοί ακριβώς τη στιγμή που δεν τους περιμένεις και οι ρεζέρβες κάνουν φτερά. Μια αδιάκοπη απειλή είναι το τραγούδι τους:

*Να σαλτάρω, να σαλτάρω,
τη ρεζέρβα να του πάρω!*

Τα ξέρει αυτά ο κάθε Γερμανός που του εμπιστεύθηκαν αυτοκίνητο, γιατί πολλά είδαν και πάθαν όλοι τους από τους σαλταδόρους. Αλλά κι ο κίνδυνος των πιτσιρίκων δεν είναι μικρός. Ένας ακήρυκτος πόλεμος υπάρχει ανάμεσα στα θηρία και τα πεινασμένα αλητάκια της Αθήνας. Η πονηριά είναι το όπλο τους. Όταν δε βάζουν σ' ενέργεια αυτή και κάνουν τον πόλεμο ανοιχτά, πάνε χαμένα. Οι Γερμανοί δε χωρατεύουν. Στις αρχές που πρωτομπήκαν, παιδιά πετροβόλησαν ένα αυτοκίνητο. Λυσσασμένος φρενάρισε και κατέβηκε ο Γερμανός. Έπιασε ένα. Άδραξε το χέρι του παιδιού, το 'φερε στο γόνατο του και το 'σπασε, όπως σπάζεις ένα ξύλο. Ούρλιαξε το παιδί κι έπεσε λιπόθυμο. Κι ο Γερμανός το παράτησε εκεί, ξανανέβηκε στο αυτοκίνητό του κι έφυγε. Η ανθρωπιά είναι πολυτέλεια περιττή, είπε ο χιτλερισμός, και πήραν σκληρή πείρα ως και τα μωρά.

Να το βάλουν κάτω;

Όχι δα! Είδαν ότι άνισος πόλεμος δίχως πονηριά δε γίνεται. Κι από τότε το μυαλουδάκι της μαρίδας δεν ασχολείται μονάχα πώς θα εξοικονομήσει ένα ξεροκόμματο, αλλά και πώς θα στραβώσει αυτόν το φοβερό Κύκλωπα, που τρέμει όλος ο κόσμος.

Παίρνει τα μέτρα του ο Πολύφημος. Κοιτά γύρω. Κι ακριβώς για ν' αποφύγει κανένα αναπάντεχο, έχει

*σαλταδόροι: οι νέοι που πηδούσαν πάνω στα γερμανικά αυτοκίνητα και άρπαζαν τρόφιμα ή άλλα χρήσιμα αντικείμενα

ανάψει και τα φώτα του αυτοκινήτου. Κι ακόμα, για να 'ναι σίγουρος εκατό τα εκατό, δε στέκεται σ' ένα μέρος, παρά φέρνει βόλτες γύρω γύρω το φορτηγό. Αν κοτάς* Οδυσσέα, έλα! Κι έρχεται ο Οδυσσέας. Πατρίδα του είναι το χώμα που πατά ο Κύκλωπας, κι αν ζωντάνεψε αυτός σε τούτα τα χώματα, δεν πέθανε όμως ποτέ το πολυμήχανο πνεύμα του πολύμητι.* Μόνο που ο ομηρικός ήρωας τούτη τη φορά είναι ένα παιδάκι δέκα χρόνων. Πεινασμένο. Κουρελίδικο. Εύθυμο ωστόσο και παμπόνηρο. Κρατά ένα τσιγάρο και πλησιάζει στο παλιό φανάρι του αυτοκινήτου. Σταματά ο Γερμανός και το κοιτά. Τι θέλει να κάνει; Σκύβει ο μικρός ν' ανάψει το τσιγάρο του απ' το ηλεκτρικό. Κι ο Κύκλωπας απορεί.

- Τι κάνει;
- Καμαράτ,* ανάψει σιγαρέτ.
- Ηλεκτρικός;
- Για!*

Ξεκαρδίζεται ο Κύκλωπας. Τι κουτοί που είναι οι πιτσιρίκοι στην Ελλάδα! Αν είναι δυνατόν ν' ανάψει το τσιγάρο του απ' το ηλεκτρικό φανάρι! Και τον κάνει χάζι.

- Ανάψει.
- Ανάψει, καμαράτ.
- Νιχτς* ανάψει.
- Για, για. Εγώ σου λέω ανάψει σιγαρέτ. Βάζουμε στοίχημα;
- Στοίχημα;
Δε νιώθει.
- Νιχτς καταλαβαίνει.

*αν κοτάς: αν τολμάς, *πολύμητις: έξυπνος *καμαράτ: συνάδελφος *για: ναι *νιχτς: όχι

- Το λοιπόν, άκου να δεις, μάγκα. Αν εγώ νιξ ανάψει το τσιγάρο απ' το φανάρι, εσύ εμένα καρπαζιά. Κλαπ! Αν εγώ ανάψει το τσιγάρο απ' το φανάρι, εγώ εσένα καρπαζιά. Κλαπ!

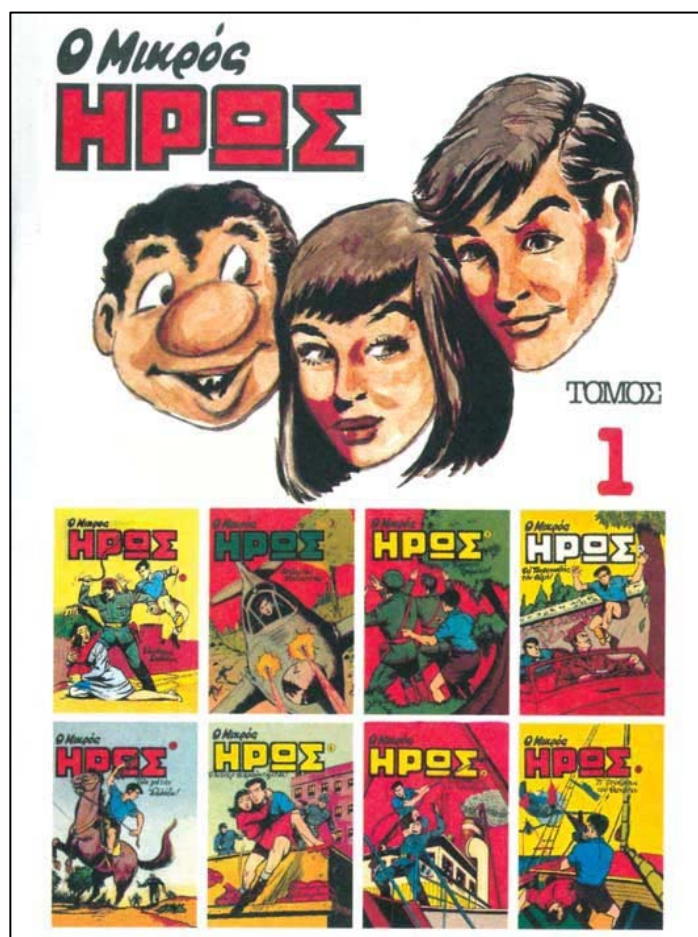
Με παραστατικές χειρονομίες εξηγεί ο πιτσιρικός την πρόταση του στον Κύκλωπα. Κι εκείνος τον κοιτά και διασκεδάζει.

- Ντεν καταλαβαίνει.

- Νιξ;

- Νιξ.

- Είσαι μάπας.

Εξώφυλλα του περιοδικού
Ο Μικρός Ήρωας

Ο Γερμανός βγάζει τον αναπτήρα. Τον ανάβει και δίνει φωτιά στον πιτσιρίκο. Αλλά ο πιτσιρίκος του κάνει χωρατά. Φου και σβήνει τον αναπτήρα. Γελά ο Κύκλωπας. Τι παιχνιδιάρηδες που είναι οι πιτσιρίκοι στην Ελλάδα! Ξανανάβει τον αναπτήρα. Τον απλώνει. Πλησιάζει το μούτρο του ο πιτσιρίκος, φέρνει κοντά το τσιγάρο του, κάνει τάχα πως ανάβει, ύστερα απότομα πάλι φου και ξανασβήνει τον αναπτήρα. Ξεκαρδίζεται ο Γερμανός:

- Χο-χο-χο!

Κουτοί και πεισματάρηδες που είναι οι πιτσιρίκοι στην Ελλάδα! Ένας πελώριος Γερμανός νιώθει την απέραντη υπεροχή του απέναντι σ' αυτό το μικροσκοπικό χαζόπραμα και καθώς το βλέπει να τραβάει πάλι στο φανάρι για ν' ανάψει, βρίσκει πως έχει δίκιο ο Χίτλερ να βραχνιάζει πως οι Γερμανοί είναι έξυπνος και περιούσιος λαός, που προορίστηκε από τη Θεία Πρόνοια να καβαλήσει όλους τους λαούς που είναι κουτοί. Αλλά το αστείο παρακρατά κι ο μικρός ανάβει επιτέλους απ' τον αναπτήρα:

- Τάκενσεν!*

- Εν-τά-ξει!

- Μπράβο, ρε Χιτλερία. Τα 'μαθες το ρωμείκα. Αφίτερζεν.*

- Αφίτερζεν.

Κι ο Κύκλωπας με το χαμόγελο στο κρύο του πρόσωπο κοιτά τον πιτσιρίκο που χάνεται μες στο σκοτάδι. Ύστερα ετοιμάζεται πάλι να ξαναρχίσει τις βόλτες του γύρω απ' το αυτοκίνητο.

Αλλά όταν φτάνει στο πίσω μέρος, γουρλώνει τα μάτια. Κομμάτια ξεβιδωμένα, λάστιχα κατατρυπημένα,

*Τάκενσεν: ευχαριστώ *Αφίτερζεν: γεια σου, στο επανιδείν

κομμάτια που λείπουν, σωστή καταστροφή. Και τότε μόνο καταλαβαίνει:

- Αχ ζοοοοο!...*

Λυσσά. Γαβγίζει. Τραβά το πιστόλι. Αλλά οι πιτσιρίκοι – γιατί ήταν ολόκληρη παρέα που μοίρασε τη δουλειά του σαμποτάζ – έγιναν άφαντοι.

Χ. Σακελλαρίου, *Ανθολογία ελληνικού παιδικού διηγήματος, Άγκυρα*

Αλέξανδρος Αλεξανδράκης,
Η πείνα του '41

*Αχ ζοοοοο!: ώστε έτσι!

Ερωτήσεις

- 1 Με ποιες μυθικές μορφές παρομοιάζονται τα πρόσωπα του διηγήματος και γιατί;
- 2 Πώς παρουσιάζονται οι Γερμανοί στο διήγημα; Απαντήστε με αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.
- 3 «Ένας ακήρυκτος πόλεμος υπάρχει ανάμεσα στα θηρία και τα πεινασμένα αλητάκια της Αθήνας»: Σχολιάστε αυτήν τη φράση. Ποιες νοηματικές αντιθέσεις διακρίνετε;
- 4 Ένα χαρακτηριστικό του συγγραφέα Δημήτρη Ψαθά είναι το χιούμορ του. Βρείτε χωρία στο κείμενο που να επαληθεύουν αυτή την παρατήρηση.
- 5 «Ήταν ολόκληρη παρέα που μοίρασε τη δουλειά του σαμποτάζ»: Αφηγηθείτε με δικά σας λόγια πώς φαντάζεστε ότι πραγματοποίησαν οι πιτσιρίκοι το σαμποτάζ.

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Στο διήγημα υπάρχει ένα δίστιχο από τραγουδάκι της εποχής, το οποίο διασκευάστηκε για να αποδώσει τις προσπάθειες για σαμποτάζ κατά των Γερμανών. Συγκεντρώστε τραγούδια από την εποχή του πολέμου και της Κατοχής, με τα οποία οι Έλληνες σατίριζαν τους Ιταλούς και Γερμανούς κατακτητές ή διακωμωδούσαν τη δική τους πείνα: π.χ. «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του» ή «Πατάω ένα κουμπί και βγαίνει μια χοντρή που λέει στα παιδάκια νιχτς φαί!».
- 2 Διασκευάστε το διήγημα σε θεατρικό μονόπρακτο και ανεβάστε το στη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

Γεννήθηκε το 1907 στην Τραπεζούντα του Πόντου και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα μετά τη μικρασιατική καταστροφή. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος και χρονικογράφος σε αθηναϊκές εφημερίδες. Πολλά ευθυμογραφήματα του εκδόθηκαν σε συλλογές όπως: *Στο καρφί και στο πέταλο* (1959), *Πέρα βρέχει* (1960), *Η Θέμις έχει κέφια* (1967) κ.ά. Ο Ψαθάς έγραψε και πολλές κωμωδίες για το θέατρο όπως: *Μαντάμ Σουσού* (1940), *Το στραβόξυλο* (1940), *Φον Δημητράκης* (1941), *Ζητείται ψεύτης* (1953). Έγραψε επίσης και τις εμπειρίες του από τον πόλεμο του 1941 και την Αντίσταση καθώς και το βιβλίο *Γη του Πόντου* (1968) για την ιδιαίτερη πατρίδα του. Πέθανε το 1979

Κύπρος Χρυσάνθης

17 του Νοέμβρη 1973 (Χαράματα)

Το ποίημα δημοσιεύτηκε στον τόμο Αντιφασιστικά '67-'74 (1984) και αναφέρεται στην εξέγερση των φοιτητών στο Πολυτεχνείο, στις 17 Νοεμβρίου 1973, και στην καταστολή της από το δικτατορικό καθεστώς. Μεταφέρει την εικόνα που εμφανίζει ο χώρος γύρω από το Πολυτεχνείο λίγες ώρες ύστερα από την είσοδο των τανκς και την καταστολή της εξέγερσης, αλλά και τα συναισθήματα που γέννησε στους πολίτες η θυσία των νέων παιδιών.

Πέρα στην πλατιά λεωφόρο
με τα γυμνά δέντρα,
τα φυλλώματα,
προβάλλουν τώρα οι χώροι αδειανοί.
Λιγιστά είναι τα βήματα,
ξέπνοοι οι λογής ήχοι,
αραιοί.

Στάζει τ' αγιάζι* μέσα μας.
Συχάζει η τυραγνοπατημένη* πόλη,
η βουερή.

*αγιάζι: υγρασία που συνοδεύεται από διαπεραστικό κρύο *τυραγνοπατημένη: καταπιεσμένη από την τυραννία

Αφίσα
του Γιώργου Βακιρτζή

Πέρα απ' τη μακρινή λεωφόρο
με τα γυμνά δέντρα,
τα φυλλώματα,
πεθαίνει η νύχτα, η φονική.
Αλυχτούνε* οι θεριεμένοι σκύλοι

στα περάσματα, όξω απ' τις κλειστές πόρτες,
καθώς στους τοίχους πληθαίνουν οι σκιές
κι απλώνονται τα γράμματα,
αιμάτινα, θαμπωτικά:
«για τον αγώνα και τη λευτεριά»
«για την πολύπαθη πατρίδα»!
Πίσω απ' τις μανταλωμένες πόρτες,
βαριανασαίνουν οι καρδιές
π' ανασηκώσαν τη μεγάλη μέρα!

*αλυχτούνε: γαβγίζουν

Ω, Θε μου, κάμε πριν χαράξει
ν' αστράψουν οι ουρανοί,
χρυσό φως ολούθε ν' απλωθεί
κάμε, Μεγαλοδύναμε, να ξεχυθεί
ποτάμι ξέφρενο η πνοή,
να λυτρωθεί, η τυραγνοπατημένη πόλη!

*Το μελάνι φωνάζει. Η 17η Νοέμβρη 1973 στη λογοτεχνία
εισαγωγή-ανθολόγηση Η. Γκρης, Μεταίχμιο*

Ερωτήσεις

- 1 Εντοπίστε στην περιγραφή του τοπίου και του φυσικού περιβάλλοντος τα σημεία εκείνα που δείχνουν έμμεσα τα αισθήματα του αφηγητή.
- 2 Ποια ευχή εκφράζεται στην τελευταία στροφή; Πώς σχετίζεται αυτή με τη θυσία των φοιτητών;
- 3 Ερμηνεύστε τους χαρακτηρισμούς «η νύχτα, η φονική» και «μεγάλη μέρα».
- 4 Αφού λάβετε υπόψη τα ιστορικά γεγονότα της εποχής, αναπτύξτε σε μια παράγραφο το νόημα της φράσης «τυραγνοπατημένη πόλη».

Διαθεματικές εργασίες

- 1 Συγκεντρώστε και παρουσιάστε στην τάξη συνθήματα που ακούγονταν και γράφονταν στους τοίχους κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, αλλά και γενικότερα, κατά τη διάρκεια της επτάχρονης δικτατορίας των συνταγματαρχών.

2 Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα

<http://philippos.mpa.gr/gr/other/17-11/index.html>, όπου μπορείτε να βρείτε πληροφορίες, εικόνες και ηχητικά ντοκουμέντα για τη χούντα, την κατάληψη και εξέγερση του Πολυτεχνείου, καθώς και για τη δίκη των υπευθύνων.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κύπριος συγγραφέας. Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915 και πέθανε το 1998. Σπούδασε στην Αθήνα Ιατρική και εργάστηκε ως παιδίατρος στη Λευκωσία, ενώ παράλληλα δίδασκε το μάθημα της Υγιεινής στην Παιδαγωγική Ακαδημία και στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ίδρυσε και διηύθυνε πολλά ιατρικά και λογοτεχνικά περιοδικά (γνωστότερο είναι το λογοτεχνικό περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* (1960-1998), που τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών). Έγραψε ποίηση, πεζογραφήματα, θέατρο και φιλολογικά δοκίμια, και μετέφρασε Ισπανούς ποιητές. Ποίηση: *Λυρικός λόγος 1934-1967* (1968), *Αροδαφνούσα* (1980), *Λυρικός λόγος, τόμ. Α'-Β'* (1985). Πεζογραφία: *Πεζός λόγος της γλυκείας χώρας Κύπρου* (1971), *Πεζός λόγος II. Από το ημερολόγιο ενός γιατρού* (1972, μυθιστόρημα), *Πεζός λόγος III, Ιστορίες από την Κύπρο την αγέρινη* (1973, διηγήματα), *Το «Φυλάκιο Χ» γραμμή θανάτου* (1979, διηγήματα).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 1ου ΤΟΜΟΥ

Ο άνθρωπος και η φύση • Πόλη – Ύπαιθρος

Γεώργιος Δροσίνης, «Θαλασσινά τραγούδια»	6
Γιάννης Ρίτσος, «Τζιτζίκια στήσαν το χορό»	10
Οδυσσέας Ελύτης, «Κάτω στις μαργαρίτας το αλωνάκι	11
Ίταλο Καλβίνο, «Μανιτάρια στην πόλη»	14

Λαογραφικά

Λαϊκό παραμύθι, «Το πιο γλυκό ψωμί»	23
Αντώνης Μόλλας, «Η πείνα του Καραγκιόζη»	30
Δημοτικό τραγούδι, «Ύπνε μου κι έπαρέ μου το»	39
Μαρία Ιορδανίδου, «Τα φαντάσματα»	43
Κοσμάς Πολίτης, «Τα τσερκένια»	49

Οικογενειακές σχέσεις

Άγγελος Σικελιανός, «Της μάνας μου»	57
Εμμανουήλ Ροΐδης, «Η εορτή του πατρός μου»	62
Λάμπρος Πορφύρας, «Το στερνό παραμύθι»	68
Λέων Τολστόι, «Ο παππούς και το εγγονάκι»	71
Ζωρζ Σαρή, «Νινέτ»	75
Τούλα Τίγκα, «Τα πράγματα στρώνουν περισσότερο»	82

Θρησκευτική ζωή

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Στην Παναγία τη Σαλονικιά»	91
Κ.Π. Καβάφης, «Δέησις»	95
Στράτης Μυριβήλης, «Η λιτανεία»	98
Κάρολος Ντίκενς, «Παραμονή Χριστουγέννων»	105
Παντελής Καλιότσος, «Πασχαλινή ιστορία»	111

Εθνική ζωή

Κλέφτικο τραγούδι, «Ένας αϊτός περήφανος»	124
Γιάννης Βλαχογιάννης, «Η Έξοδο»	127
Παντελής Πρεβελάκης, «Ο Κρητικός - Η Πολιτεία»	131
Γιώργος Θεοτοκάς, «Ανήμερα της 28ης Οκτωβρίου 1940»	137
Δημήτρης Ψαθάς, «Οι πιτσιρίκοι»	142
Κύπρος Χρυσάνθης, «17 του Νοέμβρη 1973 (Χαράματα)»	150

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.